Gregorius Nazianzenus

S. GREGORII NAZIANZENI
BINAE ORATIONES
GRAECE ET LATINE.

Varias lectiones, commentarium duplicem et scholia nunquam antea edita

EX CODD. MSS. BIBLIOTHECARVM SS. SYNODI MOSQVENSIS

ADIECIT

ET

ILLVSTRISSIMO COMITI

A

FALCKENSTEIN

VNIVERSITATEM CAESAREAM MOSQVENSEM

VISITANTI

OBTVLIT

CHRISTIANVS FRIDERICVS MATTHAEI

Litterarum humaniorum Professor P. O.

Accessit XXIV Codd. MSS. Gregorii recensio, eiusque carmen de libris canonicis cum interpretatione duplici.

Mosquae in Typographeo Vniuersitatis, Typis N. a Nouicow. Anno. 1780.

TANTO MAIOR! TANTO AVGVSTIOR!

Nam cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic vno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuae.

Plinius Paneg. Cap. LXXI.

CODICVM MANVSCRIPTORVM
S. GREGORII NAZIANZENI
RECENSIO.

CODICES (1) ORATIONVM.

A. Codex chartaceus ſec. xv. foliorum CCCLXV. bibliothecae Sanctiſſimae Synodi in folio num LXVII. Continet

a) Gregorii Nazianzeni XVI. orationes cum interpretatione Nicetae Metropolitae Heracleenſis.

b) Apocalypſin Ioannis Theologi cum commentario Andreae Caeſarienſis.

Praeterea in hoc codice notabilia ſunt

1) fol. I. Index omnium, quae in eo continentur.

(1) Praeter orationes in quibusdam codicibus, quos hic recenſui, leguntur quoque carmina, epiſtolae, vita, teſtamentum et explicationes hiſtoriarum, quarum in orationibus fit mentio. Vide cod. C. D. E. G. M. N. O. J. V. T.

2) fol. 2. Nota Symeonis cuiusdam, qui eum dicauit sanctae Laurae Athanasii in monte Atho, quae repetita quoque est fol. 364. 365. Eam hic adscribere placuit. Habet autem sic: *παρᾶσα θεῖα καὶ ἱερὰ βίβλος ἐγεγόνει παρ' ἐμᾶ τᾶ ἐλαχίςᾶ ἐν ἱερομονάχοις Συμεὼν τᾶ μαλεσηνᾶ. Καὶ ὡς αὐτὴ μαρτυρεῖ, ἐπιμελῶς πάνυ καὶ λίαν καλῶς. ἐπεὶ οὖν οὕτω κεκοπίακα ἢ ἕτως ἐπεμελησάμην, θέλω καὶ σφόδρα ἀποδέχομαι, ἵνα καὶ μετὰ θάνατόν με εὑρίσκηται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς σεβασμίαν καὶ ἱερὰν βασιλικὴν μεγάλην Λαύραν τᾶ ἁγίᾶ πατρὸς ἡμῶν ἀθανασίᾶ, ὅπως ἢ οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὴν εὔχωνται ὑπὲρ ἐμᾶ τᾶ ἐλαχίςᾶ ἢ ἁμαρτωλᾶ, ὡς ἂν παράσχοι μοι ὁ πανάγαθος Θεὸς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν. Ὁ γοῦν βεληθεὶς ἆραι ταύτην καὶ ἰδιοποιήσεσθαι ἢ μεταδώσειν πρός τινα ἔξω τῆς ἱερᾶς ταύτης Λαύρας, κἂν ὁποῖος ἄρα καὶ εἴη, ἵν' ἐπισπᾶται τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν νικαίᾳ καὶ τᾶ ἁγίᾶ πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίᾶ καὶ τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ Λαύρᾳ εὐαρεςησάντων τῷ Θεῷ ἁγίων πατέρων, καὶ ἐμᾶ τᾶ ἁμαρτωλᾶ, ἵνα κληρονόμος τῆς αἰωνίᾶ κολάσεως γένηται.*

3) fol. 2. verso, leguntur varia epigrammata in Gregorium et Nicetam.

I.

Ἂν ὠκεανὸς τὰς θαλάσσας ἐξάγῃ,
Αἰθὴρ δ' ὁ λαμπρὸς κερματίζῃ τὴν φλόγα,
Βροντὴν δ' ἀκεςὴν συνθλιβεὶς ἀὴρ φέρῃ,
Πῶς ἐχὶ ῥεῖθρα πνευματόρρυτον χύσιν,
Ποταμὸς ἀκένωτος ἐκ διδαγμάτων
Ὁ Γρήγορος νοῦς πλημμυρήσει πανσόφως,
Ὡς εἰς ἑκατὸν ἐξενεγκεῖν τὴν χάριν,
Καὶ πῦρ φλογίζον καὶ καθαῖρον τὴν ὕλην,

Νό-

Νόθους δαπανῶν, εὐσεβεῖς δὲ λαμπρύνου,
Καὶ βροντὰς ἀφεὶς αἰθεροδρόμους λόγοις,
Βροτοὺς ἀνυψώσειεν εὐσεβοφρόνως,
Καὶ δὴ κατιδὼν ὡς θεογράφους πλάκας,
Ἐκ τῶν αὐλῶν μυσικῶν ἀκουσμάτων,
Τὴν βίβλον ὧδε συλλαβὼν εὐθυβόλως,
Ἔγγραφε καὶ χάραττε καρδίας πλάτη,
Κάλλη νοητῶν σωςικῶν σπουδασμάτων,
Τύπους ἀτερπεῖς σῆς ψυχῆς ἀποξέων,
Ὡς ἂν διαρθῇς εἰς ποθουμένην πόλιν,
Ἐν ᾗ τὰ λαμπρὰ τῆς ἐδὲμ λάβῃς γέρα.

II.

Εἰς τὸν ἐξηγητήν.

Εὕροις δ᾽ ἀμοιβὴν τῶν πόνων ἀρχυθύτα,
Νικητικῶς ἄριςα τὴν κλῆσιν φέρων,
Ἄιγλης ἀμαρύγματα πρὸς θεοπτίαν,
Ἀνθ᾽ ὧν συναπήςραψας ἡμῖν ἀφθόνως,
Χάριν θεουργὸν πανσόφῳ Γρηγορίῳ.

III.

Ἐνθάδε πηγὴ ναμάτων ζωῤῥύτων,
Καὶ κλίμαξ ἀνάγουσα πρὸς θεωρίαν,
Καὶ κῆπος ἡδὺς ἀκηράτων ἀνθέων,
Ἅπας ὁ διψῶν πίνε, βαῖνε καὶ τρύγα,
Ἄρδευε τὸν νοῦν αὖθις ὡς ἀυαλέον,
Ἡμεῖς δὲ Χριςὸν δεξιὸν ἐπιςάτην,
Νῦν προσλαβόντες τῶνδε τῶν πονημάτων
Πρὸς τὴν καταρχὴν ἐξαπλοῦμεν τὰς χεῖρας.

4.) fol. 3. Conſpicitur imago S. Gregorii ſcribentis.

5.) fol. 4. Legitur Λαύρας, quae nota in plerisque codicibus, qui olim in Laura S. Athanasii fuerunt, reperitur.

6.) Tandem singulis orationibus adscripta reperiuntur argumenta et epigrammata Phile, quae hic deinceps reddidi.

Στίχοι τοῦ Φιλῆ εἰς τοὺς λόγȣς τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίȣ τȣ̃ θεολόγȣ.

I.

Ἐις τὸν α΄ (in editis 41.) λόγον.

Ἐι ζῆ τὰ νεκρὰ τῆς φθορᾶς ἐφθαρμένης,
Ἔδειξε Χριςὸς ἐκ ταφῆς ἀνῃ. . . . .
Ἐι ζῇ δὲ καὶ νοῦς εἰς ψυχὴν ἥκων λόγων,
Ὁ Γρήγορος νοῦς ἐυφυῶς ἂν δεικνύει.

2.

Ἐίς τὸν β΄ (in editis 42) λόγον.

Πῶς δευτερίζεις πρῶτος ὢν ἀλλοτρόπως,
Ταῖς ὑπερλάμπροις συμπλοκαῖς τῶν δογμάτων,
Καὶ τοῖς δυσλήπτοις τῶν νοημάτων λόγοις,
Ἐξ ὧν τὸ θαῦμα τῆς θεωρίας φέρεις.

Ἐις τὸν αὐτόν.

Ἔμπνευσις ἰδοὺ τοῖς θανȣ̃σι δευτέρα,
Νοημάτων ἔχȣσα ϗ̀ τέχνης βάθος,
Παρῆκε γὰρ τὴν (et supra δὴ) ἐλισσαίȣ τρίτην
Ὁ Γρήγορος νοῦς τῆς σκιᾶς πεπαυμένης.

3.

Εἰς τὸν γ΄ (in editis 43.) λόγον.

Ἄρτι προΐσχει πᾶσα τέρψις χαρίτων,
Πᾶν ἐςιῶσα τῶν ἐν αἰσθήσει γένος,
Ἧρους γὰρ αὐτὴν τὴν ἀνάςασιν λόγος,

Νῦν

Νῦν δεξιοῦται πᾶν καλὸν συνεισφέρων,
Πόλον διαυγῆ καλλιλαμπῆ φωσφόρον,
Τὴν γῆν πολύχρουν ἠρινῶν ἐξ ἀνθέων,
Ἄρδην θάλατταν πᾶσαν ἡμερωμένην,
Τὸ μεῖζον αὐτοὺς εὐσταλεῖς τοὺς ἀέρας,
Πηγὰς, ποταμοὺς, πᾶσαν ἅμα τὴν κτίσιν,
Ἄνθρωπε λοιπὸν εἰς ὑπέρτερον βίον,
Ὡς ἀγχίνους πρόβαινε θᾶττον μὴ φθάσαν,
Τὸ τοῦ τέλους πρόσιμον ἁρπάξειέ σε,
Ἡμεῖς δὲ ταῦτα νῦν φράσαντες, ὡς σθένος,
Ὑψηγορικῶν ἐγκαινισμάτων λόγους,
Γράφοντες ἔνθεν ἀνυμνοῦμεν τὸν λόγον.

Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον.

Μάμας ἀμολγαῖς εὐπαθῶν πρὶν δορκάδων,
Πανηγυρικοὺς δεῦρο θηλάζει κρότους,
Καὶ τοῦ χρόνου δείκνυσι τὴν βασιλίδα,
Ἡ πάσχα καινὸν καὶ ψυχῶν ἔαρ φύει.

4.

Εἰς τὸν δ′ (in editis 44.) λόγον.

Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὁ νυνὶ συντεθεὶς, πάτερ, λόγος,
Τοῦ πανσόφου πνεύματος ἐγράφη δίχα.
Καὶ γὰρ ἕνα κρίνει σε τῶν ἀποστόλων,
Γλώττης ξένης πνέοντα πυρφόρον μένος.

5.

Εἰς τὸν ε′ (in editis 22.) λόγον.

Ἔδειξε Γρηγόριος ἐκ τοῦ νῦν λόγου,
Πῶς δύναται νοῦ ζωγραφεῖν πάντα χρόα,
Μικροῦ γὰρ αὐτοὺς ἠνθρακωμένους βλέπω,
Τοὺς παντοδαποὺς τῷ θεῷ στεφανίτας.

6.

Ἐις τὸν ϛ´ (in editis 18.) λόγον.

Ὁ κυπριανὸς πρὶν μὲν ἦν γόης μέγας,
Ἐς ὕϛερον δὲ, τῷ Θῷ μείζων θύτης,
Ταύτης δὲ τῆς χάριτος ȣ̓κ ἔχων κόρον,
Καὶ μαρτυρικὸν δέικνυται θῦμα ζέον.

7.

Ἐις τὸν ζ´ (in editis 9.) λόγον.

Τὸν ἐξισωτὴν τῶν βασιλείων φόρων,
Ὁ Γρήγορος νȣ̃ς δεξιȣ̃ται τοῖς λόγοις,
Καὶ τȣ̀ς φόρȣς τίθησι μετριωτέρȣς,
Ἐυσπλαχνίας πλάϛιγγας ἀυτῷ ῥυθμίσας.

8.

Ἐις τὸν ή (in editis 38.) λόγον.

Ἄνθρωπε συϛάληθι πιϛεύσας μόνον,
Καὶ μηδὲν ἀμφίβαλλε τὸ πρᾶγμα βλέπων,
Τὰς γὰρ φύσεις ἤμειψεν ὁ κτίϛης λόγος,
Σαρκὸς μεταχὼν ϗ θεὸς μείνας πάλιν.

9.

Ἐις τὸν θ´ (in editis 20.) λόγον.

Ζῇς μάλα σεμνῶς ϗ τελευτήσας μάκαρ,
Ὁ σύννομος γὰρ ἄυθις ἐψύχωσέ σε,
Μονῳδίας ἔντεχνον ἰχὺν ἐγχέας,
Ὡς πνεῦμα ϗ φῶς τῇ σκιᾷ τȣ̃ λειψάνȣ.

10.

Ἐις τὸν ί (in editis 39.) λόγον.

Γυμνὸν θεωρῶν τὸν θεὸν ϗ δεσπότην,
Ἄνθρωπε, γυμνώθητι παθῶν ϗ δράμε,

Ὁ γὰρ ποταμὸς τȣ̃ προκειμένȣ λόγȣ,
Παντὸς μολισμȣ̃ τὰς ψυχὰς ἀποπλύνει.

11.

Ἐις τὸν ια (in editis 40.) λόγον.

Ἰδȣ̀ πάλιν βάπτισμα καὶ φώτων χύσις,
Δὶς γάρ σε πιϛὲ πρὸς τὸ καλὸν ὀτρύνω,
Σὺ γȣ̀ν πάλιν πλύθητι καὶ φῶς εἰσδέχȣ,
Καὶ τοῖς ὑποχραίνȣσι μὴ χρῶ πρακτίοις.

12.

Ἐις τὸν ιβ (in editis 6.) λόγον.

Ἔδειξε Γρηγόριος ἐκ τȣ̃ νῦν λόγȣ
Τὴν τῷ φίλῳ πρέπȣσαν εἰς φίλȣς σχέσιν.
Τῷ γὰρ ἀδελφῷ τȣ̃ Βασιλείȣ τάδε,
Σοφῶς δὶ ἀυτὸν ὡς τροφὴν καταρτύει.

13.

Ἐις τὸν ιγ (in editis 21.) λόγον.

Ἀθανάσιε τάχα καὶ ζῆς καὶ πνέεις,
Ὡς ȣ̓ παρελθὼν τὸν βραχὺν τȣ̃τον βίον.
Ἀθάνατον γὰρ πανταχȣ̃ σε δεικνύων
Ὁ Γρήγορος νȣ̃ς τόνδε σοι πνεῖ τὸν λόγον.

14.

Ἐις τὸν ιδ (in editis 32.) λόγον.

Ἐπισκοπικὴν σεμνύνων παρȣσίαν,
Τὴν τῶν λόγων τράπεζαν εἰς μέσον τιθης.
Καὶ γὰρ ἀγαθὸς ἑϛιάϛωρ εὑρέθης,
Τὸ δογματικὸν, πάτερ; ἐγχέας πόμα.

15.

Εἰς τὸν ιέ (in editis 16.) λόγον.

Τράπεζαν ἁβρὰν καὶ πρυτανεῖον μέγα,
Τὸν δεῦρο σαφῶς ὀργανοῖς, πάτερ, λόγον,
Καὶ τοῖς φίλοις πένησιν αὐτὸν ἐκδίδως,
Οἷς δὴ συναλγεῖν ἀξιοῖς τοὺς εὐπόρους.

16.

Εἰς τὸν ιϛ́ (in editis 15.) λόγον.

Ὀυρανόθεν χάλαζα ῥιφεῖσα βρύχει,
Πλὴν τὸν μὲν ἐκ γῆς πάντα καρπὸν συντρίβει,
Ποιεῖ δὲ τὸν νῦν αἰθεροδρόμον λόγον,
Πληγῆς πονηρᾶς ἀντιφάρμακον πόαν.

Ex hoc codice varias lectiones in hac editione notaui et Nicetae commentarium inde edidi.

B. Codex (1) membranaceus Sec. XI. aut XII. Continet 9. orationes cum commentario Nicetae. Folia habet 495. Seruatur in bibliotheca tabularii imperialis Mosquensis. (In der Bibliothek des Reichs-Archivs.) Huius vsum debeo GERHARDO FRIDERICO a MVLLER, *Rossici Imperii Consiliario Status, Viro Perillustri et Generosissimo.*

Istae orationes hoc ordine leguntur.

1) fol. 1. Ἀναστάσεως ἡμέρα.

2) fol. 18. Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου.

3) fol. 140. Ἐγκαίνια τιμᾶσθαι.

4) fol. 172. Περὶ τῆς ἑορτῆς βραχέα.

(1) A principio a manu recentiori haec nota legitur: ἐκ τῶν τοῦ Διονυσίου ἱερομονάχου καὶ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου.

5) fol. 229. Τί δὲ οἱ μακκαβαῖοι.

6) fol. 265. Μικρȣ̃ κυπριανός.

7) fol. 297. Τίς ἡ τυραννίς.

8) fol. 330. Χριςὸς γεννᾶται.

9) fol. 374. Ἔμελλεν ἄρα πολλάς.

In hac oratione quaedam in fine exciderunt. Nam quae in editione Parisina 1609. pag. 372. A. a vocabulis καὶ προςίθεται τοῖς ἱερεῦσιν ὁ ἀρχιερεὺς leguntur, ea hic in codice a manu recentiori, omissa interpretatione Nicetae, adscripta sunt.

C. Codex bibliothecae (1) Sanctissimae Synodi in folio num. LVIII. membranaceus foliorum CCCCII. Sec. IX. (2) Continet XLIX. orationes cum scholiis. Fuit quondam in monasterio Jberorum montis Athus. Nam fol. 1. legitur, τῶν ἰβήρων. In fine plerarumque orationum hic notati sunt ςίχοι, vt in Codicibus V. et N. Testamenti. Post orationem quadragesimam nonam folio 402 verso, legitur oratio a manu recentiori Sec. XV. cuius hic est index: Πρὸς εὐάγριον μοναχὸν περὶ θεότητος. Incipit, Σφόδρα σε θαυμάζω. Haec in fine est mutila. Reperitur quoque ibi ab eadem manu

 haec

(1) In hoc a manu recentiori quibusdam orationibus praefixa leguntur epigrammata, diuersa a supra laudatis. In orationem, Ἀναςάσεως ἡμέρα, hoc:

Τὸ πάσχα Χριςȣ̃ δεξιὰν ἀρχὴν ἔχων,
Λαμπρῶς πανηγύριζε καὶ θεοφρόνως.

In orationem, Φίλε πιςȣ̃, hoc:

Πιςῶν φίλων ἐνταῦθα λάβε λαμπάδιον
Τριῶν, Βασιλείȣ τε καὶ Γρηγορίων.

(2) Hic codex paullo negligentius scriptus est, quam reliqui.

haec nota: ἰςέον, ὅτι κατά τινας ὁ λόγος ἓτος ἀμφιβάλλεται. In editis est oratio XLV.

D. Codex eiusdem bibliothecae in fol. num. LIV. membranaceus Sec. XI. foliorum CCCXCXVII. Hic olim fuit in monasterio Batopedii, vt fol. 2. legitur. Continet L. orationes cum scholiis (3).

E. Codex eiusdem bibliothecae num. LV. in folio foliorum CLXXV. Sec. XI. aut XII. Continet XXV. orationes (*) cum scholiis non nullis. Hic a principio est mutilus. Exciderunt enim quatuor orationes cum initio quintae. Praeter istas orationes continet

a) Exemplum Testamenti Gregorii Nazianzeni.

b) Τȣ͂ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίȣ τȣ͂ θεολόγȣ ἐξήγησιν τῶν ἐπιταφίων ἱςοριῶν τȣ͂ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείȣ τȣ͂ μεγάλȣ. Incipit, Πρώτη ἐςὶν ἱςορία ἡ περὶ τῶν πελοπίδων.

In fronte folii a manu recentiori legitur: ȣ̓κ ἔςιν ἄυτη ἡ ἐξήγησις τȣ͂ ἁγίȣ, ἀλλὰ νώννȣ τȣ͂ ἀββᾶ.

c.) Συναγωγὴν καὶ ἐξήγησιν, ὧν ἐμνήσθη ἱςοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ φῶτα λόγῳ, ȣ͂ ἡ ἀρχὴ, Πάλιν Ἰησȣ͂ς

(3) Ista scholia partim a prima manu, partim a secunda et recentiori prouenerunt. In prima oratione tamen ita euanuerunt, vt vix legi possint. Horum scholiorum nulla vestigia reperi in editione Billii.

(*) In hoc codice oratio Τάδε λέγει Σολομῶν, vt spuria notatur. Ita enim ibi in principio legitur: ἓτος ὁ λόγος ἀμφιβάλλεται, ὅτι ȣ̓κ ἔςι τȣ͂ θεολόγȣ, ἀλλὰ τȣ͂ ἁγίȣ Γρηγορίȣ τȣ͂ θαυματȣργȣ͂, καθὼς καὶ ὁ σȣ͂ιδα γράφει Suidae verba Tom. I. pag. 498. sic se habent. ἔγραψε δὲ μετάφρασιν εἰς τὸν Ἐκκλησιαςὴν, ἐλάχιςον μὲν, πάνυ δὲ θαυμαςὸν λόγον.

Ἰησοῦς ὁ ἐμός. Incipit, Πρώτη ἐστὶν ἱστορία ἡ περὶ τῆς γονῆς.

d.) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ πρώτῳ στηλιτευτικῷ ἱστοριῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου Incipit, (1) Λόγος ὁ στηλιτευτικός.

e.) Ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ β' λόγῳ. Incipit, Πρώτη ἐστὶν (2) ἱστορία ἡ περὶ τοῦ ἀριάδνης.

f.) Δοξολογίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου. Incipit, (3) Σὲ καὶ νῦν εὐλογοῦμεν.

Fuit hic codex olim in bibliotheca S. Laurae Athanasii, quod ex hac nota, quae in vltimo folio legitur, intelligitur. Οἱ μη (i. e. 48.) ἀναγινωσκόμενοι λόγοι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου. (4) Βιβλίον τῆς γ' θέσεως.

F. Codex eiusdem bibliothecae num. LVI. in fol. foliorum CCCXVI. scriptus est in charta bombycina Sec. XV. aut XIV. Continet XVI. orationes cum Nicetae interpretatione. Hic variis in locis a vermibus adrosus est.

G. Codex eiusdem bibliothecae in fol. num. LIX. membranaceus Sec. X. aut XI. foliorum CCCXXXV. Continet orationes XXXI. Prima, quae est in Caesarium fratrem, a principio est mutila.

 H.

(1) Hoc primum graece edidit Montacutius. Etonae in 4. anno 1610. p. 127. seqq.

(2) Vide modo laudatum libellum p. 159.

(3) Vide Montf. Bibl. Coislin. Cod. LI. p. 118. et LXV. p. 120. nec non Fabric. Bibl. Gr. Vol. VII. p. 513.

(4) Vide Montf. Bibl. Coislin. Cod. VIII. p. 43. et quae nos notavimus in Notitia Codd. MSS. Cod. XXVI. p. 38.

H. Codex eiusdem bibliothecae num. LX. in fol. chartaceus Sec. XIV. Continet in foliis CCCXII. orationes XVI. cum commentario Nicetae. Fuit hic codex olim in monte Atho in Monasterio Dionysii, vt fol. 2. notatum est. In fine huis codicis fol. 312. a manu altera legitur: *ἐγράφη ϗ ἐτελειώθη ἡ θεία καὶ θεολογικὴ καὶ ἱερὰ αὕτη βίβλος ἐν ἔτει ϛωμζ΄* (i. e. post Christum natum 1339.) *καὶ εὔχεσθαι* (sic) *τὸν γράψαντα οἱ ἀναγι.* (sic.) Ibidem ab alia etiam manu legitur: *ἀφιερώθη ϗ τοῦτο, ὡς ϗ τὰ λοιπὰ ὑπ᾽ ἐμȣ̃ Μαξίμȣ ἁμαρτωλȣ̃ μοναχȣ̃ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ τȣ̃ κυρȣ̃ Διονισίȣ, διὰ μνημόσυνον τȣ̃ ἐμȣ̃ πεφιλημένȣ πατρός. Ὁ δὲ συλλῆσαι* (sic) *θελήσας ἐχέτω τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων πατέρων. Τμήματα ιζ. καὶ λειτȣργίαι. δ·*

I. Codex (1) eiusdem bibliothecae num. LXI. in fol. Continet in foliis CCLXXXVIII. orationes XXXI. Scriptus est in membranis sec. X. Fuit olim in Laura Athanasii in monte Atho. Nam fol. 1. legitur: *βιβλίον τῆς τρίτης θέσεως α΄.* In fine singularum orationum notatus est numerus versuum. Inest quoque explicatio signorum scribae, quam iam edidit Montf. Bibl. Coislin. Cod. CCXLIII. p. 300. Est hic codex vnus ex pulcherrime scriptis. Exornatus est multo auro, variisque coloribus. Nota scribae in fine haec reperitur: *ἐτελειώθη ἐν κυρίῳ ἡ πανάγαστος αὕτη δέλτος τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίȣ τȣ̃ θεολόγȣ μηνὶ ἰȣνίῳ ε. ἡμέρᾳ καταπαυσίμῳ, ὥρᾳ θ. ἰνδικτ. γ. ἔτȣς ἀπὸ κτίσεως κόσμȣ ϛυπγ.* (6483. i. e. post Christum natum 975.) *γραφεῖσα διὰ χειρὸς Νικολάȣ μοναχȣ̃ ϗ πρεσβυτέρȣ μονῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκȣ, ἡ ἐπώνυμον ὁ πελεκᾶν. Ὑπὲρ ȣ̃ πᾶς ὁ ἐντυγχάνων ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἔσω ὑπερευχόμενος διὰ τὸν κύριον.*

In

(1) Hic codex in primis dignus est, qui a futuro editore diligenter comparetur cum editis.

In hoc codice fol. 122. verſo, legitur nota a prima manu ſcripta cinnabari, quae refertur ad verba θάνατον πλησιάσαντες.* Ἐπεὶ γὰρ φθόνῳ κ. τ. λ. (vid. edit. operum Gregor. T. I. p. 698. C. et p. 699. D.) quaeque ita ſe habet: ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων καὶ ἕτερά τινα διὰ μέσου κείμενα εὕρομεν, ἔνθα τὸ σημεῖον ὁρᾷς διὰ τῆς κιναβάρεως, (Eſt vero iſtud ſignum eo in loco, vbi ego ſtellam poſui.) ἅπερ ἔδοξεν ἡμῖν ἢ μὴ εἶναι τοῦ πατρὸς, ἢ μὴ εἶναι ἀνόθευτα. ὅμως καὶ ταῦτα πρὸς ἀκριβῆ τῶν ἐντυγχανόντων γνῶσιν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν (poſt finem orationis fol. 126.) τοῦ παρόντος λόγου γραφῆναι συνείδομεν. Rurſus fol. 126. ante iſtum ſuſpectum locum haec nota legitur: ἔχει δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ προγεγραμμένῳ λόγῳ, ὡς ἐν παραθήκῃ φερόμενα, καθάπερ ἀνωτέρω ἐν τῷ ἐκ τῆς ἀρχῆς τετάρτῳ σελλιδίῳ, ὡς ἐσημειωσάμεθα οὕτως. Locus incipit ſic: καὶ τί δεῖ μοι πλειόνων ἐγκαινίων. Deſinit fol. 127. in verbis, ἀπαθανατισθέντες καὶ θεῷ πλησιάσαντες. Poſt iſta verba tertia nota repetitur: Ἔστιν ὑποθέσθαι τοῦ ἁγίου εἶναι καὶ ταῦτα. ἐπειδὴ γὰρ ὁ πατὴρ τὸν παρόντα λόγον σχεδίως, ἅτε ἐπ' ἐκκλησίας, προσεφώνησεν, εἰκὸς μετὰ τοῦτο αὐτὸν σχολαιότερον διελθὼν ἀθετεῖσθαι ταῦτα ἠθέλησεν. οὕτω μᾶλλον ἐγὼ περὶ τούτων εἰκάζω.

K. Codex (1) eiusdem bibliothecae num. LXII. in fol. Scriptus eſt Sec. X. Continet in foliis CCLX. orationes XVI. In hoc folio 1. eſt tabula picta, diuiſa in duas partes. Vetuſtate autem ita pleraque deleta ſunt, vt neutrius partis argumentum cognoſci poſſit. Fol. 2. legitur index orationum literis aureis, ſcriptis in cinnabari. Has literas ſubinde renouauit recentior manus minio. In fine additur etiam explicatio iſtorum ſignorum, de quibus modo dixi in recenſione Codicis I. In ipſo opere initia et indices orationum nec non litte-

(1) Etiam hic codex eſt vnus ex diligentiſſime ſcriptis.

litterae initiales auro et cinnabari nec non aliis coloribus sunt conspicua. Saepe etiam imagines sunt adiectae, quae argumentum orationum exhibent. Fol. 4. in fine a manu recentiori legitur: Ξηροποτάμȣ (quod monasterii nomen est montis Atho) γεννάδιος ἱερομόναχος.

L. Codex 1) eiusdem bibliothecae num. LXIII. in fol. Scriptus est in membranis sec. X. Complectitur in foliis CCCLXXXIII. orationes XXIII. Fuit quondam in monasterio Iberorum montis Athus. Nam fol. 3. legitur: τῶν ἰβήρων. Ante orationes Gregorii Nazianzeni inserta sunt duo folia membranacea sec. IX. in quibus pars orationis Ioannis Damasceni legitur. Indicem habet: ἰωάννȣ πρεσβυτέρȣ καὶ μοναχȣ̃ Δαμασκηνοῦ λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας θεοτόκȣ. Incipit, Ἔςι μὲν ἀνθρώπων ȣ̓δεὶς.

In hoc codice locus ille orationis XLIII. de quo supra dixi in recens. Cod. I. separatim legitur. In fine orationis XXV. quae hic est XXIII. quaedam exciderunt.

M. Codex membranaceus sec. X. foliorum CCCLXI. eiusdem bibliothecae in folio num. LXIV. Continet.

a) XXVII. orationes Gregorii Nazianzeni. Etiam hic ille locus cum ista, de qua supra dixi nota in Cod. I. separatim legitur. Praeterea in oratione IV. quae hic est XXI. fol. 271. in margine legitur locus, qui in editis reperitur pag. 119. A. B. a verbis καὶ γὰρ εἰ τὴν ὀρθὴν, ad verba καταλείψαντος. Indicem habet iste locus, ἐν ἄλλῳ (scil. ἀντιγράφῳ) Ergo olim videtur abfuisse a quibusdam Codd.

b.)

(1) Hic est vnus ex diligentissime et pulcherrime scriptis.

b) Συναγωγὴν καὶ ἐξήγησιν, ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Πάλιν ἰησοῦς. Incipit, Οἱ θεολόγοι τῶν ἑλλήνων.

c) Ἐξήγησιν ἱστοριῶν τῶν ἐν τῷ πρώτῳ στηλιτευτικῷ. Incipit, Λόγος στηλιτευτικός.

d) Ἱστορίας τοῦ δευτέρου στηλιτευτικοῦ. Incipit, Ἀριάδνη θυγάτηρ.

N. Codex (a) membranaceus ſec. X. aut IX. ſcriptus, foliorum CCCLIV. Eſt eiusdem bibliothecae in fol. num. LXV. Continet LI. orationes cum (b) ſcholiis. Olim fuit in monte Atho, in monaſterio Athanaſii, quae Laura appellatur.

O. Codex membranaceus ſec. XI. aut X. foliorum CCCXCI. Seruatur in eadem bibliotheca, eſtque in fol. num. LXVI. Continet XLIX. orationes. Orationis autem primae, quae eſt in editis quoque prima, initium deeſt.

P. Codex in charta bombycina ſec. XIV. foliorum DXVI. Fuit quondam in monaſterio Iberorum. Nunc in eadem Moſquenſi bibliotheca ſeruatur, de qua modo dixi, eſtque in fol. num. LXVIII. Continet XVI. orationes cum commentario Nicetae. Nicetae interpretatio hunc habet indicem: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν νικήτα μητροπολίτου σεῤῥῶν ἐξήγησις εἰς τὸν θεολόγον. A principio non nulla ſcripta ſunt minus

 dili-

(a) A folio 209 ad 216. ſecunda manus ſec. XV. quae exciderant, adiecit.

(b) Scholia a manu recentiori ſcripta videntur. Saepe etiam alieno loco leguntur. Exempli cauſa, ſcholia orationis Φίλε πιστέ, leguntur in margine orationis, Λύει μοι τὴν γλῶσσαν. Scholia ad orationem, Ἀναστάσεως ἡμέρα, quae prima eſt in hoc codice, maxima ex parte deleta ſunt. Ex hoc codice infra quaedam excerpſi, quae a ſcribis aliis recentiori tempore adiecta ſunt.

diligenter a manu recentiori in charta vulgari, in his oratio, Ἀναστάσεως ἡμέρα.

Q. Codex membranaceus sec. XI. aut X. foliorum CCIX. Est eiusdem bibliothecae in fol. num. LXIX. Continet

a) XIII. orationes Gregorii Nazianzeni.

b) Μαρτύριον τῶν (a) ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὀρέστου. Μηνὶ δεκεβρίῳ ιγ. Incipit Βασιλεύοντος διοκλητιανοῦ καὶ μαξιμιανοῦ. Hoc in fine est mutilum. Definit enim in verbis, καθισθέντων οὖν αὐτῶν, ὁ ἅγιος εὐστράτιος εἶπε.

R. Codex eiusdem bibliothecae in quarto. num. CCLXXXI. foliorum CCCXXXV. Scriptus est in charta sec. XV. Fuit quondam in monasterio Batopedii. Continet XI. orationes Gregorii cum commentario (b) Nicetae.

S. Codex eiusdem bibliothecae in quarto. num. CCLXXXII. Sec. XII. aut XI. foliorum. DXXXV. Scriptus est in membranis. Fuit quondam in monasterio Iberorum. Continet XIV. orationes cum commentario Anonymi. Est hic codex variis in locis in superiori parte putredine adesus. Ceterum accurate et pulcherrime scriptus. In fine haec scribae nota legitur: Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος κωνσταντίνου.

T. Codex eiusdem bibliothecae in folio. num. V. Hunc recensui in *Notitia* Codd. MSS. *Graecorum*, quae prodiit Mosquae 1776. in fol. vid. p. 8. et 9. Continet praeter alia XVI.

(a) Vid. Fabric. Bibl. Gr. Vol. IX. p. 78.

(b) Indicem habet: Νικήτα διακόνου καὶ διδασκάλου τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἐκτεθέντας ὁσίους λόγους παρὰ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου.

XVI. orationes (1) Gregorii Nazianzeni et vitam eiusdem, quae ibi tribuitur Gregorio Presbytero.

V. Codex eiusdem bibliothecae num. XLI. in fol. membranaceus ſec. X. aut XI. Continet praeter alia epiſtolas aliquot Gregorii Nazianzeni. Hunc l. l. recenſui p. 61.

X. Codex chartaceus ſec. XVII. bibliothecae Typographei Synodalis num. IV. in quarto. Continet praeter alia vnam Gregorii Nazianzeni orationem cum ſcholiis. Incipit, Ἐγκαίνια τιμᾶσθαι. Scholia incipiunt, ὡς ἓν ἀπρόσιτον ϗ ἀδιάδοχον.

Hunc diligentius recenſui in *Notitia* Codd. MSS.

(1) Hunc Codicem in hac editione non contuli, quia vnus eſt ex negligentiſſime ſcriptis, quod comparandis non nullis Noui Foederis libris, quos etiam continet, intellexeram.

II. CODICES CARMINVM.

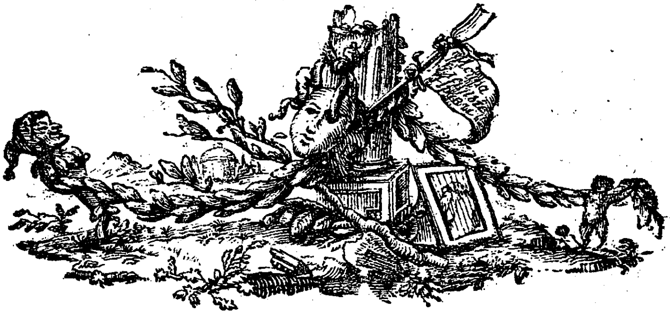
A. Codex bibliothecce Sanctiſſimae Synodi num. LIII. in fol. Scriptus eſt ſec. XII: in membranis. Fuit quondam in monaſterio Iberorum. Continet in foliis CCXC. Gregorii Nazianzeni LV. carmina 1) cum paraphraſi.

B. Codex eiusdem bibliothecae num. CCXLVIII. in quarto. Scriptus eſt in charta ſec. XVII. Fuit quondam in monaſterio Iberorum. Continet praeter alia XIV. carmina cum ſcholiis.

C. Codex eiusdem bibliothecae num. CCXLVII. in quarto. Hic ab Abſalomo Monacho ſcriptus traditur anno mundi 7118. Chriſti 1610. menſis Maii die XII. Eſt chartaceus. Continet inter alia XXXIII. carmina cum ſcholiis modo inter verſus, modo in margine.

RGE-

(1) Ex hoc codice hic pag. 23. ſeq. ſpeciminis cauſa edidi paraphraſin carminis de libris canonicis V. et N. Teſtamenti.

GREGORII NAZIANZENI

CARMEN

DE LIBRIS CANONICIS

CVM ANONYMI INTERPRETATIONE

ex

Codice Typographei Synodalis

In fol. num. XXVIII. fol. 78. 79.

Τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίȣ τȣ̃ θεολόγȣ ἐκ τῶν συμμέτρων αὐτȣ̃ ποιημάτων, περὶ τȣ̃, τίνα χρὴ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης.

Ὄφρα δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο βίβλοισι:

Ἵνα δὲ μὴ ἀλλοτρίοις τὸν νȣ̃ν ἀπατᾷ βίβλοις:

Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες:

Πολλαὶ γὰρ ὑπάρχȣσι ψευδῶς γεγραμμέναι κακίαι.

Δέχνυσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἔγκριτον, ὦ φίλ᾽, ἀριθμόν:

Δέχȣ τȣ̃τον ἐμȣ̃ τὸν δεδοκιμασμένον, ἢ ἐξητασμένον, ἢ κεκυρωμένον, ὦ φίλε, ἀριθμόν.

Ἱστορικαὶ μὲν ἔασι βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι:

Ἱστορίας περιέχουσαι μέν εἰσι βίβλοι δώδεκα πᾶσαι.

Τῆς ἀρχαιοτέρας ἑβραϊκῆς σοφίης:

Τῆς παλαιᾶς δηλονότι γραφῆς.

Πρωτίςη γένεσις, εἶτ' ἔξοδος, λευιτικόν τε.

Πρώτη γένεσις, ἔξοδος, λευιτικόν.

Ἔπειτ' ἀριθμοὶ, εἶτα δεύτερος νόμος:

Ἔπειτ' ἰησοῦς καὶ κριταὶ, ῥοὺθ ὀγδόη:

Ἡ δ' ἐννάτη δεκάτη τε βίβλοι, πράξεις βασιλήων:

Ἐι γὰρ καὶ τέσσαρές εἰσιν αἱ βίβλοι τῶν βασιλειῶν, ἀλλ' εἰς δύο παραλαμβάνονται καὶ ἀριθμοῦνται.

Καὶ παραλειπόμεναι, ἔσχατον ἔζραν ἔχεις.

Καὶ αἱ δύο τῶν παραλειπομένων, μία λογίζεται βίβλος.

Αἱ δὲ ςιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτος ἰὼβ:

Ἔπειτα δαβὶδ, εἶτα τρεῖς σολομώντειαι:

Ἐκκλησιαςὴς, ᾆσμα καὶ παροιμίαι:

Καὶ πένθ' ὁμοίως πνεύματος προφητικȣ̃:

Μίαν μέν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα:

Ὠσηὲ, ἀμώς τε καὶ μιχαίας ὁ τρίτος:

Ἔπειτ' ἰωὴλ, εἶτ' ἰωνᾶς καὶ ἀβδίας:

Ναὲμ τε ἀββακούμ τε καὶ σοφονίας:

Ἀγγαῖος, εἶτα ζαχαρίας καὶ μαλαχίας:

Μία μὲν οἵδε. δευτέρα δ' ἠσαΐας:

Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς ἱερεμίας ἐκ βρέφους:

Εἶτ' ἰεζεκιὴλ καὶ δανιήλου χάρις.

Αἱ δώδεκα βίβλοι τῶν ἀπαριθμημένων ἄνω προφητῶν μία φησὶ λογίζεται. Τέσσαρες δὲ αἱ τῶν ἄλλων τεσσάρων προφητῶν βίβλοι. ἑκάςου μία λογιζομένη.

Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύο καὶ εἴκοσι βίβλους:

Τοῖς τῶν ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους:

Ἀρχαίας μέν φησιν, ἤτοι τῆς παλαιᾶς, γραφῆς, ἐγράψα βίβλȣς εἴκοσι δύο, τοῖς τῶν ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτȣς, ἤγȣν ἰσοθέτȣς καὶ ἰσαρίθμȣς. Λαμβάνεται γὰρ ἡ ἀντὶ πρόθεσις καὶ ἐπὶ τȣ̃ ἴσον, ὥσπερ λέγομεν ἀντι-

ἀντίτεχνον καὶ ὁμότεχνον. ςοιχεῖα μὲν γὰρ τοῖς ἑβραίοις εἴκοσι καὶ δύο λέγονται εἶναι.

Ἤδη δ' ἀρίθμει καὶ νέου μυςηρίου:
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν ἑβραίοις θαύματα Χριςοῦ:
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ. Λουκᾶς ἀχαιΐδι:
Πᾶσι δ' Ἰωάννης κήρυξ μέγας οὐρανοφοίτης:
Ἔπειτα πράξεις τῶν σοφῶν ἀποςόλων:
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τ' ἐπιςολαί:
Ἑπτὰ καθολικαὶ, ὧν Ἰακώβου μία:
Δύο δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν:
Ἰούδα δ' ἐςὶν ἑβδόμη, πάσας ἔχεις:
Ἔι τι δὲ τούτων ἐκτὸς, οὐκ ἐν γνησίοις:

Ἀπαριθμήσας καὶ τὰ τῆς νέας γραφῆς ὁ ἅγιος βιβλία, ἐπένεγκεν, ὅτι εἴ τι τούτων τῶν ἀπηριθμημένων ἔξω ἐςὶν, οὐ γνήσιον λογίζεται, ἀλλὰ νόθον.

ANONYMI PARAPHRASIS
EIVSDEM CARMINIS
ex
CODICE MANVSCRIPTO
BIBLIOTHECAE SANCTISSIMAE SYNODI
Num. LIII.

Καλὸν καὶ λόγοις ἐνασχολεῖσθαι πνευματικοῖς, καὶ διανοίᾳ καὶ γλώσσῃ τούτοις ἐπεντρυφᾷν, καὶ τῷ νόμῳ κυρίου διαπαντὸς ἐμμελετᾷν. Τριῶν γὰρ ἕν γέ τι πάντως κερδαίνειν ἐπάναγκες ἐκ τούτου. ἢ γὰρ τῶν πόνων ἔπαθλον ἐκ Θεοῦ λαμβάνομεν, τὴν τῶν κεκρυμμένων ἀποκάλυψιν, ἢ τοῦτο (f. τοῦτο τὸ) λυσιτελὲς, τὸ κεντρίζεσθαι πρὸς ἀρετὴν θείοις προςάγμασιν, ἢ κατὰ τρίτον λόγον, ἀπαγόμεθα τῶν γηΐνων, τῇ περὶ τὰ πνευματικὰ μερίμνῃ καὶ σχολῇ. ἐπεὶ δὲ, ὥσπερ τῷ σίτῳ συναναφύονται τὰ ζιζάνια,

καὶ

ϗ τοῖς ῥόδοις συνανατέλλεσιν ἄκανθαι, ὕτω ϗ ταῖς γνησίαις τῶν ἱερῶν βίβλων νόθοι συναναφαίνονται. ἵνα μὴ τὸν νῦν παρακλαπῇς, καὶ ἀνθέξῃ τῶν ξένων, ὡς ἡμετέρων, τὸν ἔγκριτον ἀριθμὸν, ὦ φίλος, ἐξ ἐμῦ μάνθανε, καὶ τῦτον δεχόμενος, καὶ ὡς οἰκεῖον περιέπων, ἀποποιῦ τὸ ἀλλότριον. Ἱςορικαὶ μέν εἰσιν αἱ πᾶσαι βίβλοι τῆς παλαιᾶς τῶν ἑβραίων σοφίας δύο πρὸς ταῖς δέκα. πρώτη γένεσις, ἔξοδος μετέπειτα, μεθ᾽ ἃ τὸ λευιτικὸν, ϗ ἐφεξῆς οἱ ἀριθμοί. εἶθ᾽ ἡ καλυμένη ἐπινομὶς, ἤτοι τὸ δευτερονόμιον. Ἰησῦς μετὰ ταῦτα, μεθ᾽ ὃν οἱ κριταὶ ϗ ἡ ἱςορία τῆς ῥῦθ ὀγδόη. βίβλοι δύο τῶν βασιλειῶν τὸν ἔνατον ϗ δέκατον ἀποπληρῦσιν ἀριθμόν. μεθ᾽ ἃς τὰ παραλειπόμενα ϗ ὁ ἔσδρας ἔχατος. εἰσὶ δὲ καὶ ςιχηραὶ καλύμεναι πέντε, ὧν ἡ πρώτη τὰ τῦ Ἰὼβ ἀθλήματα, ἡ δευτέρα Δαβὶδ ψαλτήριον, καὶ Σολομώντειαι τρεῖς, ὁ τὰ φυσικὰ φιλοσοφῶν Ἐκκλησιαςὴς, τὸ θεολογικὸν ᾆσμα καὶ αἱ ἠθικαὶ παροιμίαι. ὡς (f. πρὸς) δὲ ϗ τῦ προφητικῦ χαρίσματος ἕτεραι πέντε, ὁμῦ μὲν εἰς μίαν συγκεφαλαιύμεναι βίβλον, οἱ δώδεκα. λέγω δὴ τὸν Ὠσηὲ, τὸν Ἀμὼς, τὸν Μιχαίαν, τὸν Ἰωὴλ, τὸν Ἰωνᾶν, τὸν Ἀβδιῦ, Ναῦμ, Ἀμβακῦμ ϗ Σοφονίαν ἔνατον, Ἀγγαῖον, Ζαχαρίαν καὶ Μαλαχίαν μετέπειτα. αὕτη μὲν βίβλος μία προφητική. δευτέρα δὲ Ἡσαΐας ὁ μέγιςος, ἔπειτα ὁ ἀπὸ βρέφυς κληθεὶς Ἱερεμίας, μετ᾽ αὐτὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ ὕςερον. παλαιὰς μέν σοι ταύτας ἐξεθέμην βίβλυς δύο πρὸς ταῖς εἴκοσι, τοῖς τῶν ἑβραίων ἰσαρίθμυς γράμμασιν. ἤδη δέ μοι δέχυ ϗ ὅσα τῆς καινῆς διαθήκης. πρῶτος Ἑβραίοις συνεγράψατο Ματθαῖος ὁ ἱερὸς τὸ κατ᾽ αὐτὸν εὐαγγέλιον. δεύτερος ἐν Ἰταλίᾳ Μάρκος ὁ θεῖος. τρίτος ἐν ἀχαΐᾳ Λυκᾶς ὁ πάνσοφος. ὁ δέ γε τὰ ὐράνια βροντήσας Ἰωάννης κοινῇ πᾶσιν εὐηγγελίσατο. μεθ᾽ ὓς αἱ θεοσημεῖαι καὶ πράξεις τῶν σοφῶν ἀποςόλων, ϗ Παύλυ τῦ θεοκήρυκος ἐπιςολαὶ δέκα ϗ τέσσαρες. καὶ Καθολικαὶ ἑπτὰ, ὧν μία μὲν Ἰακώβυ τῦ ἀδελφοθέυ, δύο δὲ Πέτρυ τῦ Κορυφαίυ ϗ Ἰωάννυ πάλιν τῦ εὐαγγελιςῦ τρεῖς. ἑβδόμη δ᾽ ἐςὶν Ἰύδα τῦ Ζηλωτῦ. πάσας ἔχεις τὰς ἐγκεκριμμένας ϗ δεκτάς. εἰ δέ τις εὑρεθείη τύτων ἐκτὸς, ὐ μετὰ τῶν γνησίων τέτακται.

Sed

Sed iam pietas et grati animi officium postulat, vt hic palam agam gratias Sanctissimae Synodi Ecclesiae Orthodoxae Graeco Rossicae Sociis, cum vniuersis, tum in primis *PLATONI*, Mosquensi et Calugensi Archiepiscopo, et *SAMVELI*, Rostouiensi et Iarossauiensi Archiepiscopo, Viris Eminentissimis ac Reuerendissimis, qui mihi pro suo erga litteras studio et aduersus me beneuolentia et fauore istorum Codicum vsum humanissime permiserunt. Faxit Diuinum Numen, vt et sub Talium Virorum praesidio litterae et artes indies in Rossia noua incrementa capiant, et Viri Tales plures existant, qui CATHARINAE MAGNAE et Heroum Rossicorum facta ad exemplum *CHERASCOVII*, Illustrissimi Viri, digno praeconio celebrare et ad memoriam posteritatis prodere ingenii monumentis possint.

ΤΟΥ͂ ἘΝ ἉΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟ͂Σ ἩΜΩ͂Ν
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ τοῦ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
1) Εἰς τὴν βραδυτῆτα. Λόγος α.

§. 1.

Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιὰ, καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει, καὶ ἀλλήλους περιπτυξώμεθα. εἴπωμεν ἀδελφοὶ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ ὅτι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεποιηκόσιν, ἢ πεπονθόσι. συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει, δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις, ἐγώ τε ὁ τυραννηθεὶς τὴν καλὴν τυραννίδα. (Τοῦτο γὰρ 2) νῦν προστίθημι,) καὶ ὑμεῖς οἱ καλῶς τυραννήσαντες, εἴ τί μοι μέμφοισθε τῆς βραδυτῆτος. ὡς τάχα γε 3) κρείττων αὕτη καὶ τιμιωτέρα θεῷ, τῆς ἑτέρων ταχυτῆτος.

§. 2.

Ἀγαθὸν γὰρ καὶ ὑποχωρῆσαι θεῷ τι μικρὸν, ὡς Μωϋσῆς 4) ἐκεῖνος τὸ παλαιὸν καὶ Ἱερεμίας ὕστερον, καὶ προσδραμεῖν ἑτοίμως καλοῦντι, ὡς Ἀαρὼν τε καὶ Ἡσαΐας, μόνον εὐσεβῶς ἀμφότερα, τὸ μὲν δια τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, τὸ δὲ διὰ τὴν τοῦ καλοῦντος δύναμιν.

§. 3.

---

1) In indice ante *εἰς τὴν βραδυτῆτα*, addunt Codd. non nulli *εἰς τὸ ἅγιον πάσχα καί*.

2) Γὰρ omittit D. Mox, *εἴ τι μοι μέμφεσθαι*. D.

3)

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII THEOLOGI

ORATIO I.

§. 1.

Resurrectionis dies, faustumque principium: proinde ob festum diem exsplendescamus, ac nos mutuo complectamur. Dicamus Fratres, his etiam, qui nos oderunt, nedum his, qui propter charitatem et beneuolentiam aliquid fecerunt, vel passi sunt. Resurrectioni omnia condonemus: veniam alii aliis demus, tum ego, qui laudabilem vim perpessus sum, (hoc enim nunc adiicio) tum vos, qui laudabilem vim attulistis, si quid est, quod mihi tarditatis causa succenseatis. Quanquam haec fortasse apud Deum melior est atque praestantior, quam non nullorum aliorum celeritas.

§. 2.

Bonum enim est, et Deo sese parumper subducere, vt Moses ille olim, ac postea Hieremias, vt rursus ad vocantem prompte atque impigre accurrere, quemadmodum Aaron et Esaias: modo vtrumque pio animo fiat, alterum ob propriam imbecillitatem, alterum ob vocantis potentiam.

3) Κρεῖττον. c. Mox post ταχυτῆτος, in cod. r. folia quaedam culpa bibliopegae sunt transposita.

4) Μωσῆς. n.

§. 3.

Μυστήριον ἔχρισέ με, μυστηρίῳ 5) μικρὸν ὑπεχώρησα, ὅσον ἐμαυτὸν ἐπισκέψασθαι μυστηρίῳ καὶ συνεισέρχομαι, καλὴν ἐπαγόμενος τῆς ἐμῆς δειλίας καὶ ἀσθενείας ἐπίκερον τὴν ἡμέραν. ἵν' ὁ σήμερον ἐκ 6) νεκρῶν ἀναστὰς, κἀμὲ καινοποιήσῃ τῷ πνεύματι, καὶ τὸν καινὸν ἐνδύσας 7) ἄνθρωπον, δῷ τῇ καινῇ 8) κτίσει, τοῖς κατὰ Θεὸν 9) γεννωμένοις, πλάστην ἀγαθὸν καὶ διδάσκαλον Χριστῷ καὶ 10) συννεκρέμενον προθύμως, καὶ συναυιστάμενον.

§. 4.

Χθὲς ὁ ἀμνὸς ἐσφάζετο, καὶ ἐχρίοντο αἱ φλιαὶ καὶ ἐθρήνησεν Αἴγυπτος τὰ πρωτότοκα, καὶ ἡμᾶς παρῆλθεν ὁ ὀλοθρεύων, καὶ ἡ σφραγὶς φοβερὰ καὶ αἰδέσιμος, καὶ τῷ τιμίῳ αἵματι ἐτειχίσθημεν. Σήμερον καθαρῶς ἐφύγομεν Αἴγυπτον, καὶ Φαραὼ τὸν πικρὸν δεσπότην, καὶ τοὺς βαρεῖς ἐπιστάτας, καὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ τῆς πλινθείας 11) ἠλευθερώθημεν, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύσων 12) ἡμᾶς ἑορτάζειν κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἑορτὴν τὴν ἐξόδιον, καὶ ἑορτάζειν οὐκ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, μηδὲν ἐπιφερομένους Αἰγυπτιακοῦ καὶ ἀθέου φυράματος.

§. 5.

Χθὲς συνεσταυρούμην Χριστῷ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκρούμην, συζωοποιοῦμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγείρομαι· ἀλλὰ καρποφορήσωμεν τῷ ὑπὲρ ἡμῶν 13) παθόντι καὶ

5) Post μυστηρίῳ, addunt τι. c. f. f. p. r. In cod. κ. autem eſt litura. Mox pro ὅσον, habet θέλων. p.

6) Ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ordine inuerſo, f. ἐκ νεκρῶν abeſt. b. Mox κἀμὲ καινοποιήσει. f. p.

7) Ἐνδύσασθαι. p.

8) Κτίσει. n. a. b. c. d. f. h. i. k. l. f. p. quod recipiendum eſt.

9) Γεν-

§. 3.

Myſterium vnxit me: myſterio paulisper ceſſi, vt meipſum inſpicerem et explorarem: cum myſterio etiam ſimul introeo, praeclarum timiditatis imbecillitatisque meae adiutorem, diem hunc mihi aſciſcens, vt qui hodierno die a mortuis ſurrexit, idem me quoque ſpiritu innouet, nouoque homine induat, nouaeque creaturae, hoc eſt, iis qui ſecundum Deum naſcuntur, fictorem bonum et magiſtrum donet, cum Chriſto, alacri animo, & morientem & reſurgentem.

§. 4.

Heri agnus mactabatur et poſtes vngebantur, luxitque primogenita Aegyptus, ac nos exterminator praeteriit, (ſignaculum quippe terrori ipſi ac venerationi fuit) pretioſoque ſanguine protecti ſumus. Hodie Aegyptum omnino fugimus, & amarulentum illum dominum Pharaonem & acerbos praefectos: ac luto & laterum confectione liberati ſumus: nec quisquam eſt, qui nos Domino Deo noſtro exitus feſtum celebrare prohibeat, & quidem celebrare, non in fermento veteri malitiae & nequitiae, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis, nihil Aegyptiaci atque impii fermenti nobiscum ferentes.

§. 5.

Heri cum Chriſto in crucem agebar: hodie ſimul glorificor. Heri commoriebar: hodie ſimul viuificor. Heri conſepeliebar: hodie ſimul reſurgo. At vero ei, qui pro nobis

 paſ-

9) Γειομένοις, altero ν ſupra ſcripto. f. γενομένοις. p vulgatum ex correctione habet. r.

10) Καὶ inſertum a manu recent. b.

11) Ἠλευθερώμεθα. a. b. c. d. f. h. i. k. l. q. ſ. p. r. n.

12) Ἡμᾶς omittit. f.

13) Ἀποθανόντι, pro παθόντι. c. f. ſed vide ſcholium codicis f.

καὶ ἀναστάντι. χρυσόν 14) με ἴσως οἴεσθε λέγειν, ἢ ἄργυρον, ἢ ὑφάσματα, ἢ λίθους τῶν διαφανῶν καὶ τιμίων, γῆς ῥέουσαν ὕλην, καὶ κάτω μένουσαν. ἧς ἀεὶ τὸ 15) πλεῖον ἔχουσιν οἱ κακοὶ, καὶ δοῦλοι τῶν κάτω ᾗ τοῦ κοσμοκράτορος.

§. 6.

Καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, τὸ τιμιώτατον θεῷ κτῆμα, καὶ 16) οἰκειότατον. ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι, τὸ κατ' εἰκόνα. (γνωρίσωμεν 17) ἡμῶν τὸ ἀξίωμα, τιμήσωμεν τὸ ἀρχέτυπον,) γνῶμεν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, καὶ ὑπὲρ τίνος Χριστὸς ἀπέθανε. γενώμεθα ὡς Χριστὸς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ὡς ἡμεῖς. γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτὸν, ἐπειδὴ 18) κἀκεῖνος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. προσέλαβε 19) τὸ χεῖρον, ἵνα δῷ τὸ βέλτιον· ἐπτώχευσεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.

§. 7.

Δούλου μορφὴν 20) ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς 21) ἀπολάβωμεν· κατῆλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμάσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνῆλθεν, ἵν' ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν 22) κάτω κειμένους, ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι. πάντα διδότω τις, πάντα καρποφορείτω, τῷ 23) δόντι ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν ᾗ ἀντάλλαγμα. δώσει δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἑαυτὸν τοῦ μυστηρίου συνιέντα, καὶ δι' ἐκεῖνον πάντα, ὅσα ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς, γινόμενον. 24).

§. 8.

---

14) Μὲν, pro με. p. οἴεσθαι. p. Mox, ἢ ἄργυρον omittit q.
15) πλέον p.
16) Οἰκειώτατον. h. r.
17) Inclufa omittit f. fed in fcholiis eiusdem codicis repetuntur. ἡμῶν, poft γνωρίσωμεν abeft. q.
18) Ἐπεί. f.

19) Προ-

paſſus eſt ac reſurrexit, offeramus, aurum fortaſſe me dicere putatis, aut argentum, aut texturas, aut pellucidos & ingentis precii lapides, fluxam fragilemque terrae materiam, humique manentem, cuiusque maiorem partem improbi fere poſſident, & ſerui rerum terrenarum ac mundi principis.

§. 6.

Immo vero nosmetipſos offeramus, hoc eſt, opes Deo cariſſimas maximeque congruentes. Imaginis decus imagini reddamus, dignitatem noſtram agnoſcamus, exemplar noſtrum honore proſequamur, myſterii vim intelligamus, & pro quo Chriſtus morte functus eſt. Simus vt Chriſtus, quoniam Chriſtus quoque ſicut nos. efficiamur dii propter ipſum, quoniam ipſe quoque propter nos homo. Aſſumpſit quod deterius erat, vt det, quod praeſtantius eſt: mendicus factus eſt, vt nos illius mendicitate ditemur.

§. 7.

Serui formam ſuſcepit, vt nos in libertatem afferamur. Deſcendit, vt euehamur: tentatus eſt, vt vincamus: contemptus eſt, vt nos gloria afficiat: mortuus eſt, vt ſalutem nobis afferat: aſcendit, vt eos, qui in peccati lapſu iacebant, ad ſeipſum trahat. Omnia quispiam donet, omnia ei, qui ſe ipſum redemptionis precium pro nobis, ac culpae noſtrae ſuccidaneum dedit, offerat. Nihil autem daturus eſt tantum, quantum ſi ſeipſum obtulerit, huius myſterii rationem probe intelligentem, ac propter illum omnia factus fuerit, quaecunque ipſe propter nos factus eſt.

§. 8.

---

19) Προσελάβετο. ſ. Mox ἵν' ἡμεῖς τὶ ἐκείνου. p.
20) Ἀνέλαβεν. ſ. Mox ordine inuerſo, ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν. f.
21) Ἀπολάβωμεν et mox ὑψωθῶμεν et νικήσωμεν. i.
22) Poſt ἑαυτὸν, addit ἡμᾶς. c.
23) Διδόντι. ſ. Ita quoque h. ſed idem in marg. habet vulgatum.
24) Γενόμενον. a. b. d. f. h. Antea ι nunc ε. r. Vulgatum retinet. i. et k. γειόμενος. c.

§. 8.

Καρποφορεῖ μὲν (25) ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, ποιμένα. τοῦτο γὰρ ἐλπίζει καὶ εὔχεται, καὶ παρ' (26) ὑμῶν αἰτεῖ τῶν ὑπὸ χεῖρα, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν (27) ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ διπλοῦν ἀνθ' ἁπλοῦ δίδωσιν ὑμῖν (28) ἑαυτὸν, καὶ ποιεῖται τὴν βακτηρίαν τοῦ γήρως, βακτηρίαν τοῦ πνεύματος. (29) καὶ προστίθησι τῷ ἀψύχῳ ναῷ τὸν ἔμψυχον, τῷ περικαλλεῖ, τῷ δὲ (30) καὶ οὐρανίῳ τὸν ὁποιονοῦν καὶ ἡλίκον. Ἀλλ' οὖν 31) τὸν ἑαυτῷ τιμιώτατον, καὶ αὐτὸν 32) ἱδρῶσι πολλοῖς συντελεσθέντα καὶ πόνοις. εἴη δὲ εἰπεῖν, ὅτι 33) καὶ τῶν πόνων ἄξιον, καὶ πάντα 34) προτίθησιν ὑμῖν τὰ ἑαυτοῦ.

§. 9.

Ὢ τῆς μεγαλοψυχίας, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, (35) τῆς φιλοτεκνίας, τὴν πολιὰν, τὴν νεότητα, τὸν ναὸν, τὸν ἀρχιερέα, τὸν κληροδότην, τὸν κληρονόμον, τοὺς λόγους, οὓς ἐποθεῖτε, καὶ τούτων οὐ τοὺς εἰκῆ, καὶ εἰς ἀέρα ῥέοντας, (καὶ (36) μέχρι τῆς ἀκοῆς ἱσταμένους), ἀλλ' οὓς γράφει τὸ πνεῦμα, καὶ πλαξὶν ἐντυποῖ λιθίναις, εἴτουν σαρκίναις, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς χαρασσομένους, (οὐδὲ (37) ῥᾳδίως ἀπαλειφομένους,) ἀλλ' εἰς βάθος ἐνσημαινομένους. οὐ μέλανι, ἀλλὰ χάριτι.

§. 10.

---

(25) Ὑμῖν omittit h. eius loco ἡμῖν exhibet p.

(26) Ἡμῶν c. d. h. Codex vero r. dubius eſt inter ἡ et ὑ. Mox τὸν, pro τῶν habet. p.

(27) Αὐτοῦ, poſt ψυχὴν addit. n.

(28) Ἡμῖν. a. p. r.

(29) Quae leguntur a verbis καὶ προστίθησιν, ad ταῦτα μὲν οὖν ὑμῖν, ea exciderunt omnia in. r.

(30) Τῷδε. a. b. c. d. f. h. i. k. l. q. n. quod probo. Prorſus τῷ δὲ omittit ſ. Vulgatum habet p.

(31) Οὐ

§. 8.

Ac vobis quidem, vt cernitis, paſtor hic bonus, qui animam ſuam pro vobis ponit, paſtorem offert (hoc enim ſperat, & in votis habet, & a vobis, qui ſubeſtis, poſtulat) duplicemque pro ſimplici ſeipſum vobis tradit, ac ſenectutis ſubſidium ſpiritus ſubſidium facit. Atque inanimato templo animatum adiungit, huic, inquam, peregregio & celeſti, alterum, qualecunque illud tandem & quantulumcunque, ceterum ipſi cariſſimum, multisque etiam ſudoribus laboribusque confectum, & abſolutum, atque vtinam laboribus dignum addere liceat, Suaque omnia vobis proponit.

§. 9.

(O miram animi magnitudinem, vel, vt verius loquar, paternum amorem!) caniciem, iuuentutem, templum, pontificem, teſtatorem, haeredem, ſermones, quorum deſiderio flagrabatis, ac ſermones quidem non temere & in aërem fluentes, nec vltra audientium aures ſeſe porrigentes, ſed quos ſpiritus deſcribit, tabulisque lapideis ſiue carneis imprimit, non leuiter ac ſuperficie tenus inſculptos, & qui facile deleri queant, ſed altiſſime conſignatos, non atramento, ſed ſpiritu.

(31) Οὔνγε τόν. ſ. Mox τιμιότατον. p.

(32) Τοῦτον, loco αὐτόν. ſ.

(33) Ὅτι omittit ſ. Mox idem exhibet ταῦτα, pro πάντα.

(34) Προστίθησιν. p. ſ. c. h. k. Mox quoque ἡμῖν, pro ὑμῖν. c. q. ſ. p.

(35) Ὦ, ante τῆς, addit. c.

(36) Incluſa in margine habet a man. recent. b.

37) Incluſa omittit. ſ. Mox εἰς βάθους.

§. 10.

Ταῦτα μὲν ἓν (38) ὑμῖν ὁ σεμνὸς Ἀβραὰμ ἕτος, ὁ πατρίαρχης, ἡ τιμία κεφαλὴ καὶ αἰδέσιμος, τὸ πάντων τῶν καλῶν καταγώγιον, ὁ τῆς ἀρετῆς κανὼν, ἡ τῆς ἱερωσύνης τελείωσις, ὁ τὴν ἑκέσιον θυσίαν προσάγων (39) τῷ κυρίῳ σήμερον, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας. ὑμεῖς δὲ καρποφορεῖτε καὶ (40) θεῷ καὶ ἡμῖν, τὸ καλῶς ποιμαίνεσθαι, εἰς τόπον χλόης κατασκηνέμενοι, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐκτρεφόμενοι. γινώσκοντες καλῶς τὸν ποιμένα καὶ γινωσκόμενοι, καὶ ἑπόμενοι καλἕντι (41) ποιμενικῶς καὶ ἐλευθερίως, διὰ τῆς θύρας.

§. 11.

Ἀλλοτρίῳ δὲ μὴ ἀκολεθἕντες, (42) ὑπερβαίνοντι διὰ τῆς αὐλῆς, λῃστρικῶς (43) τὲ καὶ ἐπιβέλως, μηδὲ ξένης (44) φωνῆς ἀκέοντες, ὑποκλεπτέσης καὶ (45) διασπειρέσης ἀπὸ τῆς ἀληθείας, εἰς ὄρη καὶ ἐρημίας καὶ βάραθρα, καὶ τόπους, οὓς ἐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἀπαγέσης, τῆς εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν, ἧς ἤκεσεν ἀεὶ φωνῆς, καὶ ἀκέοι (46) τὰ ἐμὰ πρόβατα.

§. 12.

Λόγοις δὲ 47) κιβδήλοις καὶ 48) κατεφθαρμένοις συλαγωγέσης καὶ 49) διασπώσης, ἀπὸ τε ἀληθινε καὶ πρώτε ποιμένος ὧν εἴη

(38) Οὖν omittunt a. b. d. f. h. i. k. l. q. p. r. n. Habet f.
(39) Προσαγαγὼν ex correct n. Θεῷ, pro κυρίῳ. a. c.
(40) Καὶ abest i. l. Mox καὶ ὑμῖν, τὸ καλῶς. l.
(41) Ποιμαντικῶς. h. Mox ἀλλοτρίῳ δὲ ου μὴ ἀκολεθοῦντες f.
(42) Ἐπιβαίνοντι. p.
(43) Τε omitt b. Mox μηδὲ omittit. f.
(44) Ξένης δὲ φωνῆς μὴ ἀκέοντες. l.

(43)

§. 10.

Atque haec vobis offert venerandus hic Abraham, patriarcha ille, illud carum & augustum caput, illud virtutum omnium domicilium, virtutis norma, sacerdotii perfectio: qui voluntarium hodierno die Domino sacrificium offert, vnigenitum nimirum suum, atque ex pollicitatione acceptum. Vos autem, & Deo, & nobis, id muneris loco offerte, vt recte pascamini, quod quidem futurum est, si in loco pascuae habitetis, & in aqua refectionis educemini, recteque pastorem cognoscatis, atque ab ipso cognoscamini, & pastoris in modum ac libere vocantem per ostium sequamini.

§. 11.

Alieni autem vestigiis minime insistatis, caulam latronum & insidiatorum more transcendentis. Nec externam vocem audiatis, susurrantem, & a veritate in montes & solitudines & voragines, & loca, quae non visitat Dominus, dispergentem, atque a sana quidem fide abducentem (quae est in Parrem & Filium & Spiritum sanctum vnam diuinitatem & potentiam, quam vocem semper audiuit, quamque vtinam audiant oues meae.

§. 12.

Adulterinis autem sermonibus & corruptis depraedantem, atque a vero & primo pastore distrahentem: a quibus

E 2 opto

(45) Καὶ διασπειρούσης, absunt. c. Eorum loco habet καὶ διασυρούσης. f. Mox οὓς οὐκ ἐπισκοπῇ. c.
(46) Ἀκούει. p. r.
(47) Δὲ abest. r.
(48) Διεφθαρμένοις. a. r. b. f. h. i. Sic etiam ex correct. f. Mox συλλαγωγούσης. b f. p. h. r. n.
(49) Ἀποσπώσης. f.

ἔιη πάντας ἡμᾶς, ϗ 50) ποιμένας, καὶ ποίμνιον, ὡς νοσερᾶς πόας ϗ θανασίμȣ, πόῤῥω ϗ νεμομένους, ϗ νέμοντας, ἐν ἔιναι πάντας 51) ἐν Χριςῷ Ἰησȣ̃, νῦν 52) τε ϗ εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν. ᾧ (53) ἡ δόξα ϗ τὸ κράτος, εἰς τοῖς αἰῶνας, ἀμήν.)

ΛΟ΄

---

(50) Prius καὶ omittit, ſed ante poſterius addit τε. ſ.
(51) Πάντας abeſt. r. a. Addit autem mox poſt Ἰησȣ̃. r.
(52) Τε abeſt. r.

opto, vt nos omnes, tam paſtores, quam ouile, velut a morbida & peſtifera herba, procul paſcamur atque paſcemus, vnumque omnes ſimus in Chriſto Ieſu, nunc & in alterius vitae requie, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

(53) Incluſa omittit ſ. Poſt αἰῶνας, addit τῶν αἰώνων. k. p. ſolum ἀμὴν omittit h. Praeterea in fine huius orationis haec nota legitur: ςίχοι ρή c. ita quoque in princip. i. at idem codex i. in fine orationis notat ςίχους ρμή.

ΤΟΥ͂ ΑΥ̓ΤΟΥ͂

Εἰς Γρηγόριον ἐπίσκοπον Νύσσης, τοῦ μεγάλου βασιλείου ἀδελφὸν, ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν.

ΛΟ΄ΓΟΣ β.

§. 1.

Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδὲν, οὐδέ τις σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. φίλος πιστὸς, σκέπη κραταιὰ, καὶ ὠχυρωμένον βασίλειον. Φίλος πιστὸς, θησαυρὸς ἔμψυχος. φίλος πιστὸς, ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν. φίλος πιστὸς, κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη, (1) κατὰ καιρὸν ἀνοιγόμενά τε καὶ μεταλαμβανόμενα. φίλος πιστὸς, λιμὴν ἀναψύξεως. ἂν δὲ καὶ συνέσει διαφέρῃ, (2) πηλίκον; εἰ δὲ καὶ παιδείαν ἄκρος, (3) καὶ παιδείαν παντοίαν, τήν τε ἡμετέραν λέγω, καὶ τήν ποτε ἡμετέραν, ὅσῳ (4) λαμπρότερον; εἰ δὲ καὶ υἱὸς φωτὸς ἢ ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ, ἢ ἐγγίζων θεῷ, ἢ ἀνὴρ (5) ἐπιθυμιῶν τῶν κρειττόνων, ἤ τι τῶν τοιούτων ὀνομάζεσθαι ἄξιος, οἷς (6) ἡ γραφὴ τιμᾷ τοὺς ἐνθέους καὶ ὑψηλοὺς, καὶ τῆς ἄνω μερίδος, τοῦτο μὲν ἤδη δῶρον θεοῦ, καὶ φανερῶς ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν. εἰ
δὲ

(1) Ἐσφρ. καὶ κατά. q.
(2) διαφέρει, ſupra tamen ſcripto η. c. et f. mox πηλίκος, pro πηλίκον. r.
(3) Ἄκρως, ſupra ſcripto ο μικρῷ. c. In cod. n. explicatur per τέλειος.

4)

EIVSDEM

Ad Gregorium Episcopum Nyssenum, Basilii Magni fratrem, cum postridie illius diei, quo Episcopus creatus fuerat, venisset.

ORATIO II.

§. 1.

Amico fideli nulla est comparatio: et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem illius. Amicus fidelis protectio fortis, et munitum palatium. Amicus fidelis viuus thesaurus. Amicus fidelis super aurum et lapidem preciosum multum. Amicus fidelis hortus conclusus, fons signatus, qui opportune aperiuntur et communicantur. Amicus fidelis solatii portus. Quodsi prudentia etiam et iudicio excellat, quanti hoc faciendum? Quodsi praeterea summa doctrina instructus sit, et quidem omnis generis doctrina, hoc est, tam nostra, quam ea, quae quondam nostra erat, quanto tandem istud luculentius? Quodsi ad has quoque dotes id accedat, vt lucis sit filius, aut homo Dei, aut ad Deum propius accedens, aut vir desideriorum bonorum, aut quibusdam id genus nominibus dignus, quibus homines diuinos et excelsos ac supernae partis exornat

---

(4) Ὅσον. o. r.

(5) Sic correxi, pro ἐπιθυμῶν, auctoritate codicum.

(6) Οἷς dedi, pro οὗς, iisdem Codd. comprobantibus.

δὲ (7) καὶ παρὰ Φίλω πρὸς ἡμᾶς ἥκων, καὶ τούτου τήν τε (8) ἀρετὴν ὁμοτίμου, καὶ τὴν (9) φιλίαν τὴν ἡμετέραν, ἔτι τερπνότερόν τε καὶ χαριέστερον, καὶ μύρου τοῦ κοσμοῦντος πώγωνά τε ἱερέως ἢ ὤαν ἐνδύματος εὐωδέστερον.

§. 2.

Ἆρ' οὖν ἱκανὰ ταῦτα, καὶ μετρίως ὑμῖν τὸν ἄνδρα (10) ὁ λόγος ἔγραψεν; ἢ δεῖ, καθάπερ τοὺς ἐπιμελεῖς τῶν ζωγράφων, πολλάκις ἐπιβάλλειν τὰ χρώματα ἵνα (11) τελεωτέραν ὑμῖν τὴν τοῦ λόγου γραφὴν (12) παραστήσωμεν; καὶ δὴ γράψομεν ὑμῖν (13) τελεώτερον καὶ σαφέστερον. τίς νομοθετῶν ἐπιφανέστατος; Μωϋσῆς. (14) τίς ἱερέων ἁγιώτατος; Ἀαρών. οὐχ ἧττον ἀδελφοὶ τὴν εὐσέβειαν, ἢ τὰ σώματα. μᾶλλον δὲ ὁ μὲν, θεὸς Φαραὼ, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ προστάτης καὶ νομοθέτης, καὶ τῆς νεφέλης εἴσω χωρῶν, καὶ θείων μυστηρίων ἐπόπτης τε καὶ μυσταγωγὸς, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς τεχνίτης, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος, καὶ (15) οὐκ ἄνθρωπος. ἱερεῖς δὲ ὁμοίως ἀμφότεροι. Μωσῆς γάρ, φησι, καὶ Ἀαρὼν, (16) τοῖς Ἱερεῦσιν αὐτοῦ· ὁ μὲν ἄρχων ἀρχόντων, καὶ ἱερεὺς ἱερέων, χρώμενος μὲν, ὅσα γλώσσῃ, τῷ Ἀαρὼν, αὐτὸς (17) δὲ τὰ πρὸς θεὸν ἐκείνῳ γινόμενος. ὁ δὲ μετ' ἐκεῖνον (18) μὲν εὐθὺς, πολὺ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων ἀξίᾳ τε καὶ τῇ πρὸς θεὸν ἐγγύτητι. ἀμφότεροι βασανίζοντες Αἴγυπτον, θάλασσαν τέμνοντες, τὸν Ἰσραὴλ διεξάγοντες

---

(7) Δὲ abest. f.
(8) Τε omittit. a.
(9) Τὴν ἡμετέραν φιλίαν. r.
(10) Ὁ λόγος, in marg. habet. h.
(11) Ἵνα τελειωτέραν ὑμῖν. f. ἵνα τελεωτέραν ἡμῖν. r.
(12) Παραστήσωμεν. i. Mox γράψωμεν. c. h. o. r. n.
(13) Ὑμῶν. c.
(14) μωσῆς. n. Mox ἁγιώτερος, pro ἁγιώτατος. a. h. k.

nat ſcriptura, id vero iam Dei donum eſt, meritumque noſtrum prorſus excedit. Quodſi inſuper ab amico ad nos veniat, eoque nec virtute, nec amore erga nos, inferiori, hoc vtique adhuc gratius atque iucundius, vngentoque illo, ſacerdotis barbam et veſtimenti oram decorante, fragrantius.

§. 2.

An vero haec ſufficiunt atque abunde vobis hunc virum oratio depinxit? An nobis potius ſedulos ac diligentes pictores imitari conuenit, ſaepiusque colores inducere, quo profectiorem vobis ſermonis picturam ob oculos ponamus? Et vero clarius exactiusque vobis hominem deſcribemus. Quis legislatorum illuſtriſſimus? Moſes. Quis ſacerdotum ſanctiſſimus? Aaron: num minus pietate, quam corporibus fratres. Vel potius, ille quidem Pharaonis Deus, et Iſraëlitarum antiſtes et legislator, et nubem ingrediens, et diuinorum myſteriorum ſpectator et praeſul, et tabernaculi illius veri fabricator, quod a Deo, non ab homine conſtructum eſt: ambo autem aeque ſacerdotes. Möſes enim, ait ille, et Aaron inter ſacerdotes eius. Ille principum princeps, et ſacerdotum ſacerdos, Aarone pro lingua vtens, ipſique viciſſim in iis rebus operam nauans, quae ad Deum pertinebant: hic illi ſtatim ſecundus, alios autem dignitate et propinquitate ad Deum longe antecedens. Ambo Aegyptum vexantes, mare ſcindentes, Iſraëlem traiicientes, hoſtes

(15) Καὶ omittunt. c. d. i. l. o. q. n. Mox ὅμως, pro ὁμοίως. p. et μωϋσῆς, pro μωσῆς. a. c. h. k. p. r.

(16) Poſt ἀαρὼν, addunt ἐν. a. c. f h. i. k. l. o. q. p. r. n. Vix ergo dubitari poteſt, quin recipiendum ſit.

(17) Δὲ abeſt. l

(18) Μὲν abeſt. p.

γοντες, τοὺς ἐχθρὲς βαπτίζοντες, ἄρτον ἄνωθεν ἕλκοντες, ὕδωρ ἄπιςον ἐν ἐρήμῳ, τὸ μὲν (19) ἐκδιδόντες, τὸ δὲ γλυκαίνοντες. ἀμφότεροι καταπολεμὲντες τὸν Ἀμαλὴκ ἐκτάσει χειρῶν ἁγίᾳ, ϗ (20) τύπῳ μυςηρίε μείζονος· ἀμφότεροι πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ϗ ὁδηγὲντες ϗ σπεύδοντες.

§. 3.

Μή τι (21) γνωριμώτερον τῆς εἰκόνος; ὲ σαφῶς ὑμῖν τὸν ὁμώνυμον ἐμοὶ ϗ ὁμόψυχον ὁ ζωγράφος λόγος (22) ἀνετυπώσατο; τέτων ὁ μὲν ἔχρισεν ἡμᾶς, ϗ κρυπτομένους εἰς μέσον ἤγαγεν, ὲκ οἶδ᾽ ὅ, τι παθὼν, ἢ πῶς κινηθεὶς, ἀναξίως τὲ ἐν αὐτῷ πνεύματος. ϗ γὰρ, εἰ (23) τραχύτερος ὁ λόγος, ὅμως εἰρήσεται. πάντα οἴσει φιλία καὶ πάσχεσα, καὶ ἀκὲεσα. ὁ δε παρακαλέσων ἥκει, ϗ συμβιβάσων ϗ (24) προσημερώσων τῷ πνεύματι. μέγα μὲν ὅτι ϗ νῦν ἐμοί. πῶς δ᾽ ὲ μέγιςον; ὅς γε παντὸς (25) ὑμᾶς τὲ βίε προεςησάμην, μέμφομαι δὲ, ὅτι τῆς χρείας ὕςερος.

§. 4.

Πῶς μετὰ τὴν ἧτταν ϗ (26) καταδρομὴν ἡ συμμαχία, ὦ φίλων ἄριςε ϗ συμμάχων, καὶ μετὰ τὴν ζάλην ὁ κυβερνήτης; ϗ μετὰ τὴν ὲλὴν τὸ φάρμακον; πότερον, ὡς φιλάδελφος, ᾐσχύνθης (27) τὴν τυραννίδα, ἢ ϗ αὐτὸς ὡς δυνάςης ἐδυσχέρανας τὴν ἀπείθειαν; ποτέρῳ τῶν ἀδελφῶν ἐγκαλεῖς, ϗ πότερον (28) ἀφ-

(19) Sic correxi, pro ἐκδίδοντες.
(20) Τύπε p.
(21) Cod. n. hoc ſcholium contextui inſertum habet: τὸ μὴ, κατ᾽ ἐρώτησιν. Mox ὲ, ante σαφῶς omittit q. et ἐμοὶ, pro ὑμῖν habet. q.
(22) Ἐνετυπώσατο. r.
(23) Ἐι καὶ τραχύτερος. h.

(24)

hoſtes demergentes, panem ſuperne trahentes, aquam, hominum fidem ſuperantem, in deſerto partim profundentes, partim edulcantes: ambo per ſanctam manuum extenſionem, ſublimiorisque myſterii figuram Amalecitas opprimentes. Ambo ad promiſſam terram duces viae ſe praebentes ac properantes.

§. 3.

Ecquid hac imagine notius apertiusque cogitari poteſt? Nonne perſpicue cognominem meum parique animo praeditum pictrix oratio effinxit? Horum alter nos vnxit ac latentes in medium produxit: quod, quid ei acciderit, vt faceret, aut quid eum ad hanc rem impulerit, haud ſcio. Certe non vt dignum erat eo ſpiritu, qui in ipſo eſt: dicam enim, etſi aſperior hic ſermo ſit. Omnia feret amicitia, tum perpetiens, tum audiens. Alter hanc cauſam huc veniendi habuit, vt nos conſoletur ac componat, ſpirituique manſuefaciat. Quem quidem, etſi nunc quoque veniſſe plurimi duco: (nec mirum, cum vos vitae meae omni ſemper praefecerim:) hoc tamen moleſtum eſt, quod ſerius, quam res poſtularet, acceſſerit.

§. 4.

Quonam modo poſt cladem et hoſtilem impetum ſuppetiae, amicorum et commilitonum praeſtantiſſime? Quonam modo poſt tempeſtatem gubernator? Poſt cicatricem medicina? Vtrum te, vt fratris amantem, vis nobis illatae puduit? An ipſe quoque, vt imperium gerens, inobedientiam noſtram et contumaciam iniquo animo tuliſti? Vtrum tandem fratrum accuſas? Vtrum culpa li-

 be-

(24) Καὶ προσημερώσων addidi ex Codd. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n.

(25) Ἡμᾶς. f. r.

(26) Καὶ τὴν καταδρομήν. a. k. Iſtud τὴν, inſertum habent. h. r. Mox correxi, ὦ φίλων, pro φίλον.

(27) Τὴν abeſt. q.

(28) Ἀφίης. a. d. f k. h. i. l. o. q. r. p. ἀφίεις. c. ἀφίης in litura ſcriptum. n.

ἀφιεὶς τῆς μέμψεως; φθέγξομαι (29) πρός σε τῶν τȣ̃ Ἰὼβ ῥημάτων, καὶ αὐτὸς ἀλγῶν (30) πρὸς φίλον, εἰ καὶ μὴ τοιȣ̃τον, μηδ' ἐφ' ὁμοίοις τοῖς πάθεσι ποτέρῳ πρόσκεισαι, ἢ τίνι μέλλεις βοηθεῖν; ἆρ' ȣ̓χ ᾧ πολλὴ (31) ἰσχύς; ȣ̓χ ᾧ πολλὴ σοφία καὶ ἐπιστήμη; τȣ̃το γὰρ ὁρῶ πολλοὺς τῶν νῦν κριτῶν πάσχοντας, οἳ ῥᾷον ἂν τοῖς ὑψηλοῖς τὰ μέγιστα συγχωρήσαιεν, ἢ (32) τοῖς ταπεινοῖς τὰ ἐλάχιστα. τȣ̃το μὲν ȣ̃ν αὐτὸς ἂν εἰδείης. (33) ȣ̓ γάρ ἐμοί τι θέμις περί σȣ̃ τῶν ȣ̓ καλῶν ἀποφαίνεσθαι, ὅς σε καλȣ̃ παντὸς ὅρον καὶ κανόνα τίθεμαι. (καὶ (34) ἅμα μὴ ταχὺς εἶναι εἰς κρίσιν ὑπὸ τῆς γραφῆς νενȣθέτημαι).

§. 5.

Ἐγὼ δὲ τὸν λόγον ὑποσχεῖν ἕτοιμος καὶ σοὶ καὶ παντὶ τῷ βȣλομένῳ διὰ φιλίαν, τῆς ἐμῆς, εἴ τε ἀπειθείας, ὡς ἄν τινες ὀνομάσαιεν· εἴ τε προμηθείας, ὡς ἐμαυτὸν πείθω καὶ ἀσφαλείας ὡς ἂν (35) εἰδείης, μὴ πάντη (36) ἀτόπῳ φίλῳ χρώμενος καὶ ἀμαθεῖ, ἀλλ' ἔστιν, ἃ καὶ συνορᾷν δυναμένῳ τῶν πολλῶν ἄμεινον, καὶ θαῤῥȣ̃ντι μὲν, ἃ θαῤῥεῖν ἄξιον, φοβȣμένῳ δὲ, ȣ̃ ἐστὶ φόβος, καὶ ἃ μηδὲ (37) φοβεῖσθαι, τοῖς νȣ̃ν ἔχȣσι φοβερώτερον. τί ȣ̃ν δοκεῖ, καὶ τί βέλτιον; νῦν (38) ὑπόσχωμεν τὰς εὐθύνας ὑμῖν, τȣ̃το κελεύετε, καὶ ȣ̓κ ἀποδοκιμάζετε τὸν καιρόν; ὁ δέ ἐστι πανήγυρις, ἀλλ' ȣ̓ δικαστήριον. ἢ τȣ̃το (39) μὲν εἰς ἄλλον καιρὸν καὶ σύλλογον ἀποθώμεθα. καὶ γάρ ἐστι μακρότερος (40) ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ὁ λόγος.

§. 6.

(29) Τι addunt ante πρός. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n. πρὸς σὲ, in margine habet. h. τȣ̃ vero, poſt τῶν, omittit. p.

(30) Poſt ἀλγῶν, addunt καὶ. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n.

(31) Πολλὴ ἡ ἰσχύς. c. d. f. i. l. Iſtud ἡ deletum credo in. h.

(32) Τοῖς abeſt. f.

(33) Εἰδήεις. o. εἰδοίης ex correct. r. Mox idem habet ὅτγε, pro ὅς σε.

(34) Incluſa in marg. habet o. Codex vero f. ſic ordinat vocabula, νενουτέθημαι ὑπὸ τῆς γραφῆς.

(35)

beras? Atque, vt Jobi verbis ad te vtar, (nimirum ipſe quoque dolore affectus, et ad amicum loquens, etſi non talem, nec ob easdem calamitates,) Vtri adhaeres? Aut cui opem afferre paras? An non, ei, qui viribus pollet? An non ei, qui ſapientia et doctrina abundat? Hoc enim permultis aetatis noſtrae iudicibus vſu venire conſpicio: qui magnis et excelſis viris grauiſſima quaeque facilius condonarint, quam humilibus et abiectis quicquam vel leuiſſimi momenti. Sed hoc quidem ipſe videris. Neque enim mihi de te, quem virtutum omnium normam atque exemplar eſſe ſtatuo, quicquam, quod ab honeſto alienum ſit, pronunciare fas eſt. Ac praeterea, ne praepropere iudicem, ſcripturae lege mihi interdictum eſt.

§. 5.

Ego vero pro amicitiae iure, et tibi, et quibusvis aliis, ſiue inobedientiae meae, vt nonnulli fortaſſe dixerint, ſiue, vt mihi perſuadeo, prudentiae et cautionis rationem reddere paratus ſum: vt tu amicum te habere intelligas non omnino praepoſterum et inſcitum, ſed quaedam acutius etiam, quam plerique, perſpicientem, atque in iis quidem rebus, in quibus fiducia niti conuenit, fidentem animum gerentem, timentem autem, vbi eſt timor, et quae non timere, ſani et cordati viri magis timendum eſſe iudicant. Quidnam igitur placet? Et quidnam potius expedit? An, vt vobis facti mei rationes reddam, iubetis? Nec tempus hoc (eſt autem feſtiui coetus, non forenſis diſceptationis) tanquam parum idoneum, repudiatis? An potius, vt hanc cauſam in tempus aliud conciliumque reiiciamus? Longiorem enim orationem ea res poſtulat, quam praeſentis temporis ratio patiatur.

(35) Ἐιδοίης ex correctione, vt paullo ante. r.
(36) πάντα, pro πάντῃ. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n Graecitas vtrumque fert, ſed πάντῃ ſuauius accedit ad aures. Niſi malis πάντ'.
(37) Μὴ pro μηδέ. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. r. n. Idque malim equidem.
(38) Ὑπόσχωμεν dedi, pro ὑποσχῶμεν. Mox τοῦτο κελένεται. q.
(39) Τὸ, pro τοῦτο. a.
(40) Scripſi μακρότερος, pro μικρότερος Codicibus et re poſtulantibus.

§. 6.

Ἡμεῖς δέ τι φθεγξόμεθα (41) πρὸς ὑμᾶς τῆς πανηγύρεως ἄξιον, ἵνα μὴ (42) νήσεις ὑμᾶς ἀπολύσωμεν, (43) αὐτοὶ καὶ ταῦτα ὄντες οἱ ἑστιάτορες. ἁγνίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀδελφοὶ, τοῖς μάρτυσι· μᾶλλον δὲ, ᾧ κἀκεῖνοι, δι' αἵματος καὶ τῆς ἀληθείας ἡγνίσθησαν. Ἐλευθερωθῶμεν παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, νιψώμεθα, καθαροὶ γενώμεθα, παραστήσωμεν καὶ αὐτοὶ τὰ σώματα ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς, θυσίαν ζῶσαν, (44) ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν (45) λατρείαν ταύτην ἡμῶν καὶ ἔντευξιν. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ καθαρῷ τίμιον, ὡς καθαρότης ἢ κάθαρσις. ἀθλήσωμεν διὰ τοὺς ἀθλητάς· νικήσωμεν διὰ τοὺς νικητάς· μαρτυρήσωμεν τῇ ἀληθείᾳ, διὰ τοὺς μάρτυρας. τοῦτο τοῖς ἄθλοις αὐτῶν χαρισώμεθα, τὸ καὶ αὐτοὶ (46) στεφανῖται γενέσθαι, καὶ τῆς αὐτῆς κληρονόμοι δόξης, τῆς τε παρ' (47) ὑμῶν ὑπαρχούσης αὐτοῖς καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένης, ἧς ὑπομνήματα καὶ χαρακτῆρες μικροί τινες τὰ ὁρώμενα.

§. 7.

Πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας ἀγωνισώμεθα, πρὸς (48) τοὺς ἀφανεῖς διώκτας καὶ τυράννους, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος (49) τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις καὶ περὶ τὰ οὐράνια. πρὸς τὸν ἐν-

---

(41) Φθεγξώμεθα. h. n.

(42) Νήσις. k q. p. l. a. Ita quoque ex correct. n. νῆστις f. h. Lexicon ineditum νῆσις· ἄγευσος, ἢ ἔντερόν ἐστιν, οὕτω λεγόμενον, οἷον νησίτης. παρὰ τὸ κενὸν εἶναι σιτίων. τὸ γὰρ νη, στερητικόν ἐστι. νῆσις, καὶ κλίνεται, νήσιος, ὡς ὄφιος, ἔχιος. τὸ πληθυντικὸν, τοὺς νῆσις, διὰ τοῦ ἰῶτα. Νήσις quoque optimi codices Mosquenses habent. Matth. XV, 32. et Marc. VIII, 3.

(43) Ἀπολύσωμεν. i. Ita fere constanter habet iste codex, isto ι. ad. scripto. Mox οἱ, ante ἑστιάτορες omittit. p.

(44) Ἁγίαν insertum. a. r. Mox deest τῷ θεῷ. c.

(45) Ἡμῶν addit post λογικὴν, omittit autem post ταύτην. p. λατρείαν

§. 6.

Quid igitur hoc ſeſto atque hac hominum frequentia dignum proferemus, ne vos inedia laborantes dimittamus, cum praeſertim conuiuatoris munere fungamur? Purificemus nosmetipſos Martyribus, fratres, vel ei potius, cui ipſi quoque cruoris veritatisque confeſſione purificati et expiati ſunt. Mundemur ab omni inquinamento carnis et ſpiritus. Lauemur, mundi efficiamur, exhibeamus nos, etiam corpora noſtra et animas, hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabilem noſtram precationem. Neque enim purus tanto in pretio quicquam habet, quam puritatem aut purgationem. Certemus propter athletam: vincamus propter victores: teſtimonium dicamus veritati propter Martyres. Hoc illorum certaminibus demus, vt ipſi quoque palmam aſſequamur atque eiusdem gloriae haeredes ſimus, tam illius, quam a nobis accipiunt, quam illius, quae in coelis recondita eſt: cuius monimenta quaedam et exigua ſigna ſunt, quae oculis cernuntur.

§. 7.

Aduerſus principatus et poteſtates certamen ineamus, aduerſus inuiſibiles illos perſecuturos et tyrannos, aduerſus mundi rectores tenebrarum huius ſaeculi, aduerſus ſpirituales nequitias in coeleſtibus, et quae circa coeleſtia feruntur, aduerſum domeſticum atque

---

ταύτην cum καὶ ante ἔντευξιν. omittunt. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. r. n.

(46) Στεφανίται. a.

(47) Παρ' ἡμῶν. a. c. d. f. h i. k. l q. p. r. n. Praeterea ante ὑπαρχούσης, addunt αὐτοῖς. a. c. d. f. h. i. k. n. l. o. q. p. eius loco αὐτῆς habet. r. Omittunt autem αὐτοῖς, poſt ὑπαρχούσης. a. c. d. f. h. i. k. l. o. n. q. p. inſertum tamen habet r.

(48) Πρὸς abeſt. a. c. d. h. i. k. n. l. o. q. p. inſertum habent f. et r. Mox poſt διώκτας, addunt τε. a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. n. inſertum habet. r.

(49) Τοῦ αἰῶνος omittunt. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n.

ἔνδον (50) ᾗ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, (51) τὸν ἐν τοῖς πάθεσι πόλεμον· πρὸς τὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν ἔξωθεν συμπιπτόντων ἐπαναστάσεις. ἐνέγκωμεν θυμὸν, ὡς (52) θηρίον, ᾗ γλῶσσαν, ὡς (53) τομὸν ξίφος, ᾗ ἡδονὴν, ὡς πῦρ κατασβέσωμεν. θώμεθα ταῖς ἀκοαῖς θύρας καλᾶς ἀνοιγομένας ᾗ κλειομένας, ᾗ τὸν ὀφθαλμὸν (54) σωφρονίσωμεν. παιδαγωγήσωμεν ἀφὴν λυσσῶσαν, ᾗ γεῦσιν σπαράττουσαν, μὴ θάνατος ἀναβῇ διὰ τῶν θυρίδων (55) ἡμῶν· οὕτω γὰρ ἡγοῦμαι καλεῖσθαι (56) τὰ αἰσθητήρια ᾗ γέλωτος (57) ἀμετρίας καταγελάσωμεν.

§. 8.

Μὴ κάμψωμεν γόνυ τῇ Βαὰλ διὰ τὴν χρείαν, μηδὲ διὰ φόβον τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ (58) προσκυνήσωμεν, ἐν φοβηθῶμεν μόνον, τὸ φοβηθῆναί τι θεοῦ πλέον, καὶ καθυβρίσαι τὴν εἰκόνα διὰ κακίας. ἐν πᾶσι τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως ἀναλάβωμεν, ᾗ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ διαφύγωμεν. ᾗ οὗτος δεινὸς ὁ πόλεμος, ᾗ αὕτη παράταξις μεγάλη, καὶ τοῦτο μέγα (59) τρόπαιον. εἰ οὕτως συνεληλύθαμεν, ἢ (60) συντρέχομεν, ὄντως κατὰ Χριστὸν ἡ πανήγυρις, ὄντως τοὺς μάρτυρας τετιμήκαμεν, ἢ (61) τιμήσομεν, ὄντως χορεύομεν

(50) Καὶ abest. q.

(51) Καὶ, loco τὸν habet ex correct. r.

(52) θηρία. p. θηρίων. c. Θηρίον h. l. accipio pro leone. Θὴρ proprie dici de leone, monet Schol. Apoll. Rhod. p. 129. Saepe ita apud Homerum e. c. Il. γ. v. 449. Ἀτρείδης δ' ἂν ὅμιλον ἐφοίτα, θηρὶ ἐοικώς, vbi Pseudo Didymus habet, Λέοντι παραπλήσιος. κατ' ἐξοχήν. Consentit quoque Eustathius, qui ita explicat, δηλαδὴ λέοντι ἄγραν ἀπολωλεκότι.

(53) Ὡς ξίφος τομόν. r. τομὸν habet quidem in contextu, at in marg. exhibet δίστομον. c. δίστομον in textu habet. k. δίστο. supra scriptum est in f. Haud dubie in his respexit ad Ebr. IV, 12. ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργὴς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. Τομὸς

atque intestinum bellum, quod in animi pertubationibus situm est, aduersus quotidianos earum, quae externe accidunt, rerum impetus. Iram velut belluam quandam, linguam velut praeacutum gladium sustineamus: voluptatem velut ignem extinguamus. Auribus nostris ianuas apponamus, quae tempestiue aperiantur et claudantur: oculis frenum iniiciamus: tactum rabie laborantem, et gustum vellicantem cöerceamus: ne alioqui mors per fenestras nostras ascendat (hoc enim nomine sensuum sedes vocari existimo.) Effusum et petulantem risum irrideamus.

§. 8.

Ne ob rerum penuriam ante Baal genu flectamus, nec ob metum auream imaginem adoremus. Hoc vnum timeamus nec quid magis quam Deum timeamus, diuinaeque imagini per improbam viuendi rationem probrum inferamus. In omnibus fidei scutum assumamus atque omnia diaboli tela effugiamus. Nam hoc quoque bellum graue ac periculosum est, haec quoque dimicatio magna et amplum ac luculentum hoc tropaeum. Si ad hunc modum coiimus, aut confluimus, reuera festum hunc diem, vt Christo gratum est, celebramus

---

habet etiam Plato. p. 489.

(54) Σωφρονίσωμεν. l. σωφρονήσωμεν. o. r.

(55) Post θυρίδων, rasum est vocabulum ἡμῶν in Cod. r.

(56) καλεῖσθαι omittit. p.

(57) Ἀμετρίαν ex correct. d. A prima manu ν habet f. Mox Βάαλ, accentu retracto. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n.

(58) προσκυνήσωμεν. i. Mox, quae leguntur a vocabulo ἐν, ad verba πίστεως ἀναλάβωμεν, in marg. habet. r.

(59) Τὸ, ante τρόπαιον, addit. a. k. Id insertum habet. r. Mox dedi ἔτω, pro ἔτως, quod leue est. Sed tamen sic habent a. c. d. f. h. i. k. l. o. q. p. n. In multis tamen Codd. etiam diligentissime scriptis, ista confunduntur.

(60) Καὶ, pro ἢ, ex corr. r. συντρέχωμεν. d. o. Mox, quae leguntur a verbis κατὰ χριστὸν, ad τιμήσομεν ὄντως, in marg. habet. r.

(61) Τιμήσωμεν. d. Mox ὄντως χορεύομεν ἐπινίκια, in marg. habet. c.

ρέυομεν ἐπινίκια. εἰ δὲ γαςρὸς ἡδοναῖς χαριέμενοι, καὶ τρυφήσοντες (62) πρόσκαιρα, καὶ εἰσοίσοντες τὰ καινέμενα, ἢ κραιπάλης χωρία (63) ταῦτα, ἐ σωφροσύνης ὑπολαμβάνοντες, ἢ πραγματειῶν καιρὲς ἢ πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ ἀναβάσεως ἢ (64) θεώσεως, ἵν' ἔτως εἰπεῖν τολμήσω, ἧς οἱ μάρτυρες μεσιτέυεσι, πρῶτον μὲν, ἐδὲ τὸν καιρὸν ἐπιγινώσκω. τί γαρ τὰ ἄχυρα πρὸς τὸν σίτον; τί δὲ (65) θρύψις σαρκὸς πρὸς μαρτύρων παλαίσματα; ἐκεῖνα τῶν θεάτρων, ταῦτα τῶν (66) ἐμῶν συλλόγων. ἐκεῖνα τῶν ἀκολάςων, ταῦτα τῶν σωφρονέντων ἐκεῖνα τῶν φιλοσάρκων, ταῦτα τῶν λυομένων ἀπὸ τῦ σώματος.

§. 9.

Ἔπειτα, (67) βέλομαι μὲν εἰπεῖν τι καὶ τολμηρότερον, φείδομαι δὲ τῆς βλασφημίας, αἰδοῖ τῆς ἡμέρας, πλὴν ἐ ταῦτα (68) ἀπαιτῦσι παρ' ἡμῶν οἱ μάρτυρες. ἔτω γὰρ εἰπεῖν (69) μετριώτερον. μὴ τοίνον ἀνάγνως τελῶμεν, ἀδελφοὶ, τὰ ἅγια, μηδὲ τὰ ὑψηλὰ ταπεινῶς μηδ' ἀτίμως τὰ τίμια, μηδὲ, συνελόντα εἰπεῖν, χοϊκῶς τὰ τῦ πνέυματος. πανηγυρίζει ἢ Ἰεδαῖος, ἀλλὰ κατὰ τὸ γράμμα. ἑορτάζει ἢ Ἕλλην, ἀλλ' ὡς ἀρέσκει τοῖς δαίμοσιν. ἡμῖν δὲ, ὡς πάντα πνευματικὰ, πρᾶξις, κίνημα, βέλημα, λόγος, ἄχρι (70) ἢ βαδίσματος, ἢ ἐνδύματος, ἄχρι ἢ νεύματος, εἰς πάντα τῦ λόγε φθάνοντος, ἢ ῥυθμίζοντος τὸν κατὰ θεὸν ἄνθρωπον. Οὕτω (71) ἢ τὸ πανηγυρίζειν ἢ τὸ φαιδρύνεσθαι.

§. 10.

---

(62) Τρυφήσαντες. r. Mox καὶ εἰσοίσοντες τὰ κενέμενα, in marg. c. κενούμενα habent. a. d. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n. c.
(63) Ταῦτα χωρία. p. Mox σωφροσύνης. l. q.
(64) Καὶ, pro ἢ. f. h. i. k. l. o. q. p. r. n. Mox Τολμήσω. i.
(65) Δαὶ, pro δέ. a. k l. q. ε et ſupra αι. d. Scholium Cod. n. explicat vocabulum θρύψις ſic, ἡ ἐκ τρυφῆς βλακεία.
(66) Ἐμῶν inſertum r. Mox ταῦτα τῶν σωφρονούντων. l.
(67) Poſt ἔπειτα, raſura ſublatum δέ. r. Mox μὲν abeſt. i. μὲν et τι inſerta habet. r. Paullo poſt φείσομαι. c.
(68) Παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦσιν. a. c. d. h. i. k. l. o. r. n. παρ' ἡμῶν αἰτῦσιν. f. p.
(69) Οἰκειότερον, pro μετριώτεριον. h. Mox ἀνάγνως τελῶμεν. i. et paullo poſt, ordine inuerſo, τὰ ἅγια, ἀδελφοί. r.

(70)

mus: reuera martyres honore [70]affecimus aut afficiemus reuera triumphalem choream agimus. Sin autem eo conuenimus, vt ventris voluptatibus indulgeamus, et fluxis ac breui perituris deliciis fruamur, eaque, quae mox euacuantur, inferamus[71], atque haec loca, non temperantiae, sed crapulae, et haec tempora non spiritualis accensus, ac (nisi hoc a me audacius dictum videatur) diuinitatis consequendae, cuius mediatores sunt martyres, sed rerum gerendarum et negociationum tempora esse arbitremur: primum quam hoc tempori conueniat, haud agnosco. Quid enim paleae cum tritico? Quid carnis voluptati cum martyrum certaminibus? Illa theatris congruunt: haec meis conuentibus. Illa libidinosis, haec castitatis et temperantiae studiosis. Illa carni addictis: haec iis, qui corporis vinculis soluuntur.

§. 9.

Deinde, gestit quidem animus audacius aliquid proferre: sed diei huius reuerentia cohibeor, ne quid infesti atque asperi dicam. Caeterum, vt mitius loquar, haudquaquam haec a vobis martyres exposcunt. Demus igitur operam, fratres, ne sancta impure, et sublimia demisse, et honore digna turpiter, et, vt vno verbo complectar, spiritualia terrene celebremus. Festos quidem dies Iudaeus etiam agitat: verum secundum literam. Festos item gentilis: verum vt Daemonibus placet. At nobis, quemadmodum spiritualia omnia sunt, actio, motus, voluntas, sermo, incessus denique et vestis, atque adeo ipse oculorum nutus, ratione scilicet ad omnia pertingente, atque hominem eum, qui secundum Deum est, componente ac moderante: sic etiam spiritualis est festorum celebrandorum animorumque oblectandorum ratio.

(70) Ἄχρι καὶ βαδίσματος καὶ ἐνδύματος. Haec prorsus omittit a. In margine habet cum hac nota. γρ. i. e. γράφεται (seu legitur in quibusdam Codd.) h.

71) Inter οὕτω et καὶ, quaedam sunt deleta. Deleta autem sunt haud dubie haec: ἔνθεον ἔσω καὶ, quae Montacutius ad. h. l. ex Cod. protulit. τῷ, pro τὸ habet q. Atque ita quoque antea habuerat r. sed nunc vulgatum e correctione exhibet.

§. 10.

Οὐ γὰρ κωλύω τὴν ἄνεσιν, ἀλλὰ κολάζω τὴν ἀμετρίαν. ἂν οὕτω 72) συνιῶμεν, ἢ ἔτω πανηγυρίζωμεν, μέγα μὲν ὅτι ἢ αὐτοὶ τευξόμεθα τῶν αὐτῶν ἄθλων, εἰπεῖν, ἢ τῆς αὐτῆς δόξης 73) κληρονομήσωμεν. ἃ γὰρ ἔτε ὀφθαλμὸς 74) εἶδεν, ἔτε οὖς ἤκεσεν, ἔτε ἀνθρώπινός ποτε νοῦς ἀνετυπώσατο, κατ' ἐξεσίαν πλάτων μακαριότητα, ταῦτα νομίζομεν ἀποκεῖσθαι τοῖς καθηραμένοις δὶ αἵματος, καὶ τὴν (75) Χρισῦ θυσίαν μιμησαμένοις. ἀλλὰ τήν γε λαμπρότητα τῶν ἁγίων μαρτύρων ὀψόμεθα. ἐδὲ γὰρ τῦτο μικρὸν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, καὶ εἰς τὴν χαρὰν τῦ (76) αὐτῦ κυρίε, εἰσελευσόμεθα, καὶ τῷ φωτὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς τριάδος εὖ οἶδ' ὅτι ἐλλαμφθησόμεθα τρανότερόν τε καὶ (77) καθαρώτερον, εἰς ἣν πεπιςεύκαμεν, καὶ ᾗ λατρεύομεν, ἢ ἣν ὁμολογῦμεν ἔμπροσθεν θεῦ ἢ ἀνθρώπων μηδὲν δεδοικότες, (78) μηδὲν αἰσχυνόμενοι, μὴ τὲς ἔξωθεν ἐχθρὲς, μὴ (79) τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ψευδοχρίςες, καὶ πολεμίους τῦ πνεύματος. καὶ ὁμολογοίημεν (80) μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐν πολλῇ παῤῥησίᾳ, τὴν (81) καλὴν παρακαταθήκην τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐγγυτέρω Χρισῦ, καὶ τῆς πρώτης πίςεως, τὴν σύντροφον ἡμῖν ἐκ παίδων

---

(72) Ὄντως. r. Mox corrige συνίωμεν, ex a. d. f. h. k. l. o. r. p. n. q. σύνιωμεν. i. Mox πανηγυρίζομέν. r. et αὐτοὶ τευξώμεθα. h.

(73) Scribe κληρονομήσομεν ex a. c. d. f. h. i k. l. o. q. p. n.

(74) Ἴδεν. c. οἶδεν. f. Mox, ordine inuerso, νοῦς ποτε. r. ἀνετυπώσα, inscripta littera ε. in fine vocabuli, f. Paullo post μακαριότητος r.

(75) Τὴν τῦ Χρισῦ. o. Istud τῦ, rasura sublatum in r. Mox τῶν ἁγίων μαρτύρων ὀψώμεθα. c. o.

(76) Τοῦ αὐτῶν. r. Atque ita nunc ex correct. n. Antea fuerat αὐτοῦ.

(77) Καθαρώτερον καὶ εἰς. q Mox καὶ ᾗ λατρέυομεν absunt. a. c. d. i. l. o. q. n. Inserta habet ista in marg. r. ἣν, pro ᾗ exhibet. k. Ista verba, καὶ ᾗ λατρένομεν, fortasse expuncta sunt ab Haereticis. Nam et nostra aetate reperi, qui, quoniam in fine non nullarum Gregorii Nazi-

§. 10.

Non enim animi relaxationem interdictam volo: sed petulantiam cöerceo. Si nos ad hunc modum conueniamus, ac festa celebremus, magnum quidem fuerit affirmare, nos eadem praemia et eiusdem gloriae haereditatem percepturos: (quae enim, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec humanus intellectus pro potestate atque arbitrio beatitudinem fingens, vnquam informauit, haec eos, qui per cruorem purgati fuerint, Christique sacrificium sibi imitandum proposuerint, manere iudicamus:) at illud certe nobis continget, vt sanctorum martyrum splendorem cernamus (quod quidem mea sententia leue censeri non debet) atque in eiusdem Domini gaudium intremus, clariusque et purius beatae ac principis Trinitatis lumine collustremur, in quam credimus, quam colimus, et coram Deo atque hominibus confitemur, nihil timentes, neminem verentes, non externos hostes, non eos, qui inter nos agunt, falsos Christianos, sanctique spiritus hostes. Atque vtinam ad extremum vsque vitae spiritum cum magna libertate confiteamur, praeclarum inquam illud sanctorum patrum, qui Christo, na-

 scen-

Nazianzeni orationum nulla facta esset mentio Christi et Spiritus Sancti, pro grauissimo testimonio leuissimae opinionis suae haberent. Quasi non sint centum alia loca, in quibus aperte et dilucide, vt hic, de Trinitate Gregorius dixerit.

(78) Μηδεν, inscripto, syllabae εν, α. d. μηδένα. f. k. l. o. q. p. r. n. Sic quoque ex correct. h. μηδένα, et in marg. γρ. μηδέν. i. Mihi quidem aut μηδένα, aut μηδέν' scribendum videtur. Obiter hic agnoscitur sedulitas et diligentia eius, qui codicem i. scripsit. Mox μήτε τοὺς ἔξωθεν p.

(79) Μηδὲ τοὺς ἐν. c. f. i. k. l. o. n. μήτε τὰς ἐν p.

(80) Ὁμολογοίημέν γε. k. Mox ἐσχάτης ἡμῶν ἀναπνοῆς. h.

(81) In syllaba καλ. est rasura. o.

δων ὁμολογίαν, ἣν (82) πρώτην ἐφθεγξάμεθα, καὶ ἣ τελευταῖον συναπέλθοιμεν· τοῦτο, (83) εἰ μή τι ἄλλο ἐντεῦθεν ἀποφερόμενοι, τὴν εὐσέβειαν.

§. 11.

Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καταλλάξας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σαυροῦ, διὰ τῆς ἁμαρτίας (84) πολεμωθέντας, ὁ εὐαγγελισάμενος εἰρήνη τοῖς ἐγγὺς, καὶ τοῖς μακρὰν, τοῖς τε ὑπὸ νόμον, (85) καὶ τοῖς ἔξω νόμου, ὁ τῆς ἀγάπης πατὴρ, ἡ ἀγάπη, ταῦτα γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων χαίρει καλούμενος, ἵνα νομοθετήσῃ (86) καὶ τοῖς ὀνόμασι τὸ φιλάδελφον, ὁ τὴν καινὴν ἐντολὴν δοὺς ἐν (87) τῷ τοσοῦτον ἀγαπᾷν ἀλλήλους, ὅσον καὶ ἠγαπήμεθα, ὁ δοὺς καὶ τυραννεῖν καλῶς, καὶ τυραννεῖσθαι διὰ τὸν φόβον, καὶ ἀναδύεσθαι σὺν (88) λόγῳ, καὶ θαῤῥεῖν πάλιν διὰ τὸν λόγον, ὁ καὶ τὰ μεγάλα ποίμνια καταρτίζων, καὶ τὰ μικρὰ μεγαλύνων διὰ τῆς χάριτος.

§. 12.

Αὐτὸς κατὰ τὸ πλῆθος τῆς (89) ἑαυτοῦ χρηστότητος, ἡμᾶς μὲν (90) παρακαλέσαι παρακλήσει πολλῇ, καὶ εἰς τὰ ἔμπροσθεν (91) ἄγοι, συμποιμαίνων, καὶ διασώζων τὸ ποίμνιον· ὑμᾶς δὲ καταρτίσαιεν (92) εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν, καὶ πνευματικῶς πανηγυρίζειν τοῖς μάρτυσι πείσειε, (93) καὶ τῆς ἐκεῖθεν τρυφῆς καταξιώσειεν, ἔνθα πάντων

---

(82) Πρώτην omittit. c. Est ἀντίθεσις in πρώτην et τελευταῖον, quas vehementer amat Gregorius et in quibus interdum est nimius.
(83) Τοῦτο abest. c.
(84) Πολεμηθέντας c. πολεμηθέντας. f.
(85) Post νόμον, repetit καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον. r.
(86) Κἂν, loco καί. a. k.
(87) Τῷ insertum. r. Mox καὶ, ante τυραννεῖν abrasum in eodem Cod.

ſcentique fidei propinquiores extiterunt, depoſitum, confeſſionem illam, quam ſimul cum lacte imbibimus, quam primam prolocuti ſumus, et cum qua vtinam poſtremo ex hac vita migremus, ſi nihil aliud hinc certe pietatem nobiſcum efferentes.

§. 11.

Deus autem pacis, qui nos ſibi per crucem reconciliauit, cum prius per peccatum hoſtes ei facti eſſemus; qui fauſtum pacis nuncium, tum his qui prope erant, tum his qui longe, hoc eſt tum iis, qui legi ſubiecti, tum illis, qui a lege alieni erant, attulit: iſle, inquam, charitatis parens, immo ipſa charitas (his enim nominibus praecipue delectatur, vt per ipſa quoque vocabula mutuum amorem quaſi lata lege promulget) qui nouum mandatum dedit, vt tantum nos ipſos mutuo diligamus, quam dilecti ſumus, qui dedit et recte atque honeſte vim afferre, et recte item propter metum cedere, ac vim perpeti; qui etiam et cum ratione cunctari, ac refugere, et rurſus cum ratione fiduciam concipere: qui et magnos greges perficit, et paruos per gratiam auget.

§. 12.

Ipſe quidem pro ampliſſima ſua benignitate copioſe me conſoletur, atque ad ea, quae a fronte ſunt, ducat, gregem mecum paſcens atque conſeruans: vos autem ad omne bonum opus perficiat, vobisque in animum inducat, vt martyrum feſta ſpirituali modo celebretis, coeleſtibusque illis deliciis, in quibus lae-

(88) Συλλόγῳ, iunctim. o. In Cod. n. vero litterae υν λ. raſura ſunt ſublatae.

(89) Τῆς αὐτȣ̃. r.

(90) Μὲν omittit f. eius loco τε habet. i.

(91) Ἀγάγοι. k.

(92) Καταρτίσειεν. f. h. i. k. l. o. p. q. r. n.

(93) Πείσειεν ex correct. d. ſed a prima manu ita. r.

τῶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία, ϰ᾽ ὀφθέντας ἐν δικαιοσύνῃ, τῆς ἑαυτȣ δόξης κορέσειεν, (94) ἐποφθείσης ἐν Χριςῷ (95) Ἰησȣ τῷ (96) κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα ϰ᾽ τὸ κράτος, ἡ τιμὴ ϰ᾽ ἡ προσκύνησις, εἰς τȣς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. (97).

---

laetantium omnium habitatio eſt, vos donet, et cum iuſtitia apparentes gloria ſua ſatiet: quae quidem cernitur in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria, et potentia, et honor, et adoratio in ſecula ſeculorum, Amen.

---

(94) Καλέσειεν, pro κορέσειεν. l. Paullo ante τῆς ἑαυτȣ, ſed iſtud ἑ eſt ex correct. r.

(95) Ἰησȣ. abeſt. p.

(96) A τῷ κυρίῳ ad αἰώνων omittit omnia. c. d. f. i. l. o. q. n. A καὶ τὸ κράτος vsque ad προσκύνησις abſunt omnia p. r. ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις omittunt. a. h. k. Ex his, ni fallor, ſatis apparet, iſtos ſcribas plerumque pro arbitrio ſuo has clauſulas finxiſſe. Qui ergo inde argumenta repetit, is in ſcribarum collegium cooptandus eſt.

(97) In fine orationis habet Codex c. et i. hanc notam. ςίχοι cc. (i. e. 206.)

NICETAE
METROPOLITAE HERACLEÆ

ET

DVORVM ANONYMORVM

COMMENTARII

ET

SCHOLIA

nunc primum graece edita

EX CODD. MSS.

MOSQVENSIBVS.

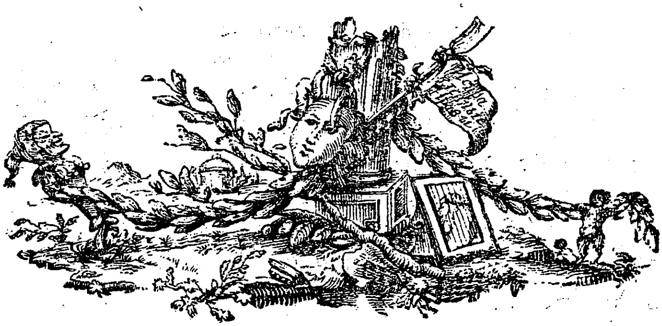
Ἐπίγραμμα.

ΦΑΛΚΕΝΣΤΕΙΝ ἭΡΩΣ ΜΕΓΆΛΗΣ ὅτε ἉΙΚΑΤΕΡΊΝΗΣ

Ἀθρήσας σοφίην ξεῖνος ἐπῆλθε πόλιν,
Ἣν Ῥώσσων κρατερῶν οἰκεῖ μεγαλώνυμον ἔθνος
Πρὸς Μόσχαν ποταμὸν, Μητρόπολιν προτέραν·
Δή τοτε Μȣσεῖον, ΘΥΓΆΤΗΡ ὃ δομήσατο ΠΈΤΡΟΥ,
ἉΙΚΑΤΕΡΊΝΗΣ δ' ἴς θρέψατο λαμπρότατα,
Ἀδοῖος ξεῖνος ϗ Γερμανῶν μέγα κῦδος
Σκέψατο εἰσανιὼν μȣσοπόλων ἀγέλην.
Τοιγὰρ πάντας ὁμȣ̃ ἕλε γηθοσύνη, σκοπιάζειν
Οἷς ἐξῆν ἈΥΤΟΥ̃ ὄμμασι μαρμαρυγήν.
Καὶ τότε ΟΙ῀, ὡς Σιναίτης ποτὲ Ἀρταξέρξῃ,
Γρηγορίȣ δῶρον νᾶμα ἔδωκα λόγων.

Χ. Φ. Μ.

Τȣ̃

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος ά ἑρμηνευθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ὑπερτίμου μητροπολίτου Ἡρακλείας Κυροῦ Νικήτα τοῦ σερρῶν.

Ἀναστάσεως —— περιπτυξώμεθα.] Ἄκων χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ὁ θεῖος Γρηγόριος, ὥστε λοιπὸν γηράσαντος τοῦ πατρὸς ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κατὰ ναζιανζὸν ποιμνίου, καὶ ἀναπληροῦν τὸ πατρικὸν ὑστέρημα, δυσχεράνας ἔφυγεν εἰς τὸν πόντον, κἀκεῖσε ἡσύχαζε, καὶ μετὰ καιρὸν ἐπανῆκεν ἀπὸ τοῦ πόντου ἐν ἡμέρᾳ τοῦ πάσχα, καὶ παρακληθεὶς ἔστη μέσον τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸν παρόντα λόγον ἀπεστομάτισεν. ὕστερον δὲ τὸν μέγαν ἀπολογητικὸν συνέταξε κατὰ σχολήν. ἔστι δὲ οὗτος ὁ λόγος πανηγυρικὸς, διπλῆν ἔχων ὑπόθεσιν, αὐτήν τε τὴν ἑορτὴν καὶ τὴν βραδυτῆτα τῆς προστασίας τῆς κατὰ ναζιανζὸν ἐκκλησίας. πανηγυρίζει τὲ (1) ὑμνῶν τὴν ἑορτὴν, καὶ ὑπεραπολογεῖται τῆς βραδυτῆτος. εἰ καὶ τὰ τῆς ἀπολογίας ἐν ὀλίγῳ μέρει τοῦ ὅλου λόγου συμπεπεράτωται. τὸ δὲ πάσχα, οὐκ ἔστιν ὄνομα τοῦ σωτηρίου πάθους, ὡς τινες ἐνόμισαν, ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη δηλοῖ τὴν διάβασιν, καθὼς ἐν τῷ δευτέρῳ τοῦ πάσχα λόγῳ ὁ μέγας οὗτος θεολόγος πατὴρ ἑρμηνεύει. ἄρχεται δ' οὕτως· ἐπειδή, φησιν, ἀναστάσεως ἡμέρα ἐστὶ, καθ' ἣν πρὸς ὑμᾶς ἐπεδήμησα, αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν, ὡς ἀγαθὸν δέχομαι σύμβολον, ὅτι ἀναστήσωμαι κἀγὼ ἀπὸ τῆς δειλίας καὶ ἀσθενείας, καὶ ἔσται μοι ἡ ἀρχὴ

(1) Γὰρ interponit. b.
(2) Τοῦ Omittit. b.

τῶν λόγων μϐ καὶ ἡ ἀρχὴ τϐ διδάσκειν καὶ τϐ πςοῖςαθαι δεξιὰ, τϐτέςιν ἀγαθὴ καὶ ἐπιτηδεία. ἄγε ϐν ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ ἑορτῇ καὶ πανηγύρει, πνευματικῶς λαμπρυνθῶμεν, τῇ περιβολῇ τῶν ἀρετῶν φαιδρυνόμενοι καὶ ἀλλήλϐς περιπτυξώμεθα, τὸ ἀγαπητικὸν καὶ φιλάδελφον καὶ συνδετικὸν πρὸς ὁμόνοιαν ἐν τϐτῳ δεικνύοντες. τὸ γὰρ περιπτύσσεσθαι, τὸ οἱονεὶ προσφύεσθαι καὶ περιπλέκεσθαι ἀλλήλϐς δηλοῖ.

Ἔιπωμεν —— πεπονθόσι.] Τϐτο ἐκ τῆς προφητείας ἡσαΐϐ ἔλαβεν ὁ θεολόγος, λέγοντος, εἴπατε τοῖς μισϐσιν ὑμᾶς καὶ βδελυσσομένοις, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐςέ. ὁ δὲ νϐς τϐ λόγϐ τοιϐτός ἐςιν, ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς μισϐσιν ἡμᾶς εἴπωμεν τὸ, ὦ ἀδελφοὶ, τϐτέςι καλέσωμεν αὐτϐς τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἀδελφῶν. τϐτο γὰρ ἀπόδειξις ἀγαθῆς περὶ αὐτϐς διαθέσεως. δεῖ γὰρ καὶ τοῖς ἐχθροῖς λέγειν τὸ, ὦ ἀδελφοὶ, καὶ μὴ μόνον τοῖς δι᾽ ἀγάπην τί πεποιηκόσιν ἢ πεπονθόσι, ὥσπερ οἱ ἐν ναζιανζῷ καὶ ἐποίησάν τι δι᾽ ἀγάπην καὶ ἔπαθον. ἐποίησαν μὲν γὰρ τὴν πρὸς τὸν θεολόγον τϐτον πατέρα παράκλησιν, (1) ἵνα τὴν ἱερωσύνην καταδέξηται καὶ (2) ποιμάνῃ αὐτούς. ἔπαθον δὲ τὸ μὴ εἰσακϐσθῆναι παρ᾽ αὐτϐ. καὶ αὖ πάλιν αὐτὸς ἔπαθε τὴν βίαν καὶ ἐποίησε τὴν εὐπείθειαν.

Συγχωρήσωμεν —— ταχυτῆτος] Συγχωρήσωμεν διὰ τὴν ἀνάςασιν (3) πρὸς τὰ αἰτιάματα, ἃ ἔχομεν ἀλλήλϐς αἰτιᾶσθαι. δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις, ὑμῖν μὲν ἐγὼ, ὁ (4) παρ᾽ ὑμῶν τυραννηθεὶς τὴν καλὴν τυραννίδα. τϐτο γὰρ νῦν (5) προςτίθημι, ὅτι καλή ἐςιν αὕτη ἡ τυραννίς. ἐπεὶ πρότερον ϐκ ἐδόκει μοι καλὴ, ἀλλὰ βιαία, ἀλλὰ ἀσύμφορος. καλὴν δὲ αὐτὴν νῦν λέγω, ὡς ἀπὸ διαθέσεως ἀγαθῆς γεγενημένην. ὑμεῖς δὲ πάλιν δότε συγγνώμην ἐμοὶ, εἴ τί μοι μέμφοισθε τῆς βραδυτῆτος, καὶ ὅτι οὐκ αὐτίκα ἐπέδραμον καλϐμενος. καίτοιγε, εἰ καὶ μὴ παρ᾽ ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ θεῷ κρείττων ἐςὶν ἡ λελογισμένη αὕτη βραδυτὴς, παρὰ τὴν ἑτέρων ἀπερίσκεπτον ταχυτῆτα.

Ἀγα-

(1) Ante ἵνα, addit b. μᾶλλον δὲ βίαν.
(2) Ποιμαίνῃ. b.
(3) Πάντα, pro πρός. b. recte.
(4) Ὁ παρ᾽ ὑμῖν. b.
(5) Νῦν προστίθημι habet paullo post, ante ἐπεί. b.
(6) Παρὰ τῷ θεῷ. b.

Ἀγαθὸν —— δύναμιν.] κατασκευάζει ἐνταῦθα, ὅτι ἀμφότερα ἐπαινετῶς ἐποίησε. καὶ πρότερον, τὴν ἀναχώρησιν, διὰ τὸ φοβηθῆναι τὸ μέγεθος τῆς ἱερωσύνης, καὶ δεύτερον, τὴν ἐπάνοδον, διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῷ τῆς ἀπειθείας ἐγκλήματι. καὶ τὰ παραδείγματα τῆς τε (1) βραδυτῆτος καὶ τῆς προθυμίας, ἀπὸ τῆς ἱστορίας λαμβάνει τῆς παλαιᾶς. ἀγαθὸν γάρ, φησι, καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι πρὸς ὀλίγον καὶ τὴν προστασίαν παραιτήσασθαι, κἂν αὐτὸς ὁ θεὸς κελεύῃ, καὶ αὖθις τὸ προσδραμεῖν. καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸς ἀναπλάττω, ἀλλ᾽ εὑρίσκω καὶ τὸν μωϋσέα καὶ τὸν ἱερεμίαν ἀποστελλομένους παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ παραιτουμένους. ὁ μὲν γὰρ μωϋσῆς κελευόμενος (2) παρὰ τοῦ θεοῦ πρὸς φαραὼ ἀπελθεῖν βασιλέα αἰγύπτου, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ, ἵνα ἀποστείλῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ, τουτέστι τοὺς ἰουδαίους, παρῃτεῖτο προφασιζόμενος, ὅτι βραδύγλωσσός ἐστι καὶ ἰσχνόφωνος, καὶ εἶπε, δέομαι, κύριε, προχείρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς. ὁ δὲ ἱερεμίας προφητεύειν εἰς τὰ ἔθνη πεμπόμενος, καὶ αὐτὸς ἀνεβάλετο (3) λέγων, ὁ ὢν δέσποτα κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγώ εἰμι. οὗτοι μὲν οὖν κελεύοντι τῷ θεῷ ὑπεχώρησαν. ὁ μέν, τὸ βραδύγλωσσον δεδοικώς, ὁ δὲ, τὴν νεότητα. ὁ δὲ ἀαρὼν καὶ ἡσαΐας, καλοῦντι τῷ θεῷ ἑτοίμως προσέδραμον. ὁ μὲν γὰρ ἀαρὼν ἀκούσας παρὰ κυρίου, πορεύθητι εἰς συνάντησιν μωσέως εἰς τὴν ἔρημον, εὐθὺς ἐβάδισε, καὶ συνήντησεν αὐτῷ, μηδέν τι διακριθείς, καὶ συνεπορεύθη εἰς ἄιγυπτον. ὥστε κατὰ τὸν θεῖον χρησμὸν τὸν μὲν μωσέα ἰσχνῇ καὶ λεπτῇ τῇ φωνῇ λαλεῖν πρὸς τὸν ἀαρὼν, τὸν δὲ ἀαρὼν, τὰ τοῦ μωυσέως ῥήματα μεγαλοφώνως διαπορθμεύειν πρὸς τὸν φαραὼ καὶ πρὸς τὸν λαόν. ἡσαΐας δὲ καὶ αὐτὸς ἀκούσας (4) παρὰ τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, δηλαδὴ τῶν (5) ἰουδαίων, εἶπεν, ἰδοὺ ἐγὼ, ἀπόστειλόν με.

(Τοῦ μεγάλου (6) Βασιλείου. Ἐρώτησις.) Διατί δὲ δήποτε μωσῆς μὲν παρῃτεῖτο, ἡσαΐας δὲ προσέτρεχεν. Ἀπόκρισις. Ὅτι μωσῆς μὲν ᾔδει τὴν ὑπόθεσιν,

(1) Δειλίας, pro βραδυτῆτος. b.
(2) Ὑπὸ, loco παρά. b.
(3) Ἀνεβάλλετο. b.
(4) Ἀκηκοώς. b.
(5) Τὸν τῶν. b.
(6) Inclusa omittit b.

θέσιν, ἧς ἕνεκα ἀπεςέλλετο. διὰ τῦτο ὤκνει, πρός τε τὸ ἀνένδοτον τῆς καρδίας (1) τῦ φαραὼ ἀποβλέπων, καὶ πρὸς τὸ δυσπειθὲς πάλιν καὶ δυσάγωγον τῦ λαῦ. πεῖραν γὰρ εἶχε τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν ἰουδαίων, ὅτι καὶ εὐεργετηθέντες αὐτὸν ἐφυγάδευσαν. ἡσαΐας δὲ μετὰ τὸ ἀφεθῆναι τὰς ἁμαρτίας αὐτῦ, ἀκούσας, τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τῦτον, καὶ νομίσας, ὅτι ἐπὶ τύτῳ ζητεῖται ὁ ἀποςελλόμενος, ἵνα τὰ παραπλήσια κἀκεῖνοι εὐεργετηθῶσι, πρὸς οὓς ἀποςέλλεται, ὑπὸ περιχαρίας (2) ἑαυτὸν ὑποβάλλει, ἵνα κἀκείνοις ἀφεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι. ἰδῦ, φησιν, ἐγὼ, ἀπόςειλόν με. ὥςε εὔλογος κἀκείνου ἡ παραίτησις καὶ τύτου ἡ προθυμία. ἵνα δὲ μή τις εἴπῃ τῷ θεολόγῳ, πῶς ἐναντία ὄντα ἀλλήλοις, τὸ προσδραμεῖν τῷ θεῷ καλῦντι, καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι, σὺ λέγεις ἀμφότερα εἶναι ἀγαθὰ, αὐτὸς προλαβὼν ἐπάγει τὴν λύσιν. εἰ γὰρ εὐσεβῶς, φησὶ, καὶ ἡ ὑποχώρησις καὶ ἡ προθυμία γένηται, ὐδέτερον τύτων φαῦλον κριθήσεται. πῶς δὲ καὶ παραιτήσεταί τις εὐσεβῶς καὶ προθυμηθήσεται εὐσεβῶς; τὸ μὲν, δια τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. ὅτάν τις εἰς ταύτην ἀποβλέπων, τὸ μέγεθος τῆς διακονίας εὐλαβῆται. τὸ δὲ, διὰ τὴν τῦ καλῦντος δύναμιν, ὅτάν τις πιςεύσας, ὅτι πάντα δυνατὰ τῷ θεῷ, ἀκολυθῇ αὐτῷ ἐπιτάττοντι. ὅρα τοίνυν, πῶς θέλων ὁ θεολόγος πατὴρ συςῆσαι, ὅτι οὔτε ἡ δειλία τῶν ὑποχωρησάντων μεμπτὴ, ὔτε ἡ προθυμία τῶν ὁρμησάντων, (3) πρὸς ἀμφότερα ἀπεῖδε τὰ πρόσωπα, τυτέςι, πρὸς τὸ καλῦν καὶ (4) καλύμενον, ἵνα δείξῃ τῦ μὲν καλῦντος ἄξιον, τὸ τὸν καλύμενον ὑποτάσσεσθαι. τῦ δὲ καλυμένυ, τὸ τὸν καλῦντα κατευλαβεῖσθαι καὶ ἀναδύεσθαι, ὥςε κατὰ τῦτον τὸν λόγον καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι καὶ (5) προσδραμεῖν, ἐναντία ὄντα, ἄμφω ἐπαινετὰ ἔςαι ἐκ τῆς αἰτίας.

Μυςήριον —— συνανιςάμενον.] Μυςήριον, τὴν ἑορτὴν εἴωθε πολλάκις ὀνομάζειν, διότι ἐπὶ μυςηρίοις τισὶ γενομένοις καὶ θαύμασι τὰς ἑορτὰς ἄγομεν. καὶ νῦν ὖν διὰ τὸ μυςικὸν τῆς ἑορτῆς καὶ ἀπόῤῥητον τοῖς πολλοῖς μυςήριον, αὐτὴν καλεῖ. καὶ λέγει, ὅτι ἐν ἑορτῇ ἐγενόμην ἱερεὺς, τῇ τῆς Χριςῦ γεννήσεως ἴσως, καὶ ἐν ἑορτῇ ὑπεχώρησα, τῇ τῶν φώτων τάχα, καὶ ἐν ἑορτῇ

(1) Τῦ, abest. b.
(2) Περιχαρείας. b.
(3) Χωρὶς ἐπαίνυ addit. b.
(4) Πρὸς τὸ, repetit hic. b.
(5) Καὶ τὸ b.

τῇ ἐπανῆλθον, τῇ τοῦ πάσχα. τῆς μὲν οὖν ὑποχωρήσεως καὶ τῆς ἐπανόδου τὴν αἰτίαν εἴρηκεν. αὐτὸς γὰρ ἦν κύριος καὶ τοῦ φυγεῖν καὶ τοῦ ἐπανελθεῖν καὶ ᾔδει περὶ αὐτῶν. τῆς δὲ χρίσεως, οὐκέτι. ἕτεροι γὰρ αὐτὸν ἔχρισαν. ἐχρίοντο δὲ πάλαι μὲν οἱ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς τῷ νομικῷ χρίσματι. ὕστερον δὲ τῷ πνευματικῷ, ὅπερ ἐστὶ χειροθεσία καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπίκλησις. ἀλλὰ τίς ἡ αἰτία τῆς ὑποχωρήσεως; ἵνα, φησὶν, ἐμαυτὸν ἐπισκέψωμαι καὶ ἴδω, εἰ ἄρα τῆς ἱερωσύνης εἰμὶ ἄξιος. τίς δὲ ὁ λόγος τῆς κατὰ τὸ πάσχα ἐπανόδου; ἵνα αὐτήν, φησι, τὴν ἡμέραν καλὴν συνεργὸν ἔχω καὶ σύμμαχον, λύουσάν μοι καὶ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀδυναμίαν τὴν πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν δειλίαν, ἣν εἶχον, εὐλαβούμενος τὴν μεγάλην ταύτην ἀξίαν καὶ τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος. ἐδειλίων γὰρ, ὡς ἀσθενὴς, ἀναδέξασθαι λαοῦ προστασίαν. λέγει δὲ ταῦτα, μετριάζων ὁ μέγας. διὰ τοῦτο γάρ, φησιν, ἐπανῆλθον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα σήμερον ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, κἀμὲ νεάζειν καὶ ἀκμάζειν πνευματικῶς καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς παρασκευάσῃ ἢ καινοποιήσῃ τῷ πνεύματι, τουτέστι μεταβαλεῖ ἀπὸ δειλοῦ καὶ ἀσθενοῦς εἰς θαρσαλέον καὶ ἰσχυρόν. ὥστε θαῤῥοῦντως καὶ εὐτόνως ἀφηγεῖσθαι τῆς ποίμνης. μεταβαλεῖ δὲ, τῷ θείῳ πνεύματι. καὶ τὸν καινὸν ἐνδύσας ἄνθρωπον, τὴν ἱερωσύνην φημί. ἡ γὰρ χρίσις καὶ ἁμαρτίας λύει, καθά τισι τῶν πατέρων ἔδοξε. καὶ νέον ἄνθρωπον (1) ποιεῖ τὸν χριόμενον, δῶ τῇ καινῇ κτίσει, τοῖς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννωμένοις, οἵτινες οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἀλλ᾽ ἐκ θεοῦ γεννῶνται, πλάστην ἀγαθὸν καὶ διδάσκαλον. πλάστην μὲν, ὡς διὰ τοῦ βαπτίσματος τρόπον τινὰ πλάττοντα· (2) διδάσκαλον δὲ, ὡς τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐξηγούμενον. ἢ πλάστην μὲν τῶν ἠθῶν, διδάσκαλον δὲ τῶν δογμάτων. Χριστῷ καὶ συννεκρούμενον, διὰ τῆς πρὸς τὰ πάθη νεκρώσεως, καὶ συναναστάμενον, τῇ ἀναζωώσει τῶν ἀρετῶν. ὁ γὰρ νεκρὸς τῇ ἁμαρτίᾳ γενόμενος, ζῇ πάντως τῇ ἀντικειμένῃ ἀρετῇ. ἐκ τοῦ ἀποστόλου δὲ τὰς χρήσεις (3) ταύτας ἔλαβεν ὁ θεολόγος. λέγει γάρ

---

(1) Ἄνθρωπον, omittit. b.

(2) Καὶ δημιουργοῦντα τοὺς βαπτιζομένους. addit. b.

(3) Et hic et paullo inferius in hac oratione legitur in vtroque Cod. χρήσεις. Quod ideo moneo, ne quis ῥήσεις coniiciat. Videatur Philo. p. 727. edit. Colon. Allobrog. 1613. Nec aliena sunt, quae Phauorinus in Lexicon suum retulit: χρῆσις λέγεται, ἡ τῶν ἀρχαίων ποιημάτων μαρτυρία. pag. 1874. vers. 73. Conf. Suiceri thesaurum eccl. in χρῆσις. Conf. tamen Cuperi Obseruatt. l. 1. c. 16. p 112. seqq.

γάρ που ἐφεσίοις γράφων ὁ μακάριος παῦλος, ὅτι ἐδιδάχθητε ἀποθέσθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς (1) ἤτοι τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. ἐμάθετε, ὦ ἐφέσιοι, ὥσπερ ἱμάτιον ἀποδύσασθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τουτέστι τὴν ἐφάμαρτον ζωὴν, ἀνανεοῦσθαι δὲ, τὴν πνευματικὴν (2) ἀναγέννησιν, διὰ τοῦ ἐν τῷ νοΐ ὑμῶν κατοικοῦντος πνεύματος. ὅπερ μεταβαλὼν εἶπεν ὁ θεολόγος, κἀμὲ καινοποιήσῃ τῷ πνεύματι. καὶ αὖθις, ἐδιδάχθητε ἐνδύσασθαι, ὡς λαμπρὰν ἐσθῆτα, τὴν ἀρετήν· ταύτην γὰρ ὀνομάζει καινὸν ἄνθρωπον, κτιζόμενον κατὰ θεὸν, τουτέστιν, ὡς (3) ἀρέσκοντα.

Χθὲς —— ἐτειχίσθημεν.] Περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολογησάμενος ὁ θεολογος, χωρεῖ νῦν καὶ ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν, ἃ καὶ ἀλληγορεῖ, καὶ φησὶν, ὅτι χθὲς ὁ λογικὸς ἀμνὸς, ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦ θείου ἄρτου ἐσφαγιάσθη, καὶ ἐχρίσθησαν ἡμῶν αἱ φλιαὶ, ἡ πρᾶξις καὶ ἡ θεωρία καὶ αἱ πρῶται τοῦ νοῦ κινήσεις, καὶ αἰσθήσεις ἐχρίσθησαν (4) διὰ τοῦ θείου αἵματος. καὶ ἡ μὲν αἴγυπτος, ἡ διώκουσα ἡμᾶς ἁμαρτία, ἐθρήνησεν ἀπολλύμενα τὰ ἑαυτῆς πρωτότοκα, τουτέστι, καὶ αὐτὰς τὰς πρώτας ὑποθέσεις καὶ ἀφορμάς. τοῦ γὰρ παλαιοῦ νόμου τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων κολάζοντος, ἡμεῖς καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ὡς αἰτίας τῶν πράξεων, ῥιζόθεν ἀνασπᾷν ἐκελεύσθημεν. ἢ καὶ πρωτότοκα, τὰ τελεώτερα μᾶλλον τῶν ἁμαρτημάτων καὶ μείζονα. ἢ ἁπλῶς, τὰ πρότερα πλημμελήματα, ἅπερ ἀπώλλοντο (5) Χριστοῦ τυθέντος ὑπὲρ ἡμῶν. ἡμᾶς δὲ παρῆλθεν ὁ ὀλοθρεύων διάβολος, ὃς ἀναιρεῖν ἐπείγεται, ὥσπερ τινα πρωτότοκα, τοὺς πρώτους ἀγαθοὺς τόκους τῆς ψυχῆς ἡμῶν. καὶ ἡ σφραγὶς, ἡ διὰ τῆς χρίσεως τοῦ τιμίου αἵματος, φοβερὰ μέν ἐστι τῷ ὀλοθρεύοντι δαίμονι, διὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς· αἰδέσιμος δὲ, διὰ τὸ ἀξίωμα. βασιλικὴ (6) γάρ. καὶ τῷ ἱερῷ αἵματι οὐ μόνον ἐχρίσθημεν καὶ ἐσφραγίσθημεν, ἀλλὰ καὶ ὡσεὶ τεῖχος αὐτὸ (7) κυκλόθεν

(1) Τῆς σαρκὸς ἤτοι, omittit. b.
(2) Ἀνανέωσιν, loco ἀναγέννησιν. b.
(3) Ὡς ἀρέσκει θεῷ. b. quod probo.
(4) Δὲ interponit. b.
(5) Ἀπώλοντο. b.
(6) Βασιλικὸν, b. Βασιλικὴ refertur ad σφραγίς.
(7) Κύκλωθεν. b.

θεν περιβαλλόμεθα. διήκει γὰρ αὐτοῦ (1) πρὸς πᾶσαν τὴν οὐσίαν ἡμῶν ἡ (2) δύναμις, ὥστε συναμφότερα περιτειχίζειν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. κεῖται δὲ πᾶσα ἡ περὶ τοῦ ἀμνοῦ ἱστορία ἐν τῷ δευτέρῳ μωσαϊκῷ βιβλίῳ, ὅπερ ἔξοδος ἐπιγέγραπται, περὶ ἧς ἱστορίας πλατύτερον ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦ πάσχα ὁ θεολόγος διέξεισιν.

Σήμερον —— φυράματος] χθὲς μέν, φησιν, ἐκεῖνα ἐγένετο, ἅπερ εἰρήκαμεν. σήμερον δέ, κατὰ τὴν κυριακὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ χριστὸς ἀνεβίω, καὶ (3) ἀνεκαίνισεν ἡμῖν τὴν ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν διάβασιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπηρεαζομένων πρὸς τὰ ἀνεπηρέαστα; καθαρῶς ἐφύγομεν αἴγυπτον· οὐ μόνον τὸν κίνδυνον τῆς ἁμαρτίας ἐκκλίναντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν διάθεσιν ἀπὸ καρδίας καθαρῶς μισήσαντες. οὕτω δὲ διακειμένοις ἡμῖν, πικρὸς φανεῖται δεσπότης ὁ νοητὸς φαραώ, διάβολος· βαρεῖς δὲ ἐπιστάται, οἱ συνεργοῦντες αὐτῷ δαίμονες· καὶ ἡ ἁμαρτία, πηλὸς καὶ πλινθεία. πηλὸς μὲν λεγομένη, ὅταν πρὸς τὰς ἡδονὰς φαῦλοι (4) ὦμεν· πλινθεία δέ, ὅταν ποσῶς συστελλώμεθα. τηνικαῦτα δὲ καὶ ἑορτάσιμος ἡμῖν ἔσται ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὴν δικαιοσύνην διάβασις, καὶ ᾄσομεν τὰ ἐξόδια καὶ διαβατήρια, οὐκέτι κωλυόμενοι ἑορτάζειν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἰσραηλῖται μετὰ τὴν τῆς ἐρυθρᾶς διάβασιν. οὐδὲ χρώμενοι τῇ σεσηπυίᾳ καὶ ὀξώδει ζύμῃ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ὡς ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, τῷ ἑπταδικῷ τούτῳ βίῳ, τὴν ἄζυμον καὶ καθαρὰν ἀρετὴν καὶ θεολογίαν μετιόντες. εἰλικρίνεια γάρ, ἐστι βίου καθαρότης· ἀλήθεια δέ, δογμάτων ὀρθότης. ἐν κεφαλαίῳ οὖν διὰ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, τὴν πρακτικὴν καὶ θεολογικὴν φιλοσοφίαν ἐσήμανεν. ὥσπερ δὲ οἱ ἰσραηλῖται ἐκ τῆς αἰγύπτου ἐξιόντες, οὐδὲν ἐπεφέροντο αἰγύπτιον κρᾶμα καὶ φύραμα, εἰ μὴ μόνον ἄλευρα· οὕτω χρὴ καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀναχωροῦντας, μὴ φυλάττειν τι τῆς προτέρας κακίας λείψανον, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν ἄζυμον ἔχειν, μὴ φυραθεῖσαν ἢ ἀνακραθεῖσαν, οἷά τινι ζύμῃ, τῇ παλαιᾷ καὶ πικρᾷ ἕξει, ἣν ἐσιτούμεθα, ὅτε ἐν αἰγύπτῳ τῇ ἁμαρτίᾳ διήγομεν. τί δὲ τὸ αἰγυπτιακὸν φύραμα, αὐτὸς ὁ θεολόγος ἑρμηνεύει, ὅτι τὸ ἄθεον δόγμα, ἢ τὸ σκοτεινὸν καὶ ῥυπαρὸν ἔργον.

(1) Ἀυτοῦ, abest. b.
(2) Ἡ αὐτοῦ δύναμις b.
(3) Ἐνεκαίνισεν. b. quod probo.
(4) Χαῦνοι. b. quod magis conuenit τῷ συστέλλεσθαι.

Χθὲς συνεσαυρέμην —— συνεγείρομαι] τὸ χθὲς δύναται καὶ ὅλον τὸν καιρὸν τῆς τεσσαρακοστῆς ἀντιτίθεσθαι. χθὲς οὖν, φησὶν, συνεσαυρούμην χριστῷ, τῶν γηΐνων ὑψούμενος, καὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας ἀπεχόμενος, καὶ συνενεκρέμην καὶ συνεθαπτόμην καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἁμαρτίαν μένων νεκρὸς καὶ ἀκίνητος. σήμερον ἐνεργοῦμαι τὸ δοξάζεσθαι τὸ ζωοποιεῖσθαι, τὸ ἐξανίσασθαι. κατὰ ἀντίθεσιν δὲ σχηματίζει τὸν λόγον ὁ θεολόγος. ἀντίκειται γὰρ τῇ μὲν ἀδοξίᾳ τοῦ σαυροῦ, ἡ δόξα, τῇ δὲ νεκρώσει, ἡ ζωὴ, τῇ δὲ ταφῇ, ἡ ἀνάσασις. καὶ ὅσα ἀκολουθίαν. πρῶτον γὰρ σαύρωσις, ὅπερ ἐσὶ κώλυσις τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας δεύτερον νέκρωσις, ἤγουν συσολὴ τῆς κατὰ νοῦν φαύλης κινήσεως· τρίτον ταφὴ, τουτέσιν ἀναίρεσις καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὰ πάθη ἐνεργείας· τέταρτον, ἀνάσασις. ὅταν γὰρ ἀποσχώμεθα τοῦ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτάνειν, εἶτα ἐντεῦθεν προκόψωμεν εἰς τὸ μηδὲ κατὰ νοῦν πολεμεῖσθαι, ἀλλὰ πᾶσαν κίνησιν ἁμαρτητικὴν οἱονεὶ θάψωμεν, τότε ὁ λόγος μόνος ἐν ἡμῖν, ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένος, ἀναφαίνεται.

Ἀλλὰ —— οἰκειότατον.] Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τῆς συμβουλῆς εἶδος χωρεῖ ὁ μέγας πατὴρ, καὶ προτρέπεται Χρισῷ καρποφορεῖν. δίκαιον γὰρ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, ἵνα τὴν ἀπάθειαν ἡμῖν προξενήσῃ, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέση, ἀπαρχὴ γενόμενος ἀνασάσεως, ἵνα βεβαίαν ἔχωμεν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνασάσεως. τῆς γὰρ κεφαλῆς ἀνασάσης, δεῖ πάντως καὶ ἅπαν τὸ σῶμα ἀνασῆναι. καὶ καρποφεῖν κελεύει, οὐ χρυσὸν καὶ λίθους καὶ ἄργυρον. μικρὰ γὰρ ταῦτα καὶ εὐτελῆ, ἀπὸ γῆς τε ὄντα καὶ τῇ γῇ ἐναπομένοντα, ἀλλ' οὐκ ἀκολουθοῦντα τοῖς κτησαμένοις, ἃ καὶ κάκισος ῥαδίως ἐκτήσατο, καὶ περὶ ἃ οἱ φαῦλοι μᾶλλον σπουδάζουσιν καὶ οὓς ὁ κοσμοκράτωρ ἔχει καταδουλώσας. οὕτω δὲ ὀνομάζεται ὁ διάβολος, οὐχ ὅτι τοῦ κόσμου κρατεῖ καὶ τῆς κτίσεως, ἄπαγε, ἀλλ' ὅτι ἐκείνων κρατεῖ, τῶν τὴν κακίαν ἐργαζομένων, ἥτις κόσμος πολλαχοῦ εὑρίσκεται λεγομένη, κατὰ τὸ πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ Χρισοῦ εἰρημένον, ὑμεῖς οὐκ ἐσὲ ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμὶ, τουτέσιν, οὐκ ἐσὲ ἐκ τῶν ἀγαπώντων τὴν πονηρίαν; ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἐγώ. τὴν μὲν οὖν γηΐνην καρποφορίαν ὁ θεολόγος ἐκβάλλει, ὡς μόνοις τοῖς πλουσίοις δυνατὴν οὖσαν. οὐδὲν δὲ μέγα παρὰ θεῷ, ὃ μὴ καὶ πένης δωρεῖσθαι δύναται. εἰσάγει δὲ τὴν κοινὴν, ἣν ὁμοίως πάντες καρποφορεῖν δύνανται, κἂν πλούσιοι ὦσιν, κἂν πένητες, λέγων, καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, οἵτινες κτῆμά ἐσμεν τῷ θεῷ τιμιώτατον καὶ οἰκειότατον. τιμιώτατον μὲν, ὅτι ταῖς αὐτοῦ χερσὶ διηρτίσθημεν καὶ δι' ἡμᾶς πάντα γέγονε τὰ ὁρώμενα· οἰκειότατον δὲ, διὰ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ

διὰ

διὰ τὸν λόγον. πάντα μὲν γὰρ τὰ ὑπὸ Θεοῦ γενόμενα κοινωνοῦσι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, κατὰ τὸ εἶναι. ἐκ περισσοῦ δὲ τὰ ζῶα. κατά τε γὰρ τὸ εἶναι καὶ κατὰ τὸ τῆς ζωῆς μετέχειν κοινωνοῦσι τοῦ ἀγαθοῦ. ὁ δὲ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα μὲν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λογικόν. οἰκειότερος γάρ πως ἐστὶ πρὸς Θεὸν τῶν αἰσθητῶν ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ ἁπάντων ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως ὑπέρκειται.

Ἀποδῶμεν —— ἡμᾶς ἄνθρωπος] Ἀποδῶμέν, φησι, τῇ ψυχῇ, τῇ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ, τὸ κατ' εἰκόνα ἀξίωμα, δηλαδὴ τοὺς θείους χαρακτῆρας, οὓς ἡ ἁμαρτία ἠμαύρωσε. καλῶς δὲ εἶπεν, ἀποδῶμεν, ὡς ὀφειλόμενον. ἐκεῖνο γάρ τις ἀποδιδόναι λέγεται, ὅπερ κεχρεώστηκε. καὶ ἡμεῖς οὖν, λαβόντες τὸ κατ' εἰκόνα, ἀπαιτηθησόμεθα πάντως αὐτὸ παρὰ τοῦ δόντος Θεοῦ. καὶ τῷ μὲν ἁγίῳ Κυρίλλῳ, τὸ αὐτὸ καὶ ἓν εἶναι δοκεῖ, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν· τοῖς δὲ λοιποῖς θείοις πατράσι, κατ' εἰκόνα μὲν, τὸ νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἀρχικόν· καθ' ὁμοίωσιν δὲ, τὸ ἐν ἀρεταῖς τέλειον, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπου φύσει, τὸ ἀγαθὸν, τὸ σοφὸν, τὸ δίκαιον, τὸ πάσης κακίας ἐλεύθερον, τὸ ἀμέριμνον, τὸ ἀπερίσπαστον καὶ ἀκέραιον. αὗται γὰρ οἱονεὶ χαρακτῆρές τῆς θείας ὑπάρχουσι φύσεως. ἀποδῶμεν οὖν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ τὸ οἰκεῖον αὐτῇ. οἰκεῖον δὲ αὐτῇ, τὸ κατὰ τὴν εἰκόνα εἶναι τοῦ κτίσαντος, πρὸς ἣν καὶ γέγονεν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα ἡμῶν γνωρίσωμεν, τουτέστι τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς εὐγένειαν. γνωρίσωμεν δ' ἂν, ἀναλαβόντες αὐτὸ τοιοῦτον, οἷον ἐξ ἀρχῆς ἐλάβομεν· ὡς νῦν ἄλλοι ἀντ' ἄλλων γενόμενοι, οὐ γνωρίζομεν ἑαυτούς. ὥσπερ εἴ τις ἄλλος ἀντ' ἄλλου γενόμενος, λέγει, μὴ γινώσκειν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀλλοίωσιν. γνῶμεν οὖν, ἡλίκοι παρὰ Θεοῦ γεγόναμεν καὶ τὸ ἀρχέτυπον τιμήσωμεν ἐν τῷ τηρεῖν τὴν εἰκόνα ἀμόλυντον. γίνεται δὲ αὕτη ἡ τιμὴ, διὰ τῆς ἀπηκριβωμένης μιμήσεως, καὶ ὅταν τὸ παράδειγμα ὅμοιον τῷ ἀρχετύπῳ φαίνηται. γνῶμεν καὶ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, τουτέστι τῆς ἑορτῆς τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπόν. δι' ἡμᾶς γὰρ πᾶσα ἡ φιλάνθρωπος τοῦ δεσπότου οἰκονομία γέγονε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ θανάτου ἐγεύσατο ὁ ἀθάνατος. γενώμεθα, ὡς Χριστὸς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς, ὡς ἡμεῖς. ὁ κορυφαῖος, φησι, Πέτρος, ὅτι Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν. γέγονε γὰρ ὁ σωτὴρ ὑπογραμμὸς τοῖς ἀνθρώποις, τυπούμενος αὐτοῖς καὶ λαμβάνων ἀπαθῶς τὰ νοήματα τοῦ κόσμου τούτου. τὸ οὖν γενώμεθα, ὡς Χριστὸς, οὕτω νοήσεις· γενώμεθα καθαροὶ καὶ ἀπαθεῖς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ συγκαταβὰς ἡμῖν, μεμένηκεν, ὅπερ ἦν, καθαρὸς καὶ ἀπαθής. ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. ὁ μὲν Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος γέγονε. δεῖ

οὖν

ὂν καὶ ἡμᾶς, θεὸς γενέσθαι ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν θεοί· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀντὶ τῆς ἀκροτάτης δόξης, τὴν ἀκροτάτην ἀναλαβόμενος ἀτιμίαν· ἡμεῖς δὲ, ἀντὶ τῆς ἀκροτάτης ἀτιμίας, τὴν ἀκροτάτην τιμήν· κἀκεῖνος μὲν φύσει γενόμενος ἄνθρωπος, ἡμεῖς δὲ θέσει θεοί. γέγονε γὰρ, ὃ ἐσμὲν, κατ' οἰκονομίαν, ἵν' ἡμεῖς γενώμεθα, ὅ ἐστιν ἀντιμετρουμένης, ὡς οἶδεν αὐτὸς, τῇ αὐτοῦ κενώσει τῆς τῶν χάριτι σωζομένων θεώσεως, ὅλων θεοειδῶν καὶ ὅλων θεοῦ χωρητικῶν καὶ μόνου γενησομένων. τοῦτο γὰρ ἡ τελείωσις, πρὸς ἣν σπεύδουσιν οἱ ταύτην ἀληθῶς ἔσεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν πιστεύσαντες.

Προσέλαβε —— πτώματι] Εἰσὶ τὰ ῥήματα ταῦτα σαφῆ καὶ οὐδεμιᾶς ἑρμηνείας δεόμενα. προσέλαβε γὰρ ὁ χριστὸς τὸ χεῖρον, τὴν ἀνθρωπότητα, ἵνα δῷ τὸ βέλτιον, τὴν θεότητα. καὶ πλούσιος ὢν τῇ θεότητι, ἐπτώχευσε τῇ σαρκὶ, ἵν' ἡμεῖς πλουτήσωμεν τὴν θεότητα. καὶ δούλου μορφὴν ἐφόρεσεν, ἵν' ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τῶν παθῶν ἐλευθερίαν λάβωμεν· ὅπερ δηλοῖ, ὅτι εἴχομεν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐλευθερίαν, ἀπωλέσαμεν δὲ ταύτην. δεῖ οὖν ἀπολαβεῖν, ἣν ἔχοντες ἀπεβάλομεν. κατέβη πρὸς ἡμᾶς ὁ ὕψιστος, ἵν' ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑψωθῶμεν, ὑπεραρθέντες τῆς τῶν γηρῶν σχέσεως καὶ πτερωθέντες πρὸς τὰ οὐράνια. ἐπειράσθη ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς γαστριμαργίαν, φιλοδοξίαν, φιλοχρηματίαν, καὶ νενίκηκεν ἐν τῇ τριττῇ ταύτῃ προσβολῇ καὶ πείρᾳ τὸν πειραστὴν, ἡμῖν τὴν νίκην πραγματευόμενος. ἀλλὰ ἠτιμάσθη ὁ τῆς δόξης κύριος, ἵνα δοξάσῃ τοὺς ἀτίμους ἡμᾶς· ἀπέθανεν, ἵνα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ σωθῶμεν. κατέβη καὶ ἀνέβη, ἵνα ἡμεῖς ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ, καὶ ἵνα κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι πρὸς ἑαυτὸν ἑλκύσῃ, ὡς ἡ ὑπόσχεσις. ἐπηγγείλατο γὰρ λέγων, ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.

Πάντα —— γενόμενον.] Ἀπηριθμήσατο τὰ δι' ἡμᾶς πάθη τοῦ χριστοῦ καὶ τὰς δοθείσας ἡμῖν εὐεργεσίας, ἵνα δείξῃ μὴ κατὰ χάριν αὐτῷ καρποφοροῦντας, ἀλλὰ κατὰ χρέος. καὶ ἄνω μὲν ἐδόκει τέλεον ἐκβάλλειν τὸν διὰ τῶν ὑλῶν καρποφορίαν, ἐν οἷς ἔλεγε, χρυσόν με ἴσως οἴεσθε λέγειν ἢ ἄργυρον, καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς. νῦν δὲ δείκνυσιν, ὅτι οὐ παντελῶς ἀποδοκιμάζει τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ προτιμᾷ τὸ μεῖζον, τουτέστι τὸ ἑαυτοὺς προσάγειν. φησὶ γοῦν πάντα διδότω τὶς, καὶ χρυσὸν καὶ λίθους καὶ ὑφάσματα. διδότω δὲ κατὰ ὀφειλήν. ἐπεὶ προλαβὼν ὁ χριστὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο θάνατον, καὶ ἑαυτὸν τῷ πατρὶ προσέφερεν θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν. αὐτῷ γὰρ πεπλημμελήκαμεν, καὶ αὐτὸν ἔδει τὸ ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον δέξασθαι, καὶ

οὕτως

ὄντως ἡμᾶς λυθῆναι τῆς κατακρίσεως. μὴ γὰρ γένοιτο τῷ τυράννῳ τὸ τοῦ δεσπότου αἷμα προσενεχθῆναι. λύτρον δὲ ὁ Χριστὸς καὶ ἀντάλλαγμα, ὡς τὰ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξάμενος. ὥσπερ ἐὰν τις ὑπὲρ τοῦ ὑπευθύνου ἢ αἰχμαλώτου ἐκδῷ ἑαυτὸν, ὥστε παθεῖν, ἃ ἐκεῖνον ἔδει παθεῖν. καλὴ μὲν οὖν φησὶ καὶ πᾶσα καρποφορία, ἣν ἂν δώσῃ τις τῷ εὐεργέτῃ Χριστῷ· οὐδὲν δὲ τοιοῦτον δώσει μέγα, οἷον ἑαυτὸν τοῦ μυστηρίου συνιέντα, τουτέστι νοοῦντα, τίς ἡ τῆς ἀναστάσεως αἰτία, καὶ τί δύναται χαρίζεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὴν γνῶσιν ταύτην δεικνύντα ἐπὶ τῶν πράξεων, καὶ πάντα γενόμενον διὰ Χριστὸν, ὅσα ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς, τουτέστιν ἀμέμπτως ὁδεύοντα διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν Χριστοῦ καὶ δυνάμεων, ἁγνιζόμενον πνευματικῶς, περιτεμνόμενον τὴν ἐν καρδίᾳ περιτομὴν, διδάσκοντα ἐν τῷ ἱερῷ, τοὺς θεοκαπήλους ἐλαύνοντα, λιθαζόμενον, τὰ ἄλλα ποιοῦντα ἢ πάσχοντα, ὅσα καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἢ ἔπαθεν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν.

Καρποφορεῖ —— πνεύματος] Διεγείρων τοὺς ἀκούοντας εἰς τὸ καρποφορεῖν ὁ θεολόγος, κατασκευάζει τὸ δεῖν τοῦτο γενέσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰπὼν, ὅτι κἀκεῖνος λύτρον ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. κατασκευάζει δὲ νῦν καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς, προθεὶς ὅτι καὶ οὗτος ἐμὲ ὑμῖν ποιμένα, εἴπουν ἐπίσκοπον, προμνηστεύεται. πρεσβύτερος γὰρ ἤδη εἰμί. καὶ τοῦτο ὁ πατὴρ οὐκ ἐλπίζει, ἀλλὰ βλέπει. οὔπω δέ εἰμι ἐπίσκοπος· ἀλλὰ τοῦτο ὁ πατὴρ ἐλπίζει γενέσθαι με, μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον, καὶ εὔχεται, ἄξιόν με γενέσθαι τοῦ πράγματος, ὡς μὴ μισθωτὸν εἶναι, μηδὲ κλέπτην, ἀλλὰ ποιμένα. καὶ παρ' ὑμῶν αἰτεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινομένων, ἵνα με μετ' αὐτὸν τὸν ποιμαίνοντα δέξησθε καὶ τὴν εὐπείθειαν ἐπιδείξησθε. δίκαιοι δ' ἂν εἴητε, αἰτοῦντι τῷ πατρὶ πείθεσθαι. ποιμὴν γάρ ἐστι καλὸς, ὃ περὶ αὐτοῦ ὁ σωτὴρ εἶπε, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ὑμῶν τῶν προβάτων τίθησι. δίδωσι δὲ καὶ ἑαυτὸν διπλοῦν ὑμῖν ἀνθ' ἁπλοῦ. κἀμὲ γὰρ εἰς τὴν προστασίαν μεθ' ἑαυτοῦ ἔταξε. κἀγὼ διπλῆν αὐτῷ μέλλω χρείαν πληροῦν καὶ τοῦ γήρως βακτηρία γενόμενος καὶ τοῦ πνεύματος. ὑποστηρίζω τε γὰρ τὸν πατέρα κεκμηκότα τῷ χρόνῳ, καὶ τὰς πνευματικὰς αὐτῷ καὶ ἐκκλησιαστικὰς συνεισενέγκω φροντίδας.

Καὶ προστίθησι —— ἄξιον] Καὶ δύο, φησὶ, ναοὺς ὑμῖν ὁ πατὴρ ἐχαρίσατο. ἕνα μὲν ἄψυχον, ὃν ἐν ναζιανζῷ φιλοτίμως ἀνήγειρε, περικαλλῆ τινὰ καὶ οὐράνιον. οὐράνιον δὲ εἶπεν αὐτὸν, τάχα μὲν διὰ τὸ ὕψος, τάχα δὲ διὰ τὸ ἡμισφαιρικὸν σχῆμα τῆς ὀροφῆς, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ τὸν πάντα ναὸν τύπον ἀποσώζειν τοῦ οὐρανοῦ. ἕτερον δὲ ἔμψυχον. ἑαυτὸν δὲ οὕτω λέγει ὁ θεολόγος

κατὰ

κατὰ τὸ ἀποςολικὸν, ἐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεῦ ἐςέ; καὶ ἀναγκάζεται μὲν, ὡς ἐν συγκρίσει, εἰπεῖν ἑαυτὸν πολλῷ μείζονα καὶ ὑψηλότερον τῦ ἀψύχῦ ναῦ. ἐπεὶ δὲ φορτικόν ἐςι, τὸ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν, ἐκκλίνει τὴν περιαυτολογίαν, καὶ μέσως πως λέγει, ὅτι προστίθησι τῷ ἀψύχῳ μὲν, περικαλλεῖ δὲ ναῷ, ἐμὲ τὸν ὁποιονῦν καὶ ἡλίκον, τυτέςιν, ὅιον ἂν καὶ ὅσον κρίνοι τις. πλὴν ὁποῖος ἂν καὶ εἴην, τῷ πατρὶ τιμιώτατος σφόδρα εἰμί. τοιῦτον ὖν με παρ᾽ αὐτῷ ὄντα, ὑμῖν ἐπιδέδωκε. καὶ ὐκ ἔςιν εἰπεῖν, ὅτι εἰς μὲν τὸ ἀνεγεῖραι τὸν ἄψυχον ναὸν πολλῦ πόνυ καὶ ἀναλωμάτων ἐδέησε τῷ πατρὶ, εἰς ἐμὲ δὲ ὐχί. πολλοῖς γὰρ κἀγὼ ἱδρῶσι καὶ πόνοις, τοῖς τῶν μαθημάτων, δι᾽ ἀσκήσεως τοιῦτος συνετελέσθην. ἐπεὶ δὲ πολλάκις τινὰ τῶν πραγμάτων ὐκ ἄξια τῶν πόνων ἀποβαίνυσιν, ὁ Θεολόγος μέσος χωρῶν, ὔτε κρύπτει τῦτο, ὅτι ἄξιος ἀπέβη τῶν πόνων, ὔτε πάλιν ἀπαυθαδειάζεται, ἀλλ᾽ ἐπεύχεται μόνον· εἴη δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν πόνων ἄξιον.

Καὶ —— μεγαλοψυχίας] Ἔτι ἐμφιλοχωρεῖ ὁ Θεολόγος τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς τῦ πατρὸς ἐπιδόσεως, καὶ εἰπὼν, ὅτι πάντα προστίθησιν ὑμῖν τὰ ἑαυτῦ, πρὶν ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, μεταξὺ ἐθαύμασε καὶ ἀνεφθέγξατο, ὢ τῆς μεγαλοψυχίας, τῆς πρὸς τὴν καρποφορίαν δηλαδὴ ἁπλότητος. οἱ μὲν γὰρ ἔξω σοφοὶ μεγαλοψυχίαν ὁρίζονται, ψυχῆς ἀρετὴν, καθ᾽ ἥν τινες εὖ δύνανται φέρειν τὰ συμβαίνοντα· οἱ δὲ ἡμέτεροι διδάσκαλοι, ὡς ἐπιτοπολὺ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ μεγαλοδωρίαν, μεγαλοψυχίαν ὀνομάζυσιν. ὥσπερ ὖν καὶ νῦν ὁ Θεολόγος τὸν ἑαυτῦ πατέρα μεγαλόψυχον, ἤτυν μεγαλόδωρον, ἐκάλεσεν. οἱονεὶ δὲ ἐπιδιορθύμενος, ὃ εἶπεν, ὐ μεγαλοψυχίαν, ἀλλὰ μᾶλλον φιλοτεκνίαν, τὸ πρᾶγμα προσαγορεύει. διὰ γὰρ τὴν ἀγάπην, φησὶν, ὑμῶν, τῶν πνευματικῶν αὐτῦ τέκνων, τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ἁπλότητα. ἐπεὶ ὖν ἡ φιλοτεκνία αἰτία γέγονε τῆς μεγαλοψυχίας καὶ τῆς ἁπλότητος, κυριώτερον ἂν εἴη, τὸ πᾶν φιλοτεκνίαν λέγειν, ἀπὸ τῆς αἰτίας καὶ τὸ αἰτιατὸν ὀνομάζοντας. τάχα δ᾽ ἄν τις καὶ κατὰ τὺς ἔξω τὴν μεγαλοψυχίαν νοήσας ἐνταῦθα, ὐδ᾽ ὕτω κακῶς ἐπιβαλεῖ. ἐπειδὴ γὰρ παρ᾽ ἐκείνοις ὁ μεγαλόψυχος ὐκ ἔςι φιλόζωος, τῦτο προσμαρτυρεῖ καὶ τῷ πατρὶ αὐτῦ ὁ Θεολόγος. εἶπε γὰρ, ὅτι ποιμήν ἐςι καλὸς, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. προσέθηκε δὲ, ὅτι καὶ ἐμὲ τὸν υἱὸν αὐτῦ εὔχεται τοιῦτον ποιμένα γενέσθαι, τιθέντα δηλαδὴ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ὑμῶν. ἐπὶ τύτοις ἐβόησε μετὰ θαύματος τὸ, ὢ τῆς μεγαλοψυχίας. εἶτα, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι τὸν υἱὸν ὁ πατὴρ, ὡς μεγαλόψυχος εἰς κινδύνυς ἐπιδιδὺς, ὐ φείδεται αὐτῦ, διορθῦται τὴν ὑπόνοιαν ταύτην εἰπών.

Ἢ τοῦγε —— χάριτι] τὸ γὰρ οὕτως καὶ ἐπὶ τοιούτοις ἐκδιδόναι τὸν υἱὸν, οὐκ ἔστι, φησὶ, μισοτέκνου, ἀλλὰ μάλιστα φιλοτέκνου· ὥστε εἰ καὶ μεγαλοψυχίαν τὸ πρᾶγμα ὠνόμασα, διὰ τὸ μέλλειν πόνοις καὶ κινδύνοις ὁμιλεῖν, ἀλλ᾽ οὖν ἐπεὶ δι᾽ ὑμᾶς καὶ τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν καὶ διὰ Θεὸν τὰ τοιαῦτα χρὴ διαθλεῖν, φιλοτεκνία τὸ πᾶν ἐστί. ταῦτα εἰπὼν ὁ Θεολόγος, ἀπαριθμεῖται εὐθὺς καὶ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς καρποφορούμενα. τὰ δὲ ἐστι τρία. κἂν μὲν ἁπλῶς εἰπεῖν ἐβούλετο, εἶπεν ἂν, ὅτι ἑαυτὸν δίδωσι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν ναόν. νῦν δὲ τὴν φιλότιμον καρποφορίαν ἐπαύξων καὶ μεγαλύνων, ὑποδιαιρεῖ καὶ τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς, ποικίλλων καὶ πολυπλασιάζων τὰ ὀνόματα. καὶ πολιὰν μὲν λέγει, τὸν πατέρα, νεότητα δὲ, ἑαυτόν. καὶ αὖθις κληροδότην μὲν τὸν πατέρα, ἑαυτὸν δὲ, κληρονόμον, ὡς μέλλοντα τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς διαδέχεσθαι καὶ κληρονομεῖν. ἔχετε δέ, φησι, μετ᾽ ἐμοῦ καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, καὶ τούτων τοὺς ἱερωτέρους καὶ ὠφελιμωτέρους. οὐ γὰρ πρὸς χάριν διδάξω, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν, οὐδ᾽ ἐπιδεικτικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς, οὐδ᾽ ἅπερ ἡ τῶν λόγων ἄσκησις δίδωσιν, ἀλλ᾽ ἅπερ ἐντίθησι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οἱ μὲν γὰρ ἀνθρώπινοι λόγοι, τὰς ἀκοὰς μόνον θέλγουσιν, οὐ περαιτέρω προϊόντες· οἱ δὲ πνευματικοὶ, εἰς τὴν ψυχὴν διαβαίνουσιν. ἐντυποῖ γὰρ αὐτοὺς τὸ πνεῦμα, ὥσπερ πλαξὶ, ταῖς ἀνθρωπίναις καρδίαις. καὶ λιθίναις δὲ εἰπὼν, ἡρμήνευσε τὴν τροπὴν, ἐπαγαγὼν, εἴτουν σαρκίναις. ἀντιτυπὲς γὰρ καὶ λίθος καὶ σὰρξ, καὶ τὰ ἐγκολαπτόμενα δυσέκνιπτα. εἴληπται δὲ ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἀποστόλου, γράφοντος κορινθίοις, ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ᾽ ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ᾽ ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. ἔλαβε δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος τὴν χρῆσιν ἀπὸ τοῦ ἰεζεκιὴλ, δι᾽ οὗ φησὶν ὁ Θεὸς, δώσω αὐτοῖς καρδίαν ἑτέραν καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ἐν αὐτοῖς· καὶ ἐκσπάσω τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν λιθίνην ἀπὸ τῆς σαρκὸς αὐτῶν καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην, ὅπως ἐν τοῖς προστάγμασί μου πορεύσωνται. λέγει δέ που καὶ ὁ θαυμάσιος σιράχ· πᾶς ἄνθρωπος ἐκ νεότητος ἐπὶ τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν τὰς καρδίας αὐτῶν ἀντὶ λιθίνων ποιῆσαι σαρκίνας. καὶ νῦν οὖν εἰπὼν ὁ Θεολόγος πλαξὶ λιθίναις, εἴτουν σαρκίναις, δοκεῖ μοι μὴ ἐξερμηνεύειν τὴν λέξιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιδιαστέλλειν τῇ λιθίνῃ καρδίᾳ, τουτέστι τῇ σκληρᾷ καὶ ἀνενδότῳ καὶ ἀντιτυπούσῃ τὴν σαρκίνην, ὅ ἐστι τὴν μαλακὴν καὶ ῥᾳδίως ὑπείκουσαν, καὶ δεχομένην τὰ καλὰ γράμματα. οὐ γὰρ ἁπλῶς πάσῃ καρδίᾳ ἐντυποῖ τοὺς θείους λόγους τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τῇ σαρκίνῃ, τουτέστι τῇ εὐαισθήτῳ. σαρκὸς γὰρ τὸ αἰσθάνεσθαι· λίθου δὲ ἴδιον τὸ ἀναίσθητον. ἢ τάχα καὶ λιθίνας καὶ σαρκίνας λέγει τὰς καρδίας ὁ Θεολόγος. λιθίνας

μὲν,

μὲν, διὰ τὸ στεῤῥὸν καὶ τὸ δυσαπάλειπτα εἶναι τὰ ἐν αὐταῖς γράμματα· σαρκίνας δὲ, διὰ τὸ αἰσθητικόν. διὸ ἐπάγει, ὅτι ἐν ταῖς τοιαύταις οἱ λόγοι οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς χαραχθήσονται, οὐδὲ οἷον ἄνωθεν ἐπιχρωσθήσονται, ἵνα καὶ ῥαδίως ἀπαλείφοιντο, ἀλλ' εἰς βάθος ἐνσημανθήσονται, ὥστε παραμένειν. καὶ ἐνσημανθήσονται οὐ μέλανι, ἀλλὰ χάριτι. ἡ μὲν γὰρ τῶν δικαίων καρδία, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, πνεύματι θεοῦ ζῶντος καταγέγραπται· ἡ δὲ τῶν ἀδίκων καρδία, οὐ πνεύματι, ἀλλὰ μέλανι, τῷ συγγενεῖ τοῦ σκότους καὶ ἐχθρῷ τοῦ φωτός.

Ταῦτα μὲν —— ἐπαγγελίας] Ἐπεσφράγισε τὰ ῥηθέντα τοῦ πατρὸς ἐγκώμια, καὶ δευτέρων αὖθις ἤρξατο, ἐξομοιῶν αὐτὸν τῷ ἀβραὰμ, ὁμοίως ἐκείνῳ τὴν πρώην πλάνην καταλιπόντα. ἐκ γὰρ τῆς τῶν ὑψισαρίων λεγομένης αἱρέσεως, εἰς τὴν εὐσέβειαν μετελήλυθεν. οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο ἀβραὰμ ὀνομάζει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, ἀλλὰ καὶ ὡς γηραιὸν καὶ ὡς φιλόξενον καὶ ὡς προσάγοντα τὸν υἱὸν τῷ θεῷ, εἰ καὶ ἑκούσιος ἦν αὕτη ἡ προσαγωγὴ, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τοῦ ἀβραὰμ ἐξ ἐπιτάγματος. πατριάρχην δὲ αὐτὸν καλεῖ, ὡς πατέρα καὶ ἄρχοντα τῆς πόλεως, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐκκλισιαστικοῖς πράγμασι. κανόνα δὲ τῆς ἀρετῆς, ὡς πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ συλλαβόντα τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς ταύτην εὐθύνοντα, καὶ τὸ μὲν ἄρτιον δοκιμάζοντα καὶ κατέχοντα, καθάπερ ὁ κανὼν, τὸ δὲ περιττὸν καὶ ἐλλεῖπον, ὡς κακίαν, ξέοντα καὶ ἀποδοκιμάζοντα. τῆς δὲ ἱερωσύνης τελείωσιν, ὡς πάντα τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐντελῶς ἔχοντα. ἑαυτὸν μέντοι μονογενῆ ὠνόμασεν ὁ θεολόγος, βιασάμενος τὸν λόγον, ἵνα μηδ' ἐν τούτῳ τῆς κατὰ τὸν ἰσαὰκ ἐλαττωθείη θυσίας. παρεμυθήσατο δὲ τὴν τόλμαν, ἐπαγαγὼν τὸν ἐξ ἐπαγγελίας. εἰ γὰρ καὶ μὴ μονογενὴς ἦν κατὰ τὴν γέννησιν, ἐπεὶ μετ' αὐτὸν καὶ γοργονία καὶ καισάριος ἐγεννήθη, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν μονογενὴς ἦν. μόνος γὰρ τοῖς γονεῦσιν ἐξ ἐπαγγελίας ἐτέχθη, ὥσπερ καὶ ὁ ἰσαὰκ τῇ σάῤῥα καὶ τῷ ἀβραάμ. ἢ τάχα μονογενῆ ἑαυτὸν λέγει, ὡς μόνον ὑπολειφθέντα τῷ πατρὶ, τῶν ἄλλων ἤδη τέκνων τετελευτηκότων.

Ὑμεῖς —— ἐπιβούλως] Τοιαύτη μέν, φησιν, ἡ τοῦ πατρὸς καρποφορία. δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς καρποφορεῖν τῷ θεῷ καὶ ἡμῖν τὴν εὐπείθειαν καὶ τὸ καλῶς ποιμαίνεσθαι. ποιμανθείητε δ' ἂν καλῶς, εἰς μὲν τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, ὥσπερ εἰς μαλακήν τινα καὶ χλοερὰν πεδιάδα κατασκηνούμενοι, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς πιαίνοντες πρόσωπον. τῇ δὲ γνώσει καὶ τῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ ποτίμῳ τῶν θείων γραφῶν, ὡς ὕδατι ἀναπαύσεως ἐκτρεφόμενοι. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸν ποιμένα καλῶς γινώσκοντες, ὥστε μὴ ἀπατᾶσθαι παρὰ τῶν ψευδοδι-

διδασκάλων, μηδὲ περιπίπτειν αὐτοῖς, ὡς ποιμέσι, κλέπταις ἐσὶ καὶ λῃσαῖς. καὶ γινωσκόμενοι αὖθις ὑπὸ τοῦ ποιμένος, μὴ παραμιγνύντες δηλονότι ἑαυτοὺς τοῖς ἀλλοτρίοις θρέμμασιν, ἐξ ὧν ἡ ἄγνοια τοῖς ποιμέσι γίνεται. ἀλλὰ τὰ ἐπίσημα φέροντες καὶ τοὺς χαρακτῆρας, οὓς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν ὑμῖν ἐπιβέβληκε καὶ ἐνετύπωσεν. ἐκ τοῦ εὐαγγελίου δὲ καὶ ταῦτα παραπέφρασαι. γινώσκω γάρ, φησιν, ὁ Χρισὸς, τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. γνῶσιν ἴσως λέγων, τὴν οἰκείωσιν, τουτέσι, προσοικειωθήσομαι τοῖς προβάτοις τοῖς ἐμοῖς, καὶ αὐτὰ ἐμοὶ οἰκειωθήσονται. ἑπόμενοι δὲ καὶ τῷ καλοῦντι ποιμενικῶς καὶ ἐλευθερίως, τουτέσιν ἀδόλως καὶ φανερῶς καὶ ἐξουσιασικῶς καὶ ὡς ἐλευθέροις πρέπον. διὰ τῆς θύρας δὲ, ἤγουν διὰ τῶν καθολικῶν δογμάτων, τῶν ἅπασι πισοῖς ἀναπεπταμένων, καὶ δι' αὐτῆς τῆς γραφῆς, δι' ἧς εἰς τὴν πίσιν εἰσαγόμεθα. ἢ καὶ διὰ τοῦ Χρισοῦ τοῦ εἰπόντος, ἐγώ εἰμι ἡ θύρα. ἀλλοτρίῳ δὲ καὶ ψευδοποιμένι μὴ ἀκολουθοῦντες, ὅσις οὐ διὰ τῆς τοῦ εὐαγγελίου ὁδοῦ πορεύεται, οὐδὲ διὰ τῆς θύρας Χρισοῦ εἰσέρχεται, ἀλλὰ λῃσρικῶς διὰ αὐλῆς ὑπερπηδᾷ. βίαιον γὰρ ἅπαν τῶν ἑτεροδόξων τὸ ὅρμημα, καὶ οὐ κατὰ τάξιν διὰ τῆς νομίμου θύρας ἡ πρὸς τὴν πίσιν καὶ τὴν ἐκκλησίαν εἴσοδος.

Μηδὲ ξένης —— ἀμήν.] Εἴρηκεν ὁ Χρισὸς ἐν τῷ εὐαγγελλίῳ, ὅτι τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν. ἐκεῖθεν οὖν λαβὼν ὁ θεολόγος φησὶν ἐνταῦθα, ὅτι μηδὲ τῆς ξένης φωνῆς ἀκούετε, ἥτις ὑποκλέπτει καὶ ἀπατᾷ καὶ διασκορπίζει ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ ἑνοποιοῦ ἀληθείας εἰς διαφόρους δόξας, αἵτινες δόξαι διὰ μὲν τὸ ἄναντες, ὄρη λέγονται τροπικῶς, διὰ δὲ τὸ ἄκαρπον, ἐρημίαι, διὰ δὲ τὸ κρημνῶδες, βάραθρα. τὸ δὲ καὶ τόπους, οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ κύριος, τῶν ῥηθέντων ἑρμηνευτικόν ἐσιν. εἴληπται δὲ τὸ ῥητὸν ἀπὸ τῶν παροιμιῶν σολομῶντος. ὁ πλανώμενος γάρ, φησιν, ἐν πύλαις, αὐλισθήσεται ἐν τόποις, οἷς οὐκ ἐπισκοπεῖται ὁ αἰώνιος. ἡ τοιαύτη τῶν ἑτεροδόξων φωνὴ, ἀπάγει μὲν ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς πίσεως, τῆς εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, ἧς ἤκουσεν ἀεὶ φωνῆς, τῆς περὶ τῆς ὑγιοῦς δηλαδὴ πίσεως, τὰ ἐμὰ πρόβατα. γένοιτο δὲ καὶ ἀκούειν. συλαγωγεῖ (1) δὲ ἡ τῶν αἱρετικῶν φωνὴ, τουτέσιν, ὡς λάφυρα διαρπάζει καὶ ἀπάγει τοὺς ἁπλουσέρους, λόγοις παρασήμοις καὶ ἀδοκίμοις. τοιοῦτον γὰρ τὸ κίβδηλον. καὶ χωρίζει ἀπὸ Χρισοῦ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πρώτου ποιμένος. πρώτου μὲν, ὅτι αὐτὸς ἀρ-

(1) Et hic et paulo inferius in loco Paulino ſupra ſcriptum reperitur primae ſyllabae alterum λ. in Cod. a.

χηγὸς τῆς πίστεως ἡμῖν ἐσχημάτισε καὶ τῆς τελείας κατῆρξε διδασκαλίας· ἀληθινοῦ δὲ, διὰ τὸ κυρίως καὶ καθ' ὑπεροχήν. ἐκ δὲ τοῦ ἀποστόλου καὶ ταῦτα ἐλήφθη. γράφει γὰρ Κολασσαεῦσι, βλέπετε, μήτις ὑμᾶς ἔσαι ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. τὴν ἔξω οὖν φιλοσοφίαν ὁ μὲν ἅγιος παῦλος κενὴν ἀπάτην ὠνόμασεν· ὁ δὲ Θεολόγος, λόγους παρακεχαραγμένους καὶ διεφθαρμένους. εἶτα καὶ εἰς εὐχὴν καταλήγει τὸν λόγον. εὔχεται γὰρ τῶν τοιούτων ἀλλοφύλων δογμάτων πόῤῥω γενομένους καὶ ποιμένας καὶ ποίμνιον, ὥσπερ τινὸς φαρμακώδους βοτάνης καὶ θάνατον ἐπαγούσης, ἓν εἶναι πάντας καὶ νεμομένους καὶ νέμοντας. καὶ μήτε νῦν διαζευχθῆναι, μήτε ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ καὶ ἀναπαύσει. τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ἔλαβεν. εἴρηκε γὰρ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν πατέρα περὶ τῶν μαθητῶν, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ἵνα ὦσιν ἕν.

Τοῦ αὐτοῦ ἑρμηνεία εἰς τὸν β' λόγον τοῦ Θεολόγου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἐπίσκοπος (1) Σασίμων ἄκων χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ τυραννηθῆναι δόξας ὁ μέγας οὗτος πατὴρ, ἀφίσταται μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης εὐθέως, ἀφικνεῖται δὲ πρὸς Ναζιανζόν. ὅπερ μαθὼν ὁ μέγας Βασίλειος προτρέπεται τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γρηγόριον, τὸν Νύσσης, ἀπελθεῖν εἰς ἐπίσκεψιν ὁμοῦ καὶ παραμυθίαν τοῦ φίλου καὶ λύσιν τῶν ἐν μέσῳ σκανδάλων. τοῦτον δὲ δεξάμενος ἐκεῖνος ἡδέως, τὸν παρόντα λόγον ἐκφωνεῖ. πρῶτα μὲν ἐγκωμιάζων τὴν ξυνωρίδα τούτων τῶν ἀδελφῶν, εἶτα καὶ καθαπτόμενος τῆς τοῦ φίλου πρὸς αὐτὸν διαθέσεως, ὅτι ἐπισκοπῇ τοιαύτῃ τὸν ὁμόψυχον ἐπεκήρυξε, τὸν ἡσυχίας ἐραστὴν, τῇ πάσης ἐμπεπλησμένῃ ταραχῆς καὶ συγχύσεως. ἔπειτα πρὸς τὸν τηνικαῦτα παρόντα σύλλογον κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἀποστρέψας τὸν λόγον· ἑορτὴν γὰρ μαρτύρων ἐδόξαζον καὶ ἑώρταζον· διδασκαλικὴν προσάγει τὴν παραίνεσιν, πρὸς τὰ καλὰ μὲν παροξύνων, τῶν δὲ φαύλων ἀποτρεπόμενος.

Φίλου πιστοῦ —— εὐωδέστερον] Ἀπὸ γνώμης τὸ προοίμιον. φησὶ γὰρ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ, φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, φίλος πιστὸς, σκέπη κραταιά. ὁ δὲ εὑρὼν αὐ-

τὸν,

(1) Hanc praefationem omittit Cod. h.

τὸν, εὗρε θησαυρόν. τὰ (1) δὲ ἑξῆς ἀπὸ τοῦ σολομῶντος παρεφράσθη, λέγοντος, ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά. ἰσχύει (2) γὰρ ὥσπερ μεμοχλευμένον βασίλειον. τὸ δὲ θησαυρὸς ἔμψυχος, ἐκ τῶν ἔξω. Ἀλέξανδρος γὰρ ἐρωτηθεὶς, ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχει, τοὺς φίλους παρόντας ὑπέδειξεν, οἵτινες ἔμψυχοι ἦσαν θησαυροί. λέγει δέ που καὶ θέογνις ὁ ποιητὴς, ὅτι πιστὸς ἀνὴρ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἀντερείσασθαι ἄξιος, ἤγουν ἀντισταθμηθῆναι. τὸ δὲ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολὺν, ἐκ τοῦ δαυΐδ. ἐκ δὲ τοῦ ᾄσματος τῶν ᾀσμάτων τὸ, κῆπος κεκλεισμένος καὶ πηγὴ ἐσφραγισμένη, ἧς καὶ τὴν ἑρμηνείαν ὁ θεολόγος προσέθηκεν. ὅτι ἡ πηγὴ καὶ ὁ κῆπος διὰ τοῦτό εἰσι κεκλεισμένα, ἵνα κατὰ τὸν τῆς χρείας καιρὸν ἀνοίγωνται καὶ μεταλαμβάνωνται. πάλιν τὸ μὲν υἱοὶ φωτὸς, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου. ἵνα γὰρ, φησιν, υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ἄνθρωπος δὲ τοῦ θεοῦ καὶ ὁ μωϋσῆς εἴρηται, καί τις προφήτης ἐν ταῖς βασιλείαις. καὶ τὸν τιμόθεον οὕτως ὀνομάζει ὁ ἀπόστολος. ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ πάλιν εἴρηται, οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες κυρίῳ τῷ θεῷ. ὁ δὲ δανιὴλ, ἀνὴρ ὠνομάσθη ἐπιθυμιῶν. τὸ δὲ τῶν (3) κρειττόνων προσέθηκεν ὁ θεολόγος. διότι εἰσὶ καὶ ἄνδρες ἐπιθυμιῶν τῶν χειρόνων. ἔστι μὲν οὖν (4) ὁ πιστὸς φίλος, λιμὴν ἀναψύξεως. (5) ἂν δὲ καὶ ἄξιος καλεῖσθαι τὰ κάλλιστα τῶν ὀνομάτων, καὶ οἷς τιμᾷ ἡ θεία γραφὴ τοὺς ἁγίους, (6) τοῦτο δῶρον θεοῦ, καὶ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀξίαν, τὸ ἐπιτυχεῖν με (7) φησὶ τοιούτου φίλου. (ἂν (8) δὲ καὶ συνετὸς εἴη καὶ ἄκρος κατ᾽ ἀμφότερα, τήν τε ἔξω παίδευσιν δηλαδὴ καὶ τὴν ἡμετέραν, λαμπρότερος.) εἰ δὲ καὶ παρὰ φίλου ἀπέσταλται παρηγορήσων ἡμᾶς, τουτέστι παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃν καὶ ὁμότιμόν φημι τῷ νύσσης, ἤγουν ἴσον κατά τε τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν, τοῦτο χαριέστερόν ἐστι

(1) Τὸ δέ. h. Mox laudat Theog. v. 77. quem vide.
(2) Δὲ, pro γάρ. h.
(3) Τῶν, abest. h.
(4) Φησὶν, addit. h.
(5) Hic addit h. ἂν δὲ συνετὸς εἴη καὶ ἄκρος κατ᾽ ἀμφοτέραν τὴν παίδευσιν, τήν τε ἔξω φημὶ καὶ τὴν ἡμετέραν, λαμπρότερος. Haec paullo post habet. a.
(6) Hic addit h. οἷον λέγω τὸ σκεῦος ἐκλογῆς, καὶ τὸ πιστὸς θεράπων, καὶ λειτουργὸς κυρίου, καὶ τὰ ὅμοια.
(7) Φημί. h.
(8) Inclusa paullo superius habet. h.

τῦ ἀρχιερατικῦ μύρυ, ὅπερ (1) κατὰ τὴν κεφαλὴν τῦ ἀρχιερέως χυθὲν, πρῶτον ἀυτὸν (2) ἐκόσμει, εἶτα τὸν πώγωνα, ἔπειτα κατῄει καὶ μέχρι τῶν ἄκρων (3) ἐνδυμάτων ἀυτῦ. χρὴ δὲ μύρον νοεῖν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. τῦτο γὰρ πρῶτον τὴν τῦ παντὸς σώματος κεφαλὴν, ἥτις ἐςὶν ὁ Χριςὸς, ἐπλήρυ. μεθ᾽ ὃν κατέβαινεν ἐπὶ τὸν χορὸν τῶν ἀποςόλων, κόσμον ὄντα τοῦ προσώπυ Χριςῦ. εἶτα κατῆλθε καὶ ἐπὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, τυτέςι τὴν ἐκκλησίαν. ἐκ τῦ δαυὶδ δὲ καὶ ταῦτα εἴληπται, λέγοντος, ἰδὲ δὴ, τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφὺς ἐπιτοαυτό. ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν ἀαρὼν, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὤαν τῦ ἐνδύματος ἀυτῦ. ὤα δέ ἐςιν, ὃ καλῦμεν (4) ἐπιτραχήλιον.

Ἀρ᾽ ὖν —— ἀνετυπώσατο.] Ἄραγε, φησὶ, συμμέτρως καὶ ἀρκύντως ὁ (5) λόγος τὸν ἄνδρα εἰκόνισεν; ἢ μιμήσομαι τὺς ἐπιμελεῖς τῶν ζωγράφων, καὶ ὥσπερ ἐκεῖνοι ταῖς σκιαῖς τὰ σώματα προχαράσσοντες, δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χειρὶ ταύτας ἐπακριβῦσι καὶ τελειῦσι τοῖς χρώμασιν, ὕτω κἀγὼ πολλάκις ἐπιβαλῶ τῷ λόγῳ τὰ χρώματα, ἵνα τὸν εἰκονιζόμενον παρ᾽ ἐμῦ παραςήσω ὑμῖν ἐντελέςερον. ὐκ ἔχω δὲ μεῖζον, ὐδὲ γνωριμώτερον παράδειγμα, τῦ κατὰ μωϋσέα καὶ ἀαρών. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὕτω καὶ ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ νύσσης Γρηγόριος, ἀδελφοὶ καὶ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ τὴν ἐυσέβειαν. καὶ ὁ μὲν μέγας Βασίλειος, νομοθέτης, ἤγυν κανονιςὴς ἐν ἱερεῦσι καὶ μοναςαῖς ἐπιφανέςατος· ὁ δὲ νύσσης, ἱερέων τῶν ἄλλων ἁγιώτατος, ὡς ἐκεῖ (6) ἀαρών. καὶ ὁ μὲν μέγας Βασίλειος, Θεὸς τῦ νοητῦ φαραὼ, ὡς ὁ μωϋσῆς τῦ αἰσθητῦ. εἴρητο (7) γὰρ πρὸς ἀυτὸν ἐν τῇ ἐξόδῳ, ἰδὲ, δέδωκά σε Θεὸν φαραὼ, ἤγυν ἐχειροτόνησά σε. (8) ὁ ἰσραὴλ δὲ νοητὸς, ὁ ἐυσεβὴς λαὸς, ὗ προΐςατο ὁ Θεῖος Βασίλειος, καὶ ᾧ ἐνομοθέτει. νεφέλη

---

(1) Κατὰ τῆς κεφαλῆς. h.

(2) Ἀυτήν. h.

(3) Τῶν interponit. h.

(4) Περιτραχήλιον. h.

(5) Ἐμὸς in marg. addit. h.

(6) Ὁ ἀαρών. h.

(7) Εἴρηται. h.

(8) Ὁ abeſt. h.

λη δὲ, ἡ τῦ νομικῦ γράμματος παχύτης, (1) ὃ ἔσω χωρῶν (2) τῇ διανοίᾳ ἐπώπτευε τὰ θεῖα μυσήρια, τὰ ἀπόῤῥητα τοῖς ἄλλοις καὶ (3) ἐμυσαγώγησε ταῦτα διδάσκων· ἢ ὡς εἰς νεφέλην, εἰς τὰ ἄδυτα τῦ πνεύματος εἰσῄει καὶ ταῦτα ἐθεώρει. σκηνὴ δὲ ἡ μὲν νομικὴ, τυπική τις ἦν, ἣν ἐτεχνίτευσε μὲν βεσελεὴλ, ἐπήξατο δὲ μωϋσῆς. ἀληθινὴ δὲ σκηνὴ, καθά φησιν ὁ ἀπόσολος, ἡ ἐκκλησία τῶν χρισιανῶν. ἱερεῖς δὲ ἀμφότεροι. καὶ ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἔξαρχος τῶν ἱερέων, καὶ μυσαγωγῶν διὰ τῦ νύσσης ἑτέρους καὶ ἱλεῶν αὐτοῖς τὸν θεόν· ὁ δὲ νύσσης μετὰ τὸν μέγαν Βασίλειον εὐθύς. καὶ ὅπερ ἐν τῇ ἐξόδῳ εἴρηται πρὸς μωϋσῆν περὶ τῦ ἀαρὼν, ὅτι αὐτὸς ἔσαι σοι εἰς σόμα (4) σὺ δὲ αὐτῷ ἔσῃ τὰ πρὸς (5) θεὸν, τῦτο καὶ ὗτοι ἦσαν ἀλλήλοις. καὶ τότε μὲν ἐκεῖνοι ταῖς δέκα πληγαῖς τὴν αἴγυπτον (6) ἐβασάνισαν· νῦν δὲ ὗτοι τὴν σκοτεινὴν καὶ διώκτριαν ἁμαρτίαν. ἐκεῖνοι τὴν ἐρυθρὰν ἔτεμον, καὶ ὗτοι τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν. ἐκεῖνοι τὸν ἰσραὴλ ἔσωσαν καὶ τὺς αἰγυπτίυς ἀπέπνιξαν· ὗτοι τὺς εὐσεβεῖς διεφύλαξαν, τὺς δὲ δαίμονας ἢ τὺς αἱρετικὺς κατεπόντισαν. ἐκεῖνοι τὸ μάννα ἐξ ὐρανῦ εἵλκυσαν καὶ ὕδωρ πολὺ καὶ παράδοξον, τὸ μὲν, ἐξ ἀκροτόμυ πέτρας ἐξήνεγκαν· τὸ δὲ, ἐγλύκαναν, τὸ ἐν τῇ μεῤῥᾷ δηλαδή. ἔσι δὲ (7) καὶ ἐν τύτοις, ἄρτος μὲν ὐράνιος, ἡ πνευματικὴ τροφὴ, (8) ὕδωρ δὲ, τὸ ζωηρὸν νᾶμα τῆς διδασκαλίας τῦ Χρισῦ, ὅς ἐσιν ἡ πέτρα κατὰ τὸν ἀπόσολον. γλυκαινόμενον (9) δὲ ὕδωρ ἐνταῦθα νοήσεις, τὸ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν λόγων εἰς Χρισὸν μεταγόμενον καὶ εὐσεβῶς μεταλαμβανόμενον. ἐκεῖνοι μυσικῶς καὶ συμβολικῶς τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὸν σαυρὸν τυπῶντες, τὸν ἀμαλὴκ ἐτροπώσαντο, καὶ ὗτοι τὸν διάβολον. ἐκεῖνοι πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἔσπευδον καὶ τὺς ἄλλυς ὡδήγυν· καὶ ὗτοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ὐρανῶν.

(1) Ἧς. h.
(2) Hic addit h. ἤγυν πρὸς τὸ βάθος εἰσδύκων.
(3) Ἐμυσαγώγει. h.
(4) Τὰ πρὸς τὸν λαὸν addit. h.
(5) Πρὸς τὸν θεόν. h.
(6) Ἐβασάνιζον. h.
(7) Δὲ παρὰ τύτοις. h. Mox idem post ὐράνιος, addit ὁ Χρισός.
(8) Hic addit h. ἐγὼ γάρ, φησιν, ὁ ἄρτος εἰμὶ τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τῦ ὐρανῦ καταβάς.
(9) Μὲν, pro δέ. h.

Τούτων ὁ μὲν —— φοβερώτερον] Ἀπὸ τῶν (1) δύο φησὶ τούτων, ὁ μὲν μέγας Βασίλειος κρυπτόμενόν με καὶ ἡσυχάζοντα, εἰς μέσον ἤγαγε καὶ ἐχειροτόνησεν, ἀναξίως κινηθεὶς τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος. τοῦτο δέ φημι, διὰ τὴν βίαν, καὶ διὰ τὸ ἐμβαλεῖν με εἰς θορύβους καὶ ταραχάς. τοιοῦτον γὰρ τὸ χωρίον τὰ σάσιμα. λέγω γάρ, ὅτι ἀναξίως ἐκινήθη, κἂν τραχύτερος ὁ λόγος. πάντως δὲ ὁ μέγας Βασίλειος, φίλος ὤν, ὑπομενεῖ πάντα καὶ πάσχων καὶ ἀκούων. ἡ γὰρ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει. ὁ δὲ νύσσης Γρηγόριος, ἦλθε παραμυθησόμενος καὶ καταλλάξων καὶ προσημερώσων διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος. καὶ ἐμοὶ μὲν μέγα ἐστίν, ὅτι καὶ νῦν ἦλθε· μέμφομαι δέ, ὅτι μετὰ τὴν χρείαν ἦλθε καὶ μεθὸ κατέδραμέ με καὶ ᾔτησέ με, ἄκοντα πείσας χειροτονηθῆναι ὁ μέγας Βασίλειος. ἐρωτῶ οὖν τὸν ὁμώνυμόν μοι, διατί, ὅτε σου ἔχρῃζον, οὐκ ἦλθες, ἵνα μοι συμμαχήσῃς, ἀλλ' ὕστερος τοῦ καιροῦ. ἆρα ὡς φιλάδελφος ᾐσχύνθης τὴν τυραννίδα, ἣν ἐτυράννησέ με ὁ ἀδελφός σου, ἢ καὶ σὺ ὡς δυνάστης ἐδυσχέρανας, διότι ἠπείθουν αὐτῷ πρὸς τὸ χειροτονηθῆναι. φθέγξομαί τι πρὸς σέ, ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ Ἰώβ, ἀλγῶν κἀγώ, ὡς ἐκεῖνος καὶ πρὸς φίλον διαλεγόμενος, εἰ καὶ μὴ φαῦλον, οἷοι ἦσαν οἱ τοῦ Ἰώβ, μηδὲ ἐφ' ὁμοίοις ταῖς συμφοραῖς. τί οὖν εἶπεν ἐκεῖνος, τίνι πρόσκεισαι ἢ τίνι μέλλεις βοηθεῖν; πότερον οὐχ, ᾧ πολλὴ ἰσχύς, καὶ ᾧ βραχίων κραταιός ἐστιν; ἐγὼ δὲ προσθείην, καὶ ᾧ πολλὴ σοφία καὶ ἐπιστήμη. ἔθος γὰρ τοῖς πολλοῖς, ἀεὶ πρὸς τὸ δυνατὸν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεστέρους τῶν φίλων καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τοὺς κρατοῦντας. τοῦτο μὲν οὖν σὺ οἶδας, τουτέστι, τίνι μέλλεις βοηθεῖν. ἐμοὶ γὰρ οὐ δίκαιον περὶ σοῦ ἀποφαντικῶς λέγειν τι τῶν οὐ καλῶν. τὸ μέν, ὅτι καλοῦ παντὸς τύπον σὲ καὶ κανόνα ἥγημαι· τὸ δέ, ὅτι καὶ ὑπὸ τῆς γραφῆς νουθετοῦμαι, μὴ ταχὺς εἶναι εἰς κρίσιν, ἤτοι εἰς ἀπόφασιν, ἢ εἰς κατάκρισιν. τοῦ μὲν σοφοῦ σολομῶντος λέγοντος, μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις· τοῦ δὲ ἀποστόλου, μὴ πρὸ καιροῦ τί κρίνετε. ἐγὼ δὲ ἕτοιμός εἰμι διὰ φιλίαν, καὶ σοὶ καὶ παντὶ δοῦναι λόγον τῆς ἐμῆς προμηθέας καὶ ἀσφαλείας, κἂν τινες αὐτὴν ἀπείθειαν (2) ὀνομάζουσιν, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ πάνυ (3) φαῦλον ἔχεις φίλον καὶ ἀπερίσκεπτον, ἀλλὰ θαρροῦντα μέν, ἃ θαρρεῖν ἄξιον, ἐκεῖ δὲ φοβούμενον, κατὰ τὴν ψαλμῳδίαν, οὗ ἐστι φόβος. φοβερὸν γάρ, τὸ μὴ φοβεῖσθαι τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα καὶ μέγεθος.

Τί,

(1) Ἀπὸ τούτων, φησί, τῶν δύο, ὁ μέν h.
(2) Quartae syllabae in cod. a inscriptum est ω.
(3) Vocabulo πάνυ in cod. a. inscriptum est πάντῃ.

Τί οὖν δοκεῖ —— ἐπαναστάσεις] τὴν μὲν ἀπολογίαν, φησὶν, εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερθώμεθα. νῦν δὲ εἴπωμέν τι πρέπον τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς πανηγύρεως. ἐλευθερωθῶμεν, ἀδελφοὶ, κατὰ τὴν παύλου παραίνεσιν, ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ. ἀκούσωμεν ἠσαΐου λέγοντος, λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, καὶ νιψώμεθα τῷ ὕδατι τῆς μετανοίας καὶ τῶν δακρύων. καὶ καθὼς ῥωμαίοις γράφει ὁ ἀπόστολος, παραστήσωμεν τὰ σώματα ἡμῶν, θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν ἡμῶν λατρείαν. ὅρα δὲ τὴν ἀκρίβειαν ἑκάστης λέξεως. οὐ γὰρ εἶπε ποιήσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν θυσίαν, ἀλλὰ παραστήσωμεν. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, μηδὲν κοινὸν ἔχωμεν λοιπὸν πρὸς αὐτὰ, μηδὲ καθέλκωμεν πρὸς ἰδιωτικὰς διακονίας, τῷ θεῷ καθάπαξ αὐτὰ ἀφιερώσαντες. ἀλλὰ καὶ πάντα μῶμον λοιπὸν περιέλωμεν ἀπὸ τῶν μελῶν, ἐπειδὴ θυσία ταῦτά ἐστι. ἡ γὰρ θυσία, ἀπαρχὴ τῶν ἄλλων ἐστι, καὶ οὐδὲν ὀφείλει ἔχειν ἀκάθαρτον. διὸ χρὴ πάντοθεν ἄμωμον τηρεῖσθαι τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον, ἵνα ἄξιον εἴη τοῦ θυσιάζεσθαι τῷ θεῷ. ἐπειδὴ δὲ εἶπε παραστήσατε θυσίαν, ἵνα μήτις νομίσῃ, ὅτι κατασφάξαι κελεύει τὰ σώματα, ταχέως ἐπήγαγε, ζῶσαν. καὶ προσέθηκεν ἁγίαν καὶ εὐάρεστον, διαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς. ἡ τοιαύτη γὰρ θυσία, εὐαρεστήσεως· ἡ δὲ τῶν ἰουδαίων, ἀκάθαρτος. ἐκείνη τὸ τεθυμένον νεκρὸν ἀπέφηνεν· αὕτη τὸ τεθυμένον, ζῶν ἐργάζεται. ὅτε γὰρ νεκρώσομεν ἡμῶν τὰ μέλη, τότε δυνησόμεθα ζῆν. κἀκείνη μὲν σωματικὴ, αὕτη δὲ λογικὴ, τουτέστιν οὐδὲν ἔχουσα παχὺ, οὐδὲ αἰσθητόν. λογικὴ δὲ λατρεία ἐστὶν, ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ κατὰ χριστὸν πολιτεία. καθάπερ οὖν ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ διακονούμενος, οἷος ἂν ᾖ, συστέλλεται τότε καὶ ἱερώτερος γίνεται, οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸν ἅπαντα βίον διακεῖσθαι χρὴ, ὡς λατρεύοντας καὶ ἱερωμένους. τὴν μέντοι λατρείαν, ἔντευξιν ὁ θεολόγος ὠνόμασε. δι' αὐτῆς γὰρ ἐντυγχάνομεν καὶ ὁμιλοῦμεν θεῷ. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ καθαρῷ θεῷ τίμιον, ὡς καθαρότης ἢ κάθαρσις. ἔστι δὲ καθαρότης μὲν, τὸ ἤδη καθαρθῆναι· κάθαρσις δὲ, τὸ ἔτι καθαίρεσθαι. ἢ καθαρότης μὲν, τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς μολύσματα· κάθαρσις δὲ, τὸ μετὰ τὸ ἐμπεσεῖν ἀπονίπτεσθαι. ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα ἑορτάζοντες θεραπεύειν τοὺς μάρτυρας, τοῦτο τοῖς ἄθλοις αὐτῶν χαρισώμεθα, τὸ καὶ αὐτοὶ στεφανωθῆναι, ὡς νικηταὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ τὸ ἐπιτυχεῖν τῆς αὐτῆς δόξης. οὐ μόνον τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς μελλούσης, ἧς μικρά εἰσιν ὑπομνήματα, αἱ ὁρώμεναι τιμαὶ, αἱ παρ' ἡμῶν τοῖς μάρτυσι προσαγόμεναι. οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη κατὰ τὸν ἀπόστολον, πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἤγουν πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀσάρκους δαίμονας, οἵτινες ἀρχαὶ μὲν λέγονται, ὡς ἀρχηγοὶ τῶν παθῶν, οἷς οἱ ταλαίπωροι

ἑκόντες

ἑκόντες δουλεύομεν. ἐξουσίαι δὲ, ὡς διὰ μέσων τῶν παθῶν κατεξουσιάζοντες ἡμῶν· κοσμοκράτορες δὲ, ὡς κατακρατοῦντες τῶν τὰ κοσμικὰ φρονούντων. τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, τὰ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἤγουν τὰ ἐν τῷ ἀέρι στρεφόμενα. λέγεται γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ, οὐρανὸς, ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ θεολόγος, ἐπήγαγε, καὶ περὶ τὰ οὐράνια. ἀγωνισώμεθα οὖν πρὸς τὸν ἐμφύλιον ἐν ἡμῖν πόλεμον. λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος, εἶναί τινα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν νόμον ἁμαρτίας, τὸν ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς, ἤγουν τῷ φυσικῷ, καὶ ποιοῦντα πολλάκις (1) ἑαυτῷ τὸν νοῦν αἰχμάλωτον καὶ ὑποχείριον. ἀντιπαραταξώμεθα δὲ καὶ πρὸς τὰς ἔξωθεν ἐπερχομένας ἐπαναστάσεις

Ἐνέγκωμεν —— μετριώτερον] Ὑπέμειναν, φησιν, οἱ μάρτυρες θηρία καὶ ξίφος καὶ πῦρ. ὑπομείνωμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς μὲν θηρίον, τὸν θυμὸν, ὡς δὲ ξίφος τμητικὸν, τὴν γλῶσσαν, ὡς δὲ πῦρ, τὴν ἡδονὴν κατασβέσωμεν. πάσας τὰς αἰσθήσεις δουλαγωγήσωμεν. θῶμεν θύρας ταῖς ἀκοαῖς, εὐκαίρως ἀνοιγομένας πρὸς τὰ θεῖα ῥήματα καὶ εὐκαίρως κλειομένας πρὸς τὰ θέλγοντα καὶ βλάπτοντα ᾄσματα. κυβερνήσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν, μήποτε δι' αὐτοῦ ἡμῖν λαῦρον ἐμπέσῃ τῆς ἐπιθυμίας τὸ κῦμα· τὴν γλῶτταν, μὴ φθεγξώμεθα μηδὲν ἀπηγορευμένον· τὴν ἀφὴν λυττῶσαν πρὸς τὰς περιέργους καὶ βλαβερὰς ἐπαφάς· τὴν γεῦσιν, λιχνευομένην περὶ τὰ ἡδύσματα καὶ σπαράττουσαν. πάντοθεν γὰρ ἀγώγιμός ἐστιν ὁ ἀκόλαστος, καὶ ἀπὸ ἐσθῆτος, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς καὶ ἀπὸ συναναστροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ὤτων, καὶ τῶν γνάθων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτήρων. καὶ καθάπερ οἱ βόες τοῖς κρίκοις καὶ τοῖς σχοινίοις, οὕτω καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιάμασι καὶ μύροις καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐωδίαις περιέλκεται. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅ φησιν ἱερεμίας, ὅτι ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων. διὰ γὰρ τῶν αἰσθήσεων, ὡς διὰ θυρίδων, εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν ὁ τῆς ἁμαρτίας θάνατος. πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν γέλωτα φύγωμεν. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν βασιλειῶν τῷ ἠλίᾳ ἐντυγχάνοντι τῷ θεῷ κατὰ τοῦ ἰσραὴλ καὶ λέγοντι, κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέστρεψαν, κἀγὼ ἀπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου, λέγει ὁ χρηματισμὸς, κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῷ βάαλ· εἴδωλον δὲ ἦν ἡ βάαλ ὑπὸ τῶν ἰουδαίων τότε τιμώμενον· οὕτω μηδὲ ἡμεῖς ὑποκύψωμεν τῇ ἁμαρτίᾳ διὰ τὴν χρείαν, ἀλλ' ὥσπερ οἱ τρεῖς παῖδες τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ἣν ἔστησεν ὁ ναβουχοδονόσορ, οὐ προσεκύ-

(1) Supra ſcriptum αὐτόν. a.

εκύνησαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῷ ἐμπαθεῖ εἰδώλῳ τῆς ἁμαρτίας, ὅπερ ἵστησιν ὁ διάβολος, μὴ προσκυνήσωμεν. ὁ τὴν κοιλίαν φιληδονίας ἕνεκα θεοποιήσας, ἐξ ἀνάγκης τὴν ταύτης συστατικὸν θεοποιεῖ φιλαργυρίαν· ὁ γὰρ προσκυνήσας τῇ βάαλ διὰ τὴν χρείαν, τουτέστι τὴν γαστριμαργίαν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, τῇ φιλαργυρίᾳ φημὶ, διὰ τὸν φόβον προσκυνήσειεν, αἰτίαν ἄλλην περιποιητικὴν τῆς παρούσης ζωῆς μετὰ τὸν χρυσὸν οὐκ εἰδώς. μὴ καθυβρίσωμεν τὴν ψυχὴν διὰ κακίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, ἀναλάβωμεν τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνησόμεθα πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. καὶ οὗτος ὁ πόλεμος, ὁ πρὸς τὰ πάθη, φημὶ, δεινός ἐστιν, ὥσπερ ὁ πρὸς τοὺς τυράννους· καὶ τὸ νικῆσαι τὴν ἁμαρτίαν, μέγα τρόπαιον, ὡς τὸ περιγενέσθαι τῶν διωκόντων οἱ μάρτυρες. ἐὰν οὕτω πάντοτε συντρέχωμεν εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἑορτὰς, ἀληθῶς τιμῶμεν τοὺς μάρτυρας· ἐὰν δὲ συνερχώμεθα, ἵνα τρυφήσωμεν σαρκικῶς καὶ προσκαίρως, καὶ ἵνα τὰ κενούμενα βρώματα εἰσενέγκωμεν, καὶ ἵνα ποιήσωμεν τοὺς ναοὺς τῶν μαρτύρων, χωρία κραιπάλης καὶ μέθης, καὶ ἐὰν τὸν καιρὸν τῶν ἑορτῶν, καιρὸν συναλλαγμάτων ὑπολαμβάνωμεν, καὶ ἡ σύνοδος ἡμῖν γένηται, ἵνα ὠνίων διάμειψιν ποιησώμεθα, οὐχ ἵνα τῆς θεώσεως ἐπιτύχωμεν, ἧς μεσῖται γίνονται οἱ ἅγιοι, τὸν μὲν λαὸν παρακαλοῦντες ἀναβαίνειν καὶ θεοῦσθαι, τὸν δὲ θεὸν ἱκετεύοντες ἐπικλίνεσθαι καὶ βοηθεῖν, πρῶτον μὲν, οὐδὲ τὸν καιρὸν ἐπιγινώσκω, καιρὸν ἑορτῆς. τί γὰρ τὸ ἄχυρον πρὸς τὸν σῖτον, φησὶν ὁ κύριος διὰ ἱερεμίου, τί δὲ κοινὸν τῇ τῆς σαρκὸς τρυφῇ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν μαρτύρων; ἔπειτα θέλω μὲν εἰπεῖν τι τολμηρόν· αἰδούμενος δὲ τὴν ἑόρτιον ταύτην ἡμέραν, σιωπῶ τὸ βλάσφημον. πλὴν, οὐ τρυφὴν καὶ μέθην παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦσιν οἱ μάρτυρες, ἵνα μετρίως εἴπω. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὁ θεολόγος τὴν βλασφημίαν ἐσίγησεν· ἐν δὲ τοῖς θείοις αὐτοῦ ἔπεσιν αὐτὴν ἐξελάλησεν εἰπὼν, ὅτι τοῖς δαίμοσιν οἱ πάλαι γαστριζόμενοι καὶ τρυφῶντες ἑόρταζον· οἱ δὲ χριστιανοὶ τούτων ἐλευθερωθέντες, πνευματικὰς συνόδους τοῖς ἀθλοφόροις συνεστησάμεθα· νῦν δὲ ἀκούσατε, τί φοβοῦμαι, ὦ φιλόκοσμοι καὶ φιλογάστορες, πρὸς τοὺς δαιμονικοὺς αὐτομολεῖτε τύπους, τουτέστιν ἐὰν γαστρίζεσθε ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν ἁγίων καὶ ταῖς πανηγύρεσιν, οὐ τοὺς ἁγίους τιμᾶτε, ἀλλὰ τοὺς δαίμονας.

Μὴ τοίνυν —— τὴν εὐσέβειαν] Μὴ ἀνάγνως, φησὶν, ἑορτάζωμεν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων, ἀλλ' ὥσπερ πάντα ἡμῖν ἐστὶ πνευματικὰ καὶ κατὰ τὸν σιράχ, στολισμὸς ἀνδρὸς καὶ γέλως ὀδόντων καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ περὶ αὐτοῦ, εἰς πάντα φθάνοντος τοῦ λόγου, ἤτοι τοῦ εὐαγγελικοῦ, ἢ τοῦ κατὰ τὸ

καθῆκον· οὕτω καὶ ἡ ἐν ταῖς ἑορταῖς ἔσω φαιδρότης. οὐ γὰρ κωλύω τὴν ἐν ταύταις ἄνεσιν, ὥστε καὶ δαψιλεστέραν τῆς συνήθους παραθέσθαι τράπεζαν, καὶ διαχυθῆναι μετρίως, ἀλλὰ κολάζω τὴν ἀμετρίαν, ἥτις πανταχοῦ βλαβερόν ἐστιν. ἂν οὕτω συνερχώμεθα καὶ οὕτως ἑορτάζωμεν, μέγα μέν ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν ἐπάθλων τοῖς μάρτυσιν ἐπιτύχωμεν. τούτοις γὰρ ἐκεῖνα ἀπόκειται, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς τῇ εὐκολίᾳ ἐπὶ πάντα φερόμενος καὶ ἀναπλάττων ἐν ἐξουσίᾳ μακαριότητα καὶ εὐδαιμονίαν, ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ δύναται ἀνατυπώσασθαι, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, τοῖς δι' αἵματος τελειωθεῖσι καὶ τὴν Χριστοῦ μιμησαμένοις σφαγήν. τέως δὲ εἰ καὶ τῶν ἴσων βραβείων τοῖς ἀθληταῖς μὴ ἐπιτύχωμεν, ἀλλ' οὖν τὴν δόξαν αὐτῶν ὀψόμεθα καὶ ἀκουσόμεθα καὶ ἡμεῖς, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἁγίας τριάδος τελεώτερον ἐλλαμφθησόμεθα, ἣν ὁμολογοῦμεν παῤῥησίᾳ. καὶ εἴθε ὁμολογοίημεν ἄχρι τελευτῆς, τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐλάβομεν, τῶν ἐν νικαίᾳ συνηθροισμένων, τῶν ἐγγυτέρω τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς πρώτης πίστεως τῶν ἀποστόλων. εἰκότως δὲ χριστὸν μὲν τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ θεολόγος ἐκάλεσε. πρώτην δὲ πίστιν, τὴν θεολογίαν. ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας πρότερον, εἶναι θεὸν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐνανθρωπῆσαι τοῦτον δι' ἡμᾶς πιστεύσειε. προηγεῖται γὰρ τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας ἡ ἀληθὴς θεολογία.

Ο' δὲ θεὸς —— αἰώνων. ἀμήν.] Εἰς εὐχὴν κατακλείει τὸν λόγον ὁ θεολόγος. ἔλαβε δὲ τὸ μὲν, ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης, ἐκ τοῦ ἁγίου παύλου. ὁμοίως καὶ τὸ, ὁ καταλλάξας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἐχθροὺς ὄντας διὰ τῆς ἁμαρτίας. καὶ τὸ, εὐαγγελισάμενος εἰρήνην τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακρὰν. ὅπερ ὁ ἅγιος παῦλος ἐκ τοῦ ἡσαΐου λαβὼν ἡρμήνευσεν, ἐγγὺς μὲν καλέσας, τοὺς ὑπὸ νόμον, μακρὰν δὲ, τοὺς ἔξω νόμου. τὸ δὲ, ὁ τῆς ἀγάπης πατὴρ καὶ ἡ ἀγάπη, ἐκ τοῦ θεολόγου ἰωάννου ἐστί. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος, ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστὶ, καὶ ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν. ἐν δὲ τῷ κατὰ ἰωάννην εὐαγγελίῳ λέγει ὁ κύριος, ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. καὶ μὴν παλαιὰ ἦν ἐντολὴ, τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. ἀγαπήσεις γάρ, φησι, τὸν πλησίον σου, ὡς ἑαυτόν. ἀλλ' ὁ Χριστὸς καινὴν αὐτὴν ἐποίησε τῷ τρόπῳ, κελεύσας ἀλλήλους ἀγαπᾶν ὑπὲρ ἑαυτοὺς, καθὼς καὶ αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον ἔδωκεν ἑαυτόν. διὸ καὶ ἔλεγε, μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. εἰπὼν μέν τοι ὁ θεολόγος, ὅτι ἔδω-

κεν

κεν ὁ Θεὸς καὶ τυραννεῖν καλῶς, καὶ τυραννεῖσθαι διὰ τὸν φόβον, δοκεῖ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν τρέπειν τὸν λόγον, ὅτι ἐτυράννησε μὲν αὐτὸν ὁ μέγας Βασίλειος, καλῶς τοῦτο ποιῶν, ἵνα ὠφελῶνται διὰ τῆς τούτου διδασκαλίας οἱ ὑπ' αὐτόν. ἐτυραννήθη δὲ πάλιν αὐτὸς καὶ ὑπεκάμφθη βίᾳ πρὸς τὴν ἐπισκοπήν. καὶ τοῦτο, διὰ τὸν φόβον. ἐφοβήθη γὰρ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀπειθείας. ὥστε καὶ εὐλόγως παρῃτεῖτο καὶ ἀνεδύετο, καὶ πάλιν μετὰ λόγου ἐθάῤῥησε καὶ ὑπέδυ τὴν χειροτονίαν. αὖθις δὲ ἐπαγαγὼν ὁ θεολόγος, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ τὰ μικρὰ ποίμνια μεγαλύνει διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος, ᾐνίξατο τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, τὸ τῶν σασίμων, σφόδρα μικρὸν ὑπάρχον καὶ πενιχρὸν καὶ στενόν. εἶτα ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἀποστόλου τὸ, αὐτὸς ἡμᾶς παρακαλέσει παρακλήσει πολλῇ, τουτέστι παρηγορήσει ἐν μεγάλῃ παραμυθίᾳ. εὐχόμενος δὲ πολλῆς παρακλήσεως ἀξιωθῆναι, ἐμφαίνει, ὅτι πολλὴν λύπην εἶχεν ἐν τῇ χειροτονίᾳ. διὸ ἀνάλογον ζητεῖ ταύτῃ καὶ τὴν παραμυθίαν. ἐκ τῆς πρὸς ἑβραίους δὲ εἴληπται καὶ τὸ καταρτίσειεν ἡμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, ἤγουν τελειώσειεν. ἐκ δὲ τοῦ δαυῒδ τὸ, ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. ὁμοίως δὲ τὸ, ἐγὼ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου. χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δεξιάν σου. ἡ γὰρ ἐνταῦθα ἔλλαμψις, οἱονεὶ γεῦμα καὶ ἀῤῥαβών ἐστι τοῖς δικαίοις. τότε δὲ τέλεον ἀπολήψονται καὶ χορτασθήσονται τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἣν θεωρήσουσιν ἐν δικαιοσύνῃ, τουτέστι, διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

ἈΝΩΝΎΜΟΥ (1)

Ἑρμηνεία εἰς τὸν α΄ λόγον.

ΠΡΌΛΟΓΟΣ.

Τὸν παρόντα λόγον τὸν εἰς τὸ πάσχα καὶ τὴν βραδυτῆτα ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐξεφώνησεν ὁ πάνσοφος οὗτος διδάσκαλος, τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κρουόμενον ὄργανον. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν γεννήσεως πρεσβύτερος ἐκεχειροτόνητο, ἐν δὲ

(1) Hanc interpretationem edidi ex vno Cod. S. Eius nullam adhuc mentionem a quoquam factam esse opinor.

τῇ τῶν ἁγίων φώτων ἡμέρᾳ μικρόν τι ὑπεχώρησεν, ὅσον ἑαυτὸν ἐξετάσαι, εἰ ἄξιός ἐςι καὶ τὴν ἱερωσύνην ἔχειν, κατὰ τὴν τῦ ἁγίε πάσχα ἡμέραν συνεισέρχεται. κρατίςην τὴν ἐ. . . . . πρὸς τὴν ἱερωσύνην δειλίας ἢ τῦ διδάσκειν ἐπαγόμενος τὴν ἡμέραν τῆς ἀναςασέως, ἣν δὴ καὶ ἀρχὴν τῦ οἰκείε λόγε ποιέμενος λέγει.

Ἀναςάσεως —— δεξιά.] Ἀρχὴ ἢ τῶν ἑαυτῦ λόγων. ἐντεῦθεν γὰρ ὁ θειότατος ἦτος πατὴρ τῶν ἑαυτῦ λόγων ἀπήρξατο. ἢ τῆς ἐκκλησιαςικῆς προςασίας, καθ᾽ ἣν παρὰ τῦ οἰκείε πατρὸς ἐτάχθη τὰ τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἐκκλησίας οἰκονομεῖν τε καὶ διοικεῖν. δεξιὰ δὲ, ἡ ἐπιτήδειος καὶ πρόσφορος καὶ καλὴ καὶ ἀγαθὴ, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς δεξιᾶς χειρός. αὕτη γὰρ κρείττων καὶ ἐπιτηδειοτέρα τῆς ἀριςερᾶς ἐςι.

Καὶ λαμπρυνθῶμεν —— περιπτυξώμεθα] Θέα μοι, πῶς φανερὸν τοῦτο πεποίηκε, λέξας, λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει. λέγει δὲ τὸ ἐπὶ τῇ παρέσῃ ἑορτῇ ἐλλαμπρυνθῆναι καὶ μεγίςης ἀγαλλιάσεως πληρωθῆναι. παρακελέυεται ἦν καὶ παραινεῖ ἦτω καὶ τὲς λοιπὲς δυνηθῆναι. πῶς δὲ λαμπρυνθῶμεν; θείαις δηλονότι πράξεσι καὶ ἀρεταῖς. . . . τῆς σαρκὸς μολυσμὸν ἀπο. . . . αντες. πανήγυριν δὲ, τὴν ἑορτὴν καλεῖ, διὰ τὸ πάντας ὁμῦ ἐν αὐτῇ ἀγείρεσθαι καὶ μιᾷ γύρει καὶ φωνῇ τὸν θεὸν ἀνυμνεῖν καὶ δοξάζειν. διὰ δὲ τῦ περιπτυξώμεθα, τὴν ἐν κυρίῳ ἀγάπην πρὸς ἀλλήλες δηλοῖ. λέγει γὰρ, ὅτι φιλικῶς πρὸς ἀλλήλες διατεθῶμεν καὶ ςέσιν καὶ. . . . διάπυρον ςῶμεν.

Εἴπωμεν —— ἡμᾶς] Ἐκ τῦ μεγαλοφωνοτάτε ἡσαΐε τῦτο εἴληφεν ὁ θαυμάσιος ἦτος πατήρ. ἦτω γὰρ ῥητῶς ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ γέγραπται. διὰ δὲ τῦ εἰπεῖν, ἀδελφοὶ, ἑνοποιεῖ πάντας καὶ εἰς μίαν γνώμην ἄγει. ἦδὲν γὰρ ἀδελφῦ οἰκειότερον. ἀδελφὸς γὰρ λέγεται, ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς δελφύος, ἤγεν μήτρας γεννηθείς. ἢ διότι ἀδελφοὶ πάντες ἐσμὲν ἔκ τε τῦ ἁγίε βαπτίσματος καὶ τῦ ἐξ ἀρχῆς ἐμφυσήματος. καὶ πλέσιοι καὶ πένητες καὶ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες. ἄλλως τε καὶ διότι πάντες ἐκ τῦ πηλῦ τε καὶ κράματος, κἄν τινες ἐπὶ τῷ πλέτῳ αὐτῶν μέγα φρονῶσι καὶ τῶν πτωχῶν κατεπαίζωνται, κακῶς ποιῦντες καὶ λίαν ἐπισφαλῶς καὶ τὴν τῦ θεῦ ὀργὴν καθ᾽ ἑαυτῶν ἐπισπώμενοι. σκόπει δὲ, πῶς ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων προάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὸ μεῖζον. εἰπὼν γὰρ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει, τὸ μεῖζον ἐπήνεγκε καὶ ὅπερ πλείονος εὐφροσύνης τεκμήριον, λέγω δὴ τὸ, καὶ ἀλλήλες περιπτυξώμεθα. εἶτα τὸ ἔτι τέτε παραδοξότερον,

τὸ

τὸ μὴ τοὺς φιλȣ̃ντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισȣ̃ντας καὶ τοὺς ὑπευθύνȣς καὶ ἐπταικότας. διὰ τȣ̃το γὰρ καὶ ἐπάγει λέγων.

Μὴ ὅτι —— πεπονθόσιν] Εἰώθασιν οἱ φίλοι τȣ̀ς φίλȣς φιλικοῖς δώροις ἀμείβεσθαι. καὶ πεποιηκότες μέν εἰσιν, οἱ παρέχοντες, πεπονθότες δὲ, οἱ λαμβάνοντες.

Συγχωρήσωμεν —— ἀναστάσει] παντελῆ. . . . . ἡμαρτημένων παρά. . . ν τὴν ἅ. . . . ες. . . . νομοθε. . . . τος, τȣ̃το λέγει. καὶ γὰρ ȣ̓ δύναταί τις καθαρῶς ἑορτάζειν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν, μὴ ȣ̀́τω πεποιηκώς.

Δῶμεν —— βραδυτῆτος] Βαβαὶ τῆς τȣ̃ ἁγίȣ μετριοφροσύνης. συγγνώμης. . . τὸν λαὸν ἀξιοῖ καταξιωθῆναι. τὸ δὲ τυραννηθεὶς, ἀντὶ τȣ̃ βιασθεὶς τέθεικε. πρὸς τί δὲ τυραννηθείς; πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην δηλονότι. . . . τȣ̃το γὰρ νῦν προστίθημι, ἀντὶ τȣ̃το, καλὴν ταύτην ὀνομάζει. ἀσύμφορον γὰρ αὐτὴν πρότερον ἡγεῖτο, διὰ τὸ θεῖόν τι καὶ μέγιστον χρῆμα ταύτην τυγχάνειν, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τȣ̃ τοιȣ́τȣ πράγματος. ὡς φιλόστοργος δὲ πατὴρ τȣ̃ ἰδίȣ κηδόμενος ποιμνίȣ, ταύτην τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, καὶ βραδυτῆτα, τὸν ἐν τῇ ὑποχωρήσει καιρὸν λέγει.

Ὡς τάχαγε —— ταχυτῆτος] Ὃ δὲ λέγει, τοιȣ̃τόν ἐστιν, ὅτι αὕτη ἡ βραδυτὴς κρείσσων ἐστὶ τῆς ἑτέρων ἑτοιμότητος. κρείσσων γὰρ βραδυτὴς ἀπεριστκέπτȣ τάχȣς. εἶτα πιστȣ́μενος τὰ εἰρημένα, ἐπάγει καὶ παραδείγματα, λέγων.

Ἀγαθὸν —— ἡσαΐας] Καὶ γὰρ ὁ μὲν μωϋσῆς ἐξαγαγεῖν τὸν ἰσραὴλ κελευόμενος ἐκ τῆς αἰγύπτȣ καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὸ τοιȣ̃τον ἡγȣ́μενος πρόσταγμα, μικρόν τι ὑπεχώρησεν. τὸ δ᾽ αὐτὸ πεποίηκε καὶ ἱερεμίας ὕστερον. τὸ γὰρ τȣ̃ μωσέως παλαιότερόν ἐστιν ἔφησε. καὶ γὰρ ὁ θεὸς πρὸς τὸν τοιȣ̃τον ἱερεμίαν, δεῦρο ἀποστελῶ σε πρὸς τὸν λαὸν τȣ̃τον. ὁ δὲ εἶπε, προχείρισαι ἄλλον εἰς τȣ̃το, ὅτι νεώτερός εἰμι. λαὸν δὲ, τὸν ἰσραὴλ λέγει. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι. πρὸ γὰρ τȣ̃ διαπλάσαι σε, ἔγνων σε, καὶ πρὸ τȣ̃ γεννηθῆναι, ἡγίακά σε. καὶ προσέδραμε τῷ προστάγματι, μηκέτι πρὸς τȣ̃το ἀντειπεῖν δυνάμενος. ὁ δὲ ἀαρὼν καὶ ὁ ἡσαΐας ἑτοίμως προσέδραμον. ὁ μὲν ἀαρὼν, πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην. ȣ̃τος γὰρ ταύτην ἐκ μωσέως ἐδέξατο, τȣ̃ θεȣ̃ περὶ τȣ́τȣ προστάξαντος. προσετάγη γὰρ ὁ μωϋσῆς εἰσαγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκδῦσαι μὲν τὰ ἱμάτια αὐτȣ̃, ἐνδῦσαι δὲ τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ὅπερ δὴ καὶ ἑτοίμως πεποίηκε, τῷ καλȣ̃ντι πειθόμενος. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἡσαΐας. λέγει γὰρ ὁ τοιȣ̃τος ȣ̀́τω· καὶ ἀπεστάλη πρός με ἓν τῶν σεραφὶμ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτȣ̃ εἶχεν ἄνθρακα, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τȣ̃ θυσιαστηρίȣ, καὶ ἥψα-

ψατο τȣ͂ σόματός μȣ καὶ εἶπεν, ἰδὲ ἥψατο τȣ͂το τῶν χειλέων σȣ, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἁμαρτίας σȣ, καὶ τὰς ἀνομίας σȣ περικαθαριεῖ. καὶ ἤκȣσα τῆς φωνῆς κυρίȣ, λέγοντος, τίνα ἀποςείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τȣ͂τον; καὶ εἶπον ἰδȣ, ἐγώ εἰμι, ἀπόςειλόν με. καὶ εἶπε πορεύθητι, καὶ εἰπὲ τῷ λαῷ τȣ́τω, ἀκοῇ ἀκȣ́σετε, καὶ ȣ̓ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε, καὶ ȣ̓ μὴ εἴδητε καὶ τὰ ἑξῆς.

Μόνον εὐσεβῶς —— δύναμιν] Τȣτέςι μόνον θεοπρεπῶς ἑκάτερα γινέσθωσάν, καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι καὶ τὸ προσδραμεῖν. τὸ μὲν ὑποχωρῆσαι πρὸς μικρὸν, διὰ τὴν ἐκ τῶν παθῶν προσȣ͂σαν ἡμῖν ἀσθένειαν· τὸ δὲ ἑτοίμως καὶ εὐκόλως προσδραμεῖν, διὰ τὴν πρόσαξιν τȣ͂ θεȣ͂ καὶ τὴν δύναμιν.

Μυςήριον —— ἐπισκέψασθαι] Μυςήρια, τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς λέγει, διὰ τὸ μυςικά τινα καὶ εἰς τȣ̀ς πολλȣ̀ς ἀνέκφορα ἐν αὐταῖς τελεῖσθαι. ὃ δὲ λέγει, τοιȣ͂τόν ἐςι. καὶ γὰρ γέγονε μὲν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τȣ͂ Χριςȣ͂ γεννήσεως πρεσβύτερος, καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν· κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆς τῶν ἁγίων φώτων ἡμέρας, μικρόν τι ὑπεχώρησεν, ὅσον ἑαυτὸν ἐξετάσαι, εἰ ἄξιός ἐςι τȣ͂ καὶ τὴν ἱερωσύνην λαβεῖν καὶ τȣ͂ διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαόν.

Μυςηρίῳ —— ἡμέραν] Μυςήριον, τὴν τῆς ἀναςάσεως τȣ͂ κυρίȣ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριςȣ͂ ἑορτὴν λέγει. ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ συνεισέρχεται ἐκ τῆς εἰς πόντον φυγῆς, καταπειθὴς πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὸ διδάσκειν γενόμενος. καλὴν ἐπιφερόμενος πρὸς τὰ δύο ταῦτα τὴν ἡμέραν τῆς ἀναςάσεως.

Ἵν —— πνεύματι] Ἵνα ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναςὰς Χριςὸς, ὁ θεὸς ἡμῶν, κἀμὲ νέον ἐργάσηται τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Καὶ τὸν καινὸν ἐνδύσας ἄνθρωπον] Καινὸν ἄνθρωπον, ἢ τὸν τῆς ἱερωσύνης λέγει. τὸν γὰρ διὰ τȣ͂ βαπτίσματος ἤδη ἐνεδέδυτο. ἢ τὸν νέον, τὸν ἀνακαινȣ́μενον. μετὰ γὰρ τὸ πάθος τȣ͂ Χριςȣ͂ καὶ τὴν ἀνάςασιν καινοὶ μὲν, ἀντὶ παλαιῶν, ἀντὶ φθαρτῶν δὲ, ἄφθαρτοι γινόμεθα.

Δῷ τῇ —— διδάσκαλον] Καινὴν κτίσιν εἰπὼν, εἶτα, ὥσπερ ἑρμηνεύων, τίνας λέγει, ἐπήγαγε, τοῖς κατὰ θεὸν γεννωμένοις, ἤτοι τικτομένοις, ȣ̓̀ς μέλλω ἀναγεννᾶν διὰ τȣ͂ θείȣ λȣτρȣ͂ τῆς παλιγγενεσίας. πλάςην δὲ εἶπεν, ὡς διαπλάττοντα τὰ ἤθη αὐτῶν τῶν πιςῶν καὶ πρὸς ἀρετὴν ῥυθμίζοντα. διδάσκαλον, ὡς τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ δόγματα διδάσκοντα. δεῖ γὰρ τέρπειν θείοις δόγμασι καὶ ἠθικαῖς κεκοσμῆσθαι ἑορταῖς.

Χριςῷ —— συνανιςάμενον] Ἐμὲ δηλονότι προθύμως συννεκρȣ́μενον τῇ ἀποχῇ τῶν ἡδέων καὶ νεκρώσει τῶν παθῶν· συνανιςάμενον δὲ, τῇ πίςει καὶ τῇ εἰς χριςὸν

ςὸν ἐλπίδι καὶ τῇ ἀποθέσει τῶν σαρκικῶν φρονημάτων καὶ λοιπῶν παθῶν. τότε γὰρ καὶ ζῇ ἐν ὑμῖν ὁ Χριςὸς, καθὼς ὁ θεῖος ἔφη ἀπόςολος, ὅταν τὰ πάθη πόῤῥω ποιήσωμεν.

Χθὲς —— αἰδέσιμος] Ἀπὸ τῆς ἐν ἐξόδῳ ἱςορίας τῆς παλαιᾶς ἔλαβε τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τῶν νοημάτων καὶ ἐνθυμημάτων ὁ ἅγιος. μία γὰρ καὶ αὕτη τῶν τιμωριῶν καὶ πληγῶν, ὧν ὁ θεὸς τοῖς αἰγυπτίοις ἐπήγαγε, λέγω δὴ ἡ τῶν πρωτοτόκων ἀπώλεια, τελευταία μὲν ἔσα τῇ τάξει, πρώτη δὲ τῇ ἀληθείᾳ, διὰ τὸ πλέον τῶν ἄλλων τιμωριῶν ἔχειν τὸ λυπηρὸν καὶ ἐπίπονον. τε γὰρ θεε βελομένε τὲς ἰεδαίες ἐκ γῆς αἰγύπτε ἐξαγαγεῖν διὰ τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς καθ᾽ ἑκάςην πολλὴν κάκωσιν παρὰ τε φαραὼ, καὶ μὴ ὑπείκοντος τέτε τῷ αὐτε προςάγματι, καὶ ταύτην πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν πληγὴν ἐπήγαγε τοῖς αἰγυπτίοις. ἄγγελος γὰρ προσετάγη αὐτῶν τὰ πρωτότοκα ὀλοθρέυειν· ἵνα ἐν μὴ καὶ οἱ ἰεδαῖοι τοιετόν τι πάθωσι, προστάξει θεε σφαγέντος ἀμνε τῷ αἵματι αὐτε αἱ φλιαὶ τέτων ἐχρίσθησαν, ὅπερ δὴ βλέπων ὁ ἄγγελος, τὰς ἐσφραγισμένας οἰκίας παρήρχετο. τετο δὲ εἰς τύπον γέγονε τε μέλλοντος ὑπὲρ ἡμῶν σφαγῆναι ἀμνε, Χριςε, τε θεε ἡμῶν. κατεχομένων γὰρ ἡμῶν ὑπὸ τε ἀντικειμένε καὶ παντοίαν κάκωσιν καὶ βλάβην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐπάγοντος, μὴ φέρων ὁ φιλάνθρωπος κύριος τὸ ἴδιον πλάσμα ἔτω κακῶς καθορᾷν τυραννέμενον καὶ ἀπολλύμενον, σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχῇ νοερᾷ διὰ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς μίγνυται. εἶτα πειράζεται, ἀτιμάζεται, ἐμπτύεται, ῥαπίζεται καὶ πάντα φέρει μακροθυμῶν ὁ μακρόθυμος. τελευταῖον δὲ καὶ σφαγέντος αὐτε ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ τῶν τῆς ἁμαρτίας ἡμᾶς δεσμῶν ἐλευθερώσαντος, ἐχρίσθησαν αἱ φλιαὶ ἡμῶν, λέγω δὴ αἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τε σώματος, τῷ τιμίῳ αὐτε αἵματι, ὥςε τὸν ὀλοθρέυοντα διάβολον ἐκφυγεῖν. ἐθρήνησε δὲ καὶ ἡ αἴγυπτος, τετέςιν ἡ ἁμαρτία τὰ προτώτοκα αὐτῆς, τὰς ἐμπαθεῖς φημὶ πράξεις, καὶ τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων, ἅπερ ἐν ἡμῖν ἀπεγέννησεν αὕτη. πρωτότοκα δὲ εἶπε, διότι ὃν τρόπον πατὴρ ἢ μήτηρ φιλόςοργος παῖδα πρωτότοκον γεννήσασα χαίρει καὶ εὐφραίνεται καθεκάςην τετον ὁρῶσα, ἔτω καὶ ὁ διάβολος ἐν ἡμῖν τοιαῦτα ἐνσπείρας ζιζάνια καὶ εἰς φῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σκότος ταῦτα ἐξαγαγὼν, χαίρει ὁ δείλαιος ἐπὶ τοῖς τοιέτοις, τὴν ἀπώλειαν ἡμῖν ἐντεῦθεν πραγματευόμενος. ἡμᾶς δὲ παρῆλθεν ὁ ὀλοθρέυων τὲς πιςεύσαντας δηλονότι καὶ βαπτισθέντας καὶ τῷ τιμίῳ βαπτίσματι σφραγισθέντας παρέδραμεν ὁ ὀλοθρέυων διάβολος, μηδέν τι καθ᾽ ἡμῶν δυνηθεὶς ἐναντίον διαπράξασθαι. καὶ ἡ σφραγὶς, τετέςιν ἡ ἐπιτεθειμένη ἡμῖν διὰ τε ἁγίου

πνεύ-

πνεύματος μόρφωσις ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι καὶ ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, φοβερὰ μὲν γέγονε τοῖς δαίμοσιν, ἡμῖν δὲ τιμῆς ἀξία. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ φοβερὰ καὶ αἰδέσιμος.

Καὶ τῷ —— ἐτειχίσθημεν] Ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι καὶ τῷ τιμίῳ αἵματι Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν περιεφράχθημεν οἷον. . . . . τεῖχος καρτερόν τε καὶ ἀνάλωτον πάντοθεν τοῦτο ἐκείνοις προσγίνεται, λέγω δὴ τοῖς ἀξίως ἐσθίουσι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πίνουσιν αὐτοῦ τὸ αἷμα.

Σήμερον —— ἠλευθερώμεθα] Ὅρα, τί φησιν ὁ μέγιστος οὗτος φωστὴρ καὶ διδάσκαλος; ὅτι χθὲς μὲν κατὰ τὴν παρασκευὴν ὁ ἀμνὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἐσφάζετο· σήμερον δὲ, τουτέστιν ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς ἀναστάσεως καθαρῶς, ἤγουν παντελῶς ἐφύγομεν τὴν ἁμαρτίαν. τοῦ γὰρ Χριστοῦ σφαγέντος καὶ ταφέντος ἐλευθερίαν μὲν ἐλάβομεν τῶν ἁμαρτημάτων. πλὴν οὐ παντελῶς. τῇ γὰρ διαθέσει καὶ τῇ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀγάπῃ ἔτι κατειχόμεθα, ἢ τῇ συνηθείᾳ δουλεύοντες, ἢ τῇ φύσει βιαζόμενοι. τὰ γὰρ πολυχρόνια πάθη, δυσίατα ὄντα, ἐν ἕξει εἴωθε γίνεσθαι. ἡ δὲ ἕξις μικρά τις ἐστὶ φύσις. οἱ οὖν τοιούτοις ἁλόντες καὶ κρατηθέντες πάθεσι, βούλονται μὲν, ὥσπερ οἱ χρονίῳ κατεχόμενοι ἀῤῥωστήματι, ἢ οἱ ἐν δεσμοῖς κατεσχημένοι, τούτων ἀπαλλαγῆναι· ἡ δὲ χρονία συνήθεια καὶ μεγίστη κάθεξις, οὐκ ἐᾷ αὐτοὺς παντελῆ ἐλευθερίαν εἰληφέναι. χθὲς μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, οὕτως εἴχομεν· σήμερον δὲ, τοῦ Χριστοῦ ἀναστάντος καὶ ἡμᾶς ἑαυτῷ συναναστήσαντος τῶν παθῶν, πόῤῥω που πάντῃ τῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν διαθέσεως γεγόναμεν, καὶ ἀπὸ καρδίας αὐτὴν μεμισήκαμεν. φαραὼ δὲ πικρὸν δεσπότην, τὸν διάβολον νοητέον. καὶ φαραὼ μὲν λέγεται, ὡς διαιρῶν ἡμᾶς καὶ διακόπτων ἀπὸ Χριστοῦ καὶ ἑαυτῷ ἑνοποιῶν διὰ τῶν αἰσχρῶν ἔργων. τὸ γὰρ φαρὲς, διαίρεσιν καὶ διακοπὴν σημαίνει. πικρὸς δὲ εἴρηται δεσπότης, ἢ ὡς τὰ παραπικραίνοντα τὸν θεὸν παραινῶν ποιεῖν ἁμαρτήματα, ἢ ὅτι πρῶτον μὲν αἱ παρὰ τοῦ πονηροῦ ὑποτιθέμεναι πράξεις, ἡδεῖαί τινες καὶ γλυκεῖαι φαίνονται καὶ δοκοῦσιν εἶναι· ὕστερον δὲ χολῆς πικροτέρας ποιοῦνται τὰς ἀντιδόσεις. βαρεῖς δὲ ἐπιστάται, οἱ ὑπ' αὐτὸν τὸν διάβολον δαίμονες λεχθεῖεν ἂν, ὡς δυσβάστακτα φορτία ἡμῖν ἐπαχθίζοντες καὶ ἐπιφορτίζοντες. πηλὸν δὲ καὶ πλινθείαν εἶπε πηλὸν μὲν, διὰ τὸ, ὥσπερ ἐν βορβόρῳ ἐγκυλινδεῖσθαι καὶ ἐγκυλίεσθαι τοὺς τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζομένους· πλινθείαν δὲ, διότι οὐκ ἀκμητὶ, οὐδὲ χωρὶς κόπου τὰ τοῦ διαβόλου ἔργα ἡμῖν προσγίνεται, ἢ ὅτι τὰ τῶν ἁμαρτημάτων μικρότερα πηλῷ ἀπείκασε, διὰ τὸ ἑτοίμως διὰ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως καὶ φυλακῆς τούτων, ὥσπερ πηλὸς, διαλύεσθαι· τὰ δὲ μείζονα δυσεξάλειπτα

καὶ

καὶ δυσδιάλυτα ὄντα, πλινθείαν. καὶ γὰρ οὐχ, ὥσπερ ὁ πηλὸς, οὕτω καὶ ἡ πλινθεία διαλύεται ἑτοίμως. τὸ δὲ ἠλευθερώμεθα, ἐμφαντική τις ἐστὶ λέξις τοῦ δούλους εἶναι ἡμᾶς ποτὲ τῇ ἁμαρτίᾳ, εἶτα ἐλευθερίας τυχεῖν. ταῦτα δὲ εἴρηκεν οὕτως ὁ πάνσοφος τοιοῦτος πατὴρ, ἐπιμένων τῇ εἰρημένῃ ἱστορίᾳ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὴν ἐκλαμβάνων. διὸ καὶ τὰ ἑξῆς ταύτης τοιουτοτρόπως ἐπιφέρει λέγων.

Καὶ οὐδεὶς —— φυράματος] Τῆς ἁμαρτίας, ὡς εἴρηται, ἐλευθερωθέντων ἡμῶν παντελῶς τῇ ἐγέρσει Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, οὐδείς ἐστιν ὁ κωλύσων ἑορτάζειν κυρίως πνευματικῶς ἑορτὴν τὴν ἐξόδιον, λέγω δὴ, τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν δικαιοσύνην ἄγουσαν, καὶ ἀπὸ τῶν γηΐνων πρὸς τὰ οὐράνια, καὶ ἑορτάζειν, οὐκ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. τοῦτο ἐκ τοῦ ἀποστόλου ἔλαβε τὸ ῥητὸν, παραφράζει δὲ αὐτὸ, μᾶλλον δὲ τὸ τυπικὸν καὶ ἰουδαϊκὸν πάσχα ἑρμηνεύει· τύπος γὰρ ἦν ἐκεῖνο καὶ σκιὰ τοῦ ἡμετέρου· ἄζυμα γὰρ ἐσθίειν μετὰ τὴν τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάβασιν ἐκελεύθησαν οἱ ἰουδαῖοι, διὰ τῆς βρώσεως αὐτῆς ὑπομιμνησκόμενοι καὶ μανθάνοντες τὸ μηδὲν ἐπιφέρεσθαι τῶν ἐν αἰγύπτῳ κακῶν καὶ αἰσχρῶν πράξεων. ἐστὶ δὲ φύραμα, ἡ κατὰ φύρσιν ἕνωσις ὡς ἐπὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, λέγω δὴ ἀλεύρου καὶ ὕδατος. κακίας δὲ καὶ πονηρίας εἶπε, καὶ τῇ ζύμῃ ταύτας παρέζευξε, διότι ἐοίκασιν αὗται τῇ ζύμῃ κατὰ τὸ ὀξῶδες. ὥσπερ γὰρ ἡ ζύμη κατὰ μὲν τὰ ἄλλα ἐπωφελής ἐστιν, διὰ τὸ ἀρτοποιὸν εἶναι καὶ ζωτικὴν καὶ εἰς αὔξησιν. . . . κατὰ δὲ τὸ ὀξώδης εἶναι βλαβερά ἐστιν· οὕτω καὶ ἡ κακία καὶ ἡ πονηρία τοῖς κεκτημένοις ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον πρᾶγμα πέφυκε. . . . ἐν ἀζύμοις δὲ εἴρηκεν ἑορτάζειν εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, τουτέστιν ἐν ἀγαθαῖς πράξεσι καὶ λαμπροτάτῃ ἑορτάζειν πολιτείᾳ. εἰλικρινέστατον δὲ λέγεται, τὸ παντελῶς κεκαθαρμένον· ἡ γὰρ τοιαύτη ἑορτὴ θυμήρης καὶ εὐπρόσδεκτος θεῷ ἐστι, καὶ τοὺς οὕτως ἑορτάζοντας τῶν αἰωνίων καταξιοῖ ἀγαθῶν ὁ θεὸς. ὡς μηδὲν ἁμαρτίας καὶ ἡδονῆς εἶδος πράττοντας.

Χθὲς συνεσταυρούμην —— συνδοξάζομαι] Χθὲς, ἢ κατὰ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν· αὕτη γὰρ διὰ τὴν συννέκρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐπεγενήθη· ἢ κατὰ τὴν ἁγίαν παρασκευὴν, συνεσταυρούμην ταῖς σωματικαῖς ἡδοναῖς, ζῶν ἐγκρατῶς· σήμερον κατὰ τὴν χαρμόσυνον καὶ λαμπροφόρον ἀνάστασιν, τούτων ἐλευθερωθεὶς συνδοξάζομαι.

Χθὲς συνενεκρούμην —— σήμερον] Συνενεκρούμην τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ δηλονότι· σήμερον δὲ συζωοποιοῦμαι. ἡ γὰρ νέκρωσις τῶν παθῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπάθεια, ζωὴν ἡμῖν αἰώνιον προξενεῖ.

Χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγείρομαι] Χθὲς μέχρι τοῦ θανεῖν ἐπεδίδουν ἑαυτὸν τοῖς διὰ Χριστὸν πειρασμοῖς· σήμερον δὲ τῷ ἀναστάντι Χριστῷ συνεγείρομαι. μέχρι μὲν οὖν τούτου τὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν καί τινα τῶν ἑαυτοῦ διέξεισιν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης. μετὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ τὸ συμβουλεύειν χωρῶν λέγει.

Ἀλλὰ καρποφορήσωμεν —— κοσμοκράτορος] Ἔθος ἔχων ὁ ἅγιος, μὴ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῶν διδάσκειν, ἐπὶ τὸ συμβουλεύειν χωρεῖ. ὡς γὰρ ἐπί τινος χρέους ἀπόδοσιν, οὕτως ἐπὶ τὸ καρποφορῆσαι τῷ Θεῷ προτρέπει καὶ διεγείρει. καὶ γὰρ χρεωστικῶς ἔχομεν, τὸν εὐεργέτην θεραπεύειν, οὐ μόνον διὰ τῶν περὶ ἡμᾶς, λέγω δὴ τῶν χρημάτων καὶ λοιπῶν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον καὶ δι᾽ ἑαυτῶν. τοῦτο γὰρ Θεῷ περισπούδασον καὶ ἐράσμιον πέφυκεν. εἰ γὰρ ἐκεῖνος ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνέστη συναναστήσας ἡμᾶς ἑαυτῷ, δίκαιόν ἐστι καὶ ἡμᾶς ἑαυτοὺς αὐτῷ ὁλοκλήρους καρποφορῆσαι, καὶ οὐκ ἐν μέρει· ἤγουν ὅλους ἀναθέντας καὶ δόντας Θεῷ, καὶ οὐ ποτὲ μὲν τῷ Θεῷ, ποτὲ δὲ ταῖς βιωτικαῖς φροντίσι. τὸν γὰρ χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὰς χρυσοῦφεῖς στολὰς καὶ τοὺς διαφανεῖς καὶ λαμπροὺς καὶ τιμίους λίθους, λέγω δὴ τοὺς πολλῆς τιμῆς παρὰ τοῖς ἄφροσιν ἠξιωμένους, ὡς γῆς ὄντα ὕλην ῥέουσαν καὶ ἄστατον καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχουσαν, καὶ μήτε παροῦσαν πιστὴν καὶ βεβαίαν τοῖς ἔχουσιν ὑπάρχουσαν, μήτε δυσέλπιστον τοῖς μὴ κεκτημένοις, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ τὸ πλεῖον ταύτης τῆς ὕλης ἀεὶ ἔχειν τοὺς κακοὺς καὶ δούλους τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καὶ κάτω, τουτέστι τῶν γηΐνων καὶ τοῦ κοσμοκράτορος, λέγω δὴ τοῦ διαβόλου, τοῦ τῶν τὰ ἐμπαθῆ φρονούντων καὶ κοσμικὰ κρατοῦντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ κοσμοκράτωρ εἴρηται· ταῦτα μὲν πάντα ἀποσείεται καὶ ἀποτρέπει καρποφορεῖν· προτρέπει δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς καρποφορεῖν, τὸ τιμιώτατον Θεῷ κτῆμα καὶ οἰκειότατον. λέγει γὰρ οὕτως·

Καρποφορήσωμεν —— οἰκειότατον] Τοῦτο παρακατιὼν λέγει, δώσει δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἑαυτὸν τοῦ μυστηρίου συνιέντα. ἐπεὶ γὰρ οὐδέν ἐστι ψυχῆς ἀντάξιον, δηλονότι ὁ δεδωκὼς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, τὸ τιμιώτατων πάντων δέδωκε Θεῷ κτῆμα καὶ οἰκειότατον. μέγα γὰρ ἄνθρωπος καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. ἀλλὰ καὶ οἰκεῖος οὗτος κατά τε τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐμφύσημα.

Ἀποδῶμεν —— εἰκόνα] Ὅ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐπεὶ κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ γεγόναμεν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, ὅταν διὰ καθαρᾶς πολιτείας καὶ εἰλικρινοῦς

καὶ

καὶ ὀρθοῦ βίου τὸ κλυδώνιον τοῦ βίου τούτου διαπεράσωμεν καὶ πρὸς τοὺς ἀκυμάντους λιμένας καταντήσωμεν, τότε τὸ κατ' εἰκόνα ἀποδιδόαμεν τῇ εἰκόνι. ἢ ἐπεὶ εἰκὼν μὲν τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ λόγος, εἰκὼν δὲ πάλιν ἡ ψυχὴ τοῦ υἱοῦ, ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι, τουτέστι τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ τὸ κατ' εἰκόνα εἶναι, τουτέστι τὸν υἱόν. τὸ δὲ γνωρίσωμεν ἡμῶν τὸ ἀξίωμα, τουτέστι τὴν ἐξ ἀρχῆς εὐγένειαν. πῶς δὲ τοῦτο γνωρίσωμεν, ἀντὶ τοῦ ἀναλαβόντες τὸ πρότερον ἡμῶν ἀξίωμα, ὥσπερ ἐκ θεοῦ ἐλάβομεν, γνωρίσωμεν οἷον αὐτὸ ἡμῖν ἐχαρίσθη. ὡς νῦν ἄλλοι ἀντ' ἄλλων γενόμενοι. κἂν ἑαυτοὺς ὁρῶμεν, οὐχ ἑαυτοὺς γνωρίζομεν διὰ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον πάντως ἀλλοίωσιν καὶ ῥοπήν. τοῦ δὲ ἀρχετύπου τιμή ἐστι τὸ τὸ παράδειγμα, τουτέστι τὸ ἀντίτυπον, παρόμοιον αὐτοῦ φαίνεσθαι. ὁ γὰρ θαύματος γέμον ὁρῶν τὸ παράδειγμα, πολλῷ μᾶλλον τὸ ἀρχέτυπον θαυμάσειεν ἄν.

Γνῶμεν —— ἀπέθανε] Μυστήρια, ὡς εἴπομεν, τὰς ἑορτὰς καλεῖ. δύναμιν δὲ τοῦ μυστηρίου, τὴν ἐνέργειαν, τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπόν. δι' ἡμᾶς γὰρ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τὸ παρὸν μυστήριον γέγονε. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, ὑπὲρ τίνος Χριστὸς ἀπέθανε.

Γενώμεθα —— ἄνθρωπος] Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος γέγονε δι' ἡμᾶς, καὶ θεὸς ὢν πτωχεύει. δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς γενέσθαι, ὡς ἐκεῖνος. ὁμοιοπαθεῖν γὰρ ἡμᾶς λέγει ὁ ἅγιος, καὶ ἀπαιτεῖ κατὰ Χριστὸν γίνεσθαι. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἡμεῖς δι' ὑπὲρ ἑαυτῶν θεοί. κἀκεῖνος μὲν ἐκ τῆς ἀκροτάτης δόξης τὴν ἀκροτάτην ἀναλαβόμενος ἀτιμίαν, ἡμεῖς δὲ ἀντὶ τῆς ἀκροτάτης ἀτιμίας τὴν ἀκροτάτην τιμήν. πῶς δὲ γενώμεθα ὡς Χριστός; τῇ προκοπῇ δηλονότι τῶν ἀρετῶν. ὅρα δὲ καὶ, τί ἡμῶν ἕνεκεν ἐποίησε.

Προσελάβετο —— πλουτήσωμεν] Προσέλαβε τὴν ἡμετέραν σάρκα, ἵνα δώσει ἡμῖν τὴν αὐτοῦ θεότητα. ἐπτώχευσε καὶ ἐταπεινώθη τῇ προσληφθείσῃ αὐτοῦ σαρκὶ, ἵνα ἡ ἐκείνου σάρκωσις ἡμετέρα γένηται θέωσις. χεῖρον γὰρ ἡ ἡμετέρα σὰρξ, βέλτιον δὲ ἡ θεότης. κατὰ γὰρ τὴν σάρκα ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμετέρα αὕτη γένηται θέωσις. ἢ πτωχείαν νοητέον, τὴν ἔξωθεν φαινομένην ὕπαρξιν. παντελῆ γὰρ ἀκτημοσύνην ἐκέκτητο.

Δούλου —— ἀπολάβωμεν] Θέα μοι, πῶς οὐκ εἶπεν, ἵνα τὴν ἐκείνου μορφὴν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν. ἀδύνατον γὰρ τοῦτο πάντῃ ἐστι. διὰ τοῦτο οὖν καταλιπὼν αὐτὸ, ὡς ἀνέφικτον ἐπὶ τὸ δυνατὸν χωρῶν λέγει, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν.

Κατῆλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν] Κατῆλθεν ἀλλ' ἵνας τοὺς ὀρανοὺς ἐπὶ γῆς, ἵνα ἡμεῖς ὑψωθῶμεν εἰς ὀρανούς.

Ἐπειράσθη —— σώσῃ] Ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτε ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ποιήσῃ ἡμᾶς αὐτοῦ νικητάς. ἠτιμάσθη, ἐμπτυσθεὶς καὶ ῥαπισθείς, ἵνα δοξασθῶμεν ἡμεῖς. ἀπέθανεν, ἵνα παντελῆ σωτηρίαν παράσχηται. ὅρα δέ, δι' ὅσων δείκνυσι τὴν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα καὶ τὸν ἀνέκφραστον ἔλεον. καταλέξας οὖν τὰ σκυθρωπὰ, ἐπὶ τὸ φαιδρὸν κατέληξε καὶ τὸ ἔνδοξον καὶ χαρᾶς πληροῦν τοὺς ἀκούοντας, εἰπών·

Ἀνῆλθεν —— πτώματι] Ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. ἀνελήφθη μετὰ σαρκὸς, ἵνα ἐκ τοῦ βυθοῦ καὶ τοῦ λάκκου τῆς ἁμαρτίας ἀναγάγῃ ἡμᾶς πρὸς ἑαυτόν. τῷ γὰρ ἀνελθεῖν πάντα συμπεριέχονται, ἥ τε δόξα καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδρα. τούτου γὰρ ἀνελθόντος εἰς οὐρανοὺς, ὅ, τε παράκλητος κατεπέμφθη, καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν εἱλκύσθημεν, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν γλυκεῖαν φωνὴν καὶ ἀψευδῆ ὑπόσχεσιν. ἔφησε γάρ· ὅτε ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑαυτόν.

Πάντα διδόντω —— ἀντάλλαγμα] Μετῆλθεν ἐπὶ τὸ τῆς συμβουλῆς πάλιν, ὃ καὶ προέθετο. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῶν ἔναγχος καὶ πρὸ μικροῦ εἰρημένων ἐδεήθη, ἵνα δείξῃ, μὴ κατὰ χάριν αὐτῷ καρποφοροῦντας, ἀλλὰ κατά τινα χρέα μεγάλα τε καὶ μυρία. λύτρον δέ ἐστι, τὸ ὑπὲρ τοῦ κατεχομένου αἰχμαλώτου ἢ ἑτέρου τινὸς καταδίκου διδόμενον καὶ λυτροῦμενον αὐτὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἢ καταδίκης.

Δώσει —— γινόμενον] Ὅρα διδασκάλου φιλοσοφίαν. συμβουλεύσας γὰρ τὸ καρποφορεῖν, λέγει καὶ τὸν τρόπον, πῶς δεῖ καὶ ἁρμόζει καρποφορεῖν. διὸ καὶ ἐπάγει, δώσει δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἑαυτόν. καὶ ἄνω γὰρ περὶ τούτου συνεβούλευσε λέγων, καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, τὸ τιμιώτατον Θεῷ κτῆμα καὶ οἰκειότατον. καὶ νῦν περὶ τούτου διαλαμβάνει καὶ συνεχῶς περὶ αὐτοῦ παραινεῖ, ἵνα ἐντεῦθεν καταπεισθεὶς σχῇ τοὺς ὑπ' αὐτὸν πρὸς τοῦτο. πῶς δὲ δώσει, ἢ ποῖον δώσει; συνιέντα καὶ γινώσκοντα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. τὸ δὲ συνιέναι τοῦ μυστηρίου, οὐ τοῦτό ἐστι μόνον, τὸ γνῶσιν λαβεῖν τῆς τοῦ μυστηρίου δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τὸ χάριν ἀποδοῦναι τῷ μυστηρίῳ. τὸ δὲ δι' ἐκεῖνον πάντα, πτωχεύσαντες δηλονότι δι' αὐτὸν, ὥσπερ ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς, ὑβριζόμενοι καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν πέπονθε, γενναίως φέροντες. εἶτα πλέον διεγείρων πρὸς τὴν τοιαύτην καρποφορίαν, καὶ παράδειγμα ἑαυτὸν τίθησι λέγων·

Καρ-

Καρποφορεῖ —— προβάτων] Ποιμένα ἑαυτὸν καλεῖ. εἶτα τὸ ἀλαζονικὸν φεύγων, ἐπιφέρει· τοῦτο γὰρ ἐλπίζει. ποῖον; τὸ ποιμένα εἶναι, καὶ παρ' ὑμῶν δὲ αἰτεῖ, οὕτω ἐλπίζειν καὶ εὔχεσθαι, ὁ καλὸς ποιμὴν, κατὰ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον. παρ' ὑμῶν δὲ, ποίων; τῶν ὑπὸ χεῖρα λέγω.

Καὶ διπλοῦν —— πνεύματος] Θέα μοι φιλοστοργίαν πατρὸς καὶ ποιμένος. τὴν γὰρ βακτηρίαν καὶ τὸ ἔρεισμα τοῦ γήρως αὐτοῦ, βακτηρίαν ποιεῖται (1) πατρὸς, μηδὲν περὶ ἑαυτοῦ φροντίσας, ἀλλὰ καὶ διπλοῦν ἀνθ' ἁπλοῦ, ἤτοι ἀντὶ ἑνὸς δύο γίνεται, τῇ τοῦ υἱοῦ καρποφορίᾳ. καὶ οὕτω διπλοῦν δίδωσιν ὑμῖν ἑαυτόν. βακτηρία δὲ ἦν τοῦ γήρως ὁ ἅγιος, οἷα τὰς κατ' οἶκον φροντίδας τοῦ οἰκείου πατρὸς πρότερον ἐγκεχειρισμένος, νῦν δὲ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τὴν προστασίαν καὶ τοῦ λαοῦ ἐνεχειρίσθη, ὡς ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος.

Καὶ προσίθημι —— ἄξιον] Τοιοῦτόν ἐστι τὸ εἰρημένον. λέγει γὰρ, ὅτι ναὸν, ἤγουν ἐκκλησίαν, περικαλλῆ ἀνέθηκε τῷ Θεῷ ἐκ βάθρων αὐτῶν καὶ κρηπίδων δειμάμενος καὶ κατασκευάσας, ᾧτινι λέγει καὶ τὸν τοιοῦτον προσθεῖναι. διὰ τοῦτο καὶ ἔμψυχον μὲν ναὸν, ἑαυτὸν λέγει, ἄψυχον δὲ, τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔκτισε. βούλεται δὲ ὁ ἅγιος ἑαυτὸν εἰπεῖν μεῖζον εἶναι τοῦ ναοῦ ἀνάθημα· φεύγων δὲ τὸ φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς, τῇ γνώμῃ καὶ κρίσει τῶν ἀκροατῶν τοῦτο προσρίπτει καὶ ἐπανατίθησιν. ἐκ δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν λύπης τοῦ οἰκείου πατρὸς τοῦτο παρίστησιν ἐνεργὲς, εἰπὼν, ἀλλ' οὖν τὸν ἑαυτῷ τιμιώτατον. πατρὶ μὲν γὰρ τιμιώτερος ἦν ὁ Θαυμάσιος οὗτος πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῷ οἰκείῳ πατρί. ἐπεὶ δὲ οὐ τοσοῦτον ἐπαινεῖται τὰ ἐξ αὐτομάτου καὶ ῥᾳδίως ἄλλως γινόμενα, ἀλλὰ τὰ μετὰ πόνων καὶ ἱδρώτων πολλῶν τὸ ἀγαθὸν κτησάμενα, ἐπιφέρει, καὶ τοῦτον ἱδρῶσι πολλοῖς συντελεσθέντα καὶ πόνοις. δεῖξαι θέλων, ὅτι πόνῳ πολλῷ καὶ ἱδρῶτι τοιοῦτος γέγονε, καὶ οὐχὶ ῥᾳδίως, τοῦτο λέγει. ἐπεὶ δὲ πάλιν οὐκ ἄξια τῶν πόνων πολλὰ τῶν πραγμάτων ἀποβαίνουσιν, ἀλλά τις ἐν τούτοις ἐστὶν ὅτε καὶ ἀποτυχία γίνεται, ἐπεύχεται λέγων· εἴη δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν πόνων ἄξιον, ἀντὶ τοῦ γένοιτο δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν πόνων, ὧν ὑπέστην, ἄξιός εἰμι, καὶ οὐκ εἰς κενὸν τούτους ὑπέμεινα.

Καὶ πάντα —— ἐποθεῖτε] Ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς ἐπαίνοις, ἢ τῇ μεγίστῃ μᾶλλον προαιρέσει καὶ γνώμῃ τοῦ οἰκείου πατρὸς ὁ ἅγιος, καὶ δυσαποσπάστως

(1) Forte πνεύματος.

ἔχει τέτων. λέγει γάρ, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἑαυτῦ ὑμῖν δίσωσι, μηδενὸς τέτων φεισάμενος, εἶτα μεσολαβήσας καὶ ἐγκόψας τὸν εἱρμὸν τῦ λόγε μικρόν τι καὶ εἰπὼν, ὢ τῆς μεγαλοψυχίας, ἤγεν ὢ τῆς γενναίας ἐκείνης ψυχῆς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῆς ἑαυτῦ πρὸς τὸ ποίμνιον ἀγάπης, ἐπιφέρει, τίνα εἰσὶ τὰ προσεθέντα. διὸ καὶ λέγει τὴν πολίαν, τὸν ἑαυτῦ δηλαδὴ πατέρα, τὴν νεότητα δὲ, ἑαυτὸν, τὸν ναὸν δὲ, ὃν, ὡς εἴπομεν, ἐδείματο, τὸν ἀρχιερέα πάλιν, τὸν ἑαυτῦ πατέρα λέγει. ὡσαύτως δὲ καὶ κληροδότην τὸν αὐτὸν, ὡς τὰς κλήρες τοῖς κατ' ἀξίαν νέμοντα καὶ τελειῦντα τὰς ἱερεῖς· κληρονόμον δὲ, ἑαυτόν. πᾶς γὰρ υἱὸς κληρονόμος τῶν πατρικῶν ἐςι. τοὺς λόγες δὲ, ὃς ἐποθεῖτε, εἰπῶν, δείκνυσι διάπυρον καὶ θερμὸν πόθον ἔχοντα τὸν λαὸν πρὸς τὰς παναρμονίες καὶ θειοτάτες τέτε λόγες. διαςολὴν δὲ ποιέμενος τῶν λόγων, ὧν οἱ ἄλλοι χωρὶς πνεύματος ἁγίε ἔγραφον, ἐπιφέρει·

Καὶ τέτων —— χάριτι] Ὅρα τὸν πάνσοφον τῦτον φωςῆρα τῆς οἰκεμένης, τί φησιν. καὶ τέτων τῶν λόγων δηλονότι, ἐκείνες ἡμῖν καρποφορεῖ καὶ δίδωσιν ὁ ἐμὸς πατὴρ δι' ἐμῦ, ὃ τὰς μάτην· τῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ εἰκῆ· καὶ εἰς ἀέρα ῥέοντας, λέγω δὴ διασκεδαννυμένες τῇδε κἀκεῖσε, δίκην ὕδατος διαῤῥέοντας, καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν χαρασσομένες. εἰκῆ δὲ καὶ εἰς ἀέρα ῥέοντες ἐκεῖνοι οἱ λόγοι εἰσὶν, οἳ μὴ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς συντεθειμένοι παρά τινων, ἀλλὰ πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ἔπαινον μόνον, ὡς ἂν ἐντεῦθεν δόξαν ἀνθρωπίνην προσκτήσωνται οἱ τὰς τοιέτες λογογραφῦντες, ὡς μὴ ὤφελον. εἰπὼν δὲ, ἀλλ' ὃς γράφει τὸ πνεῦμα, καὶ πλαξὶν ἐντυποῖ λιθίναις, θεοδιδάκτες καὶ ἐνθέες τὰς αὐτῦ λόγες παρίςησι. μεταλαμβάνει δὲ τὰς λιθίνας πλάκας καὶ μωσαϊκὰς εἰς σαρκίνας καὶ ἀνθρωπίνας, ὡς τοὺς λόγους ἐν καρδιῶν βάθει καὶ διανοιῶν πλάτει, ὡς ἐν πλαξὶ χάριτι πνεύματος ἐγγραφομένους φησὶν, ἀλλ' ὃ μέλανι. τὸ δὲ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀντὶ τῦ ὃκ ἄνωθεν καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ ψυχῇ εἰσερχομένες. ὃ διὰ μέλανος, ἀλλὰ διὰ θείας χάριτος. τὸ δὲ ἐνσημαινομένες, τῦτο δηλοῖ, τὸ ἐγγεγραμμένες καὶ ἐγκεκολαμμένες. τὰς δὲ λέξεις ταύτας ἐκ τῦ ἀποςόλε ἔλαβε καὶ προσφυῶς ἄγαν τῷ ἑαυτῦ λόγῳ προσήρμοσεν, οἷά τις ἄριςος ἐπιςήμων. ταῦτα δὲ πάντα τίς δίδωσιν ἐπιφέρει λέγων.

Ταῦτα μὲν —— τελέωσις] Ταῦτα τὰ εἰρημένα δίδωσιν ὑμῖν ὁ ἔντιμος ἀβραάμ· τῷ γὰρ ἀβραὰμ τῦτον ἐξομοιοῖ· ἡ τετιμημένη καὶ αἰδῦς ἀξία κεφαλὴ, ἡ μονὴ πάντων τῶν καλῶν, τὸ κανόνιον τῶν ἀρετῶν. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ μὲν κανόνιον οἱ λιθοξόοι ἔχεσι πρὸς τὸ κατ' εὐθεῖαν τέμνειν

μνειν τοὺς λίθους, τὴν δὲ στάθμην, ὅπερ ἐστὶ τεκτονικὸν σχοινίον, οἱ τέκτονες ἔχουσι πρὸς τὰ ξύλα. ταύτῃ γὰρ ταῦτα εὐθύτατα ὁμοίως ἀπεργάζονται. τελείωσις δὲ τῆς ἱερωσύνης ἦν, ὡς τοὺς ἱερεῖς τελειῶν καὶ χειροτονῶν. εἶτα καὶ σύγκρισίν τινα ἐπάγει λέγων.

Ὁ τὴν ἑκούσιον —— ἐπαγγελίας] Εἰπὼν τὸ ἑκούσιον, καὶ τῆς ἀβραμιαίας θυσίας τὴν ἑαυτοῦ θυσίαν ὁ μέγας διδάσκαλος οὗτος προτίθησι καὶ μείζονα δείκνυσιν. εἴγε ὁ μὲν ἐκ θείας ἐπιταγῆς τὸν υἱὸν εἰς θυσίαν προσήνεγκεν· οὗτος δὲ αὐθαίρετον καὶ παρ' ἑαυτοῦ λέγει δὲ καὶ τὸ ἰδιαίτατον τοῦ ἰσαὰκ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, ὡς μηδὲ κατὰ τοῦτο τῆς τοῦ ἰσαὰκ ἐλαττοῦσθαι θυσίας. εἰ δὲ καὶ μὴ μονογενὴς ἦν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο μονογενὴς, τὸ μόνος ἐξ ἐπαγγελίας γενέσθαι. τὰ γὰρ ἄλλα τῶν τέκνων, οὐκ ἐξ ἐπαγγελίας. τελειώσας δὲ καὶ τὸν περὶ τῶν ἀναθημάτων τοῦ οἰκείου πατρὸς λόγον· ἀνέθηκε γὰρ οὗτος τόν τε μέγαν τοῦτον διδάσκαλον, καὶ ὃν ᾠκοδόμησεν νεών· ἀπαιτεῖ καὶ αὐτοὺς τὴν ὁμοίαν καρποφορίαν ἐνδείξασθαι, καὶ φησιν.

Ὑμεῖς δὲ καρποφορεῖτε —— ἐκτρεφόμενοι] Ὑμεῖς δὲ οἱ μεμαθηκότες παρέχετε καὶ θεῷ καὶ ἡμῖν εἰς καρποφορίαν. ποίαν; τὸ ποιμαίνεσθαι παρ' ἡμῖν καλῶς, τουτέστιν ὀρθοδόξως ζῶντες. τόπον δὲ χλόης, τὸν τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς χῶρον λέγει, φημὶ δὴ τὰς ἀγαθὰς καὶ θεοφιλεῖς πράξεις, δι' ὧν, καθάπερ τις γῆ μαλακή τε καὶ εὔγειος, τὸ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς θάλλει καὶ χλοάζει πρόσωπον. ταῦτα ἐκ τοῦ κβʹ ψαλμοῦ. πρὸς δὲ τὸ ποίμνιον εἴρηται καὶ τὸ ποιμαίνεσθαι, καὶ ἡ χλόη καὶ τὸ ὕδωρ ὁμοίως. ταῦτα γὰρ ἀναπαύει τὰ θρέμματα, ἅτινα τροπικῶς εἰς τὰ θεῖα ἀνάγεται λόγια καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα, δι' ὧν ψυχαὶ λογικῶν τρέφονται θρεμμάτων. ὕδωρ δὲ ἀναπαύσεως, τὴν πότιμον καὶ γλυκεῖαν διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος, τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ λόγια, δι' ὧν ἡ ψυχὴ ποτιζομένη καὶ ἀρδευομένη πρὸς γνῶσιν θείαν καὶ θεωρίαν ἀνάγεται. ἐπιμένων δὲ τῇ τροπῇ, ἐπιφέρει.

Γινώσκοντες —— γινωσκόμενοι] Πῶς δὲ γινώσκοντες; μὴ ἀπατώμενοι παρὰ τῶν ψευδοδιδασκάλων καὶ περιπίπτοντες αὐτοῖς, ὡς ποιμέσι, λῃσταῖς οὖσι καὶ κλέπταις. πῶς δὲ γινωσκόμενοι; μὴ παραμιγνύντες δηλονότι ἑαυτοὺς τοῖς ἀλλοτρίοις θρέμμασιν, ἐξ ὧν ἡ ἄγνοια τοῖς ποιμέσιν εἴωθε γίνεσθαι, ἢ τὰ ἐπίσημα φέροντες καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος. ταῦτα δὲ εἰσὶ βίος ὀρθὸς καὶ ἐνάρετος, καὶ πίστις εἰς χριστὸν ἄμεμπτος.

Καὶ

Καὶ ἑπόμενοι —— ἐπιβέλως] Τετέστιν ἀκολεθῆντες τῷ καλῆντι, ὡς ποιμέσι πρέπον ἐςὶν ἀκολεθεῖν, καλῶς ὁδηγῆντι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. τὸ δὲ ἐλευθερίως, ὡς ἐλευθέροις ἁρμόδιον, ἢ φανερῶς καὶ ἐξεσιαςικῶς. διὰ τῆς θύρας δὲ, ἤγεν τῶν ὀρθῶν καὶ καθολικῶν δογμάτων καὶ τῆς εὐσεβῆς διδασκαλίας τῶν ἅπασι τοῖς πισοῖς ἀνεωγμένων καὶ ἀνακειμένων πρὸς μάθησιν. ἢ διὰ τῆ εἰπόντος Χριςῆ, ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, ἀλλοτρίῳ δὲ, ἤτοι αἱρετικῷ, μὴ ἑπόμενοι, ὑπερβαίνοντι καὶ ὑπερπηδῶντι διὰ τῶν θείων λογίων, λῃςρικῶς ἤγεν δολερῶς καὶ ἐπιβέλως, λέγω δὴ πρὸς ἐπιβελὴν καὶ ἀπάτην καὶ βλάβην.

Ξένης —— ἐπισκοπεῖ κύριος] Ξένης φωνῆς, τῆς τῶν ψευδοδιδασκάλων λέγει. τὸ δὲ ὑποκλεπτέσης καὶ διασυρέσης, ἀντὶ τῆ ἀπατώσης καὶ ἀπαγέσης ἀπὸ τῶν θείων λογίων ἢ τῆ Χριςῆ, ὅς ἐςιν ἀλήθεια. ὄρη δὲ καὶ ἐρημίας καὶ φάραγγας, τὰς αἱρέσεις λέγει καὶ τὰς ἀτόπες πράξεις, τὸ ἄκαρπον αὐτῶν παντὸς ἀγαθῆ διὰ τέτων δηλῶν.

Καὶ ἀπὸ μὲν —— πρόβατα] Ο λέγει, τῆτο δηλοῖ· ἀντὶ τῆ ἀπαγέσης τῆς φωνῆς τῶν αἱρετικῶν καὶ πόῤῥω ποιέσης τῆς εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα πίςεως, ἧς τινος πίςεως καὶ ἤκεσεν ἀεὶ καὶ ἀκέοι τὰ ἐμὰ πρόβατα.

Λόγοις —— ποιμένος] Ὅρα, πῶς λεπτομερῶς διηγεῖται τὴν ἐπιβελὴν τῶν αἱρετικῶν καὶ τὸ πανῆργον καὶ ἀπατηλὸν αὐτῶν, καὶ παραινεῖ πᾶσι μηδόλως τέτων ἀκέειν. τὸ δὲ συλλαγωγέσης, ἀντὶ τῆ κλεπτέσης τῆς φωνῆς, δηλαδὴ τῶν αἱρετικῶν, τετέςι τῆς διδασκαλίας. συλῶ γὰρ τὸ κλέπτω λέγεται. τὸ δὲ ἀποσπώσης, ἀντὶ τῆ διαχωριζέσης. λόγοις δὲ κιβδήλοις, ἤγεν ἀδοκίμοις. κίβδηλον γὰρ λέγεται τὸ παρακεχαραγμένον καὶ διεφθαρμένον νόμισμα. πόθεν δὲ διαχωριζέσης, ἀπὸ τῆ ἀληθινῆ καὶ πρώτε ποιμένος χριςῆ τῆ θεῆ ἡμῶν. ἐπὶ τῷ τέλει δὲ καὶ εὐχὴν ἐπάγει λέγων.

Ὧν εἴη —— ἀνάπαυσιν] Ὧντινων αἱρετικῶν καὶ τῶν ματαίων αὐτῶν λόγων εἴη καὶ γένοιτο πάντας ἡμᾶς, ὡς νοσερᾶς πόας καὶ θανασίμε πόῤῥω που καὶ νεμομένες καὶ νέμοντας, ἓν ὑπάρχειν πάντας ἐν Χριςῷ Ἰησῆ. σκόπει, πῶς ἐπιμένων τῇ τροπῇ καὶ ποιμαινομένες εἰπὼν, πόας ἐπήνεγκεν, ἤγεν βοτάνης. εἶτα ἐναλλάττων τὰ ὀνόματα, καὶ νεμομένες καὶ νέμοντας εἰπὼν, καὶ δηλώσας διὰ τέτων πάλιν καὶ τὲς διδασκάλες καὶ τὲς διδασκομένες, τὴν τροπὴν πεπλήρωκεν εἰρηκὼς, ἓν εἶναι πάντας ἐν Χριςῷ Ἰησῆ, τοῖς αὐτοῖς δόγμασι καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ καὶ πίςει σιχῆντας καὶ ἐμμένοντας. ἐν τίνι δὲ ἓν εἶναι; ἐν Χριςῷ Ἰησῆ. πῆ δέ; νῦν δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν.

Σχόλια

ΣΧΟΛΙΑ
ΑΝΟΝΥΜΟΥ
εἰς τὸν α' λόγον.

Ἀναςάσεως ἡμέρα] φαίνεται ὁ (1) λόγος ὗτος πρὸ τῦ μεγάλυ ἀπολογητικῦ εἰρημένος αὐτῷ, ὅτε πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς καὶ φυγὼν εἰς τὸν πόντον ἐπανῆλθεν. ἐνδέχεται γὰρ τῦτον μὲν αὐτὸν, ὡς εἰς τὸ πάσχα εἰσελθόντα, σύντομον εἰρηκέναι· ἐκεῖνον δὲ μετὰ (2) τῦτον ἐν κοινοτέρᾳ καὶ ἐπιτηδειοτέρᾳ συνάξει, μὴ ἐχύσῃ ἰδίαν ὑπόθεσιν (κατεπείγυσαν (3) καὶ εἰς ἑαυτὴν τὸν λόγον περιέλκυσαν, καθάπερ ἡ τῦ πάσχα.) ἐπίσκεψαι δὲ, μήποτε ἐκεῖνον μὲν ἰδίᾳ συγγράψας μόνον ἐξέδωκε, τῦτον δὲ καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ἐξεφώνησεν. C. D. N.

Ἀναςάσεως ἡμέρα] Τῦτο καθ' ἑαυτὸ ςικτέον τὸ κόμμα, ἐλλιπὲς ὄν. ὡς εἰ καὶ τέλειον ἦν τῇ ἄνω δεύτερον. συνεξακυόμενον γὰρ ἔχει τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα. εἶτα καὶ ἡ ἀρχὴ, φησι, τῦ λόγυ δεξιά ἐςιν, εἴτυν καλή τε καὶ ἀγαθή. τοιῦτον γὰρ ἡ ἀνάςασις. αὐτόθεν δὲ ἀπὸ τῦ πράγματος ἤρξατο, ἀπροοιμιάςως μὲν, ὐκ ἀτέχνως δέ. καὶ εἴρηται ἐν ἄλλοις, ὡς ὐδὲ τῦτο ἄτεχνον καὶ τῶν ὡς ἔτυχε γενομένων. κατὰ δὲ προοιμιακὴν τηρῦντί σοι τὸ, ἀναςάσεως ἡμέρα, ὡς προτάσεως ἔννοιαν ἕξει εἰς κατασκευὴν τύτυ, τὸ, καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιά. τὰ δὲ ἐφεξῆς παρέξει σοι τὴν ἀξίωσιν. N.

Ἄκων εἰς ἱερωσύνην ἀχθεὶς ὁ μέγας ὗτος πατὴρ, δυσχεραίνει τὴν χειροτονίαν, ὡς τυραννίδα, καὶ τῆς πατρίδος ὑπέξεισι καὶ πρὸς τὸν πόντον ἀποτρέχει. καιρὸν δέ τινα διαγαγὼν ἐν ἑκυσίᾳ φυγῇ, κατὰ θείαν ἐπανέρχεται πρόνοιαν καὶ τῷ κλήρῳ παντὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας ἀναςάσεως ἐμφανίζεται, σκυθρωπάζοντι καὶ πενθῦντι καὶ τὴν βραδυτῆτα τῆς ἐπανόδυ βαρέως φέροντι. καὶ ςὰς ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ναζιανζῦ προσφωνεῖ τὸν παρόντα λόγον σχέδιον, ἅμα μὲν διδάσκων τῆς παρύσης ἡμέρας καὶ τῆς ἑορτῆς τὸ μυςήριον, ἅμα δὲ καὶ τῆς βραδυτῆτος ὑπεραπολογύμενος, καὶ δι' ἣν αἰτίαν πρότερον μὲν πρὸς τὴν ἱερωσύνην ἀποδυσπετήσας ὑπεξῆλθεν ναζιανζῦ,

N

(1) Οὗτος ὁ λόγος. N. Idem ſcholium dedit Montacutius ex Cod. Oxon. ad pag. 675 v. 1. edit. Billii.
(2) Μετὰ τῦτον, abſunt. N.
(3) Incluſa abſunt a Cod. Oxon.

ξανζȣ̈, νῦν δὲ ταύτην καταδεξάμενος ἐπανῆλθε καὶ τὴν τȣ̃ λαȣ̃ προςασίαν ἡδέως περιεζώσατο. καὶ ἔςι διτ?ὸς ὁ λόγος ȣ̃τος, πανήγυριν τῆς ἑορτῆς καὶ ἀπολογίαν τῆς βραδυτῆτος ἐμπεριέχων, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ παρισᾷ. (Haec in Cod. H. post ὑπόθεσιν Nicetae leguntur.)

Εἴπωμεν ἀδεφοὶ] Τὸ τῆς οἰκειότητος τȣτὶ ὄνομα, τὸ ἀδελφοὶ, μὴ τοῖς ἀγαπητοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μισȣ̃σι, φησι, προσφθεγξώμεθα· ὅτι ἀδελφοί ἐσμεν καὶ φύσει, ὅτι ἐκ τȣ̃ αὐτȣ̃ πάντες· καὶ πίςει, ὅτι εἰς (1) αὐτὸν πεπιςεύκαμεν πάντες. καὶ ἀδελφὰ τοίνυν φρονεῖν ὀφείλοντες, συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναςάσει. N.

Εἴ τί μοι —— βραδυτῆτος] Ἀντέςραπται τὰ τῆς περιόδȣ. διὸ πρὸ τȣ̃ Εἰ διαςελτέον. εἰ μέμφοιθέ μοι, φησὶ, τῆς βραδυτῆτος.

Τὸ μὲν, διὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν] τὸ ὑποχωρῆσαι· τὸ δὲ, τὸ προσδραμεῖν. N.

Χθὲς ὁ ἀμνὸς ἐσφάζετο] Ἀμνὸς, (2) Χριςὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν τȣ̃ κόσμȣ ἀράμενος ἁμαρτίαν. ὁ ἀπόςολος· καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐθύθη Χριςός τὰς δὲ φλιὰς αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ τροπολογῶν ἡρμήνευκε λόγῳ, πρᾶξιν δὲ λόγον ἢ θεωρίαν, ἃς τιμίῳ αἵματι αὐτȣ̃ σφραγισάμενοι, τὸν ὀλοθρευτὴν σατᾶν ἐκπεφεύγαμεν. τῶν ἀβαπτίςων καὶ ἀσφραγίςων τὰ οἰκεῖα ὀλλύμενα καταθρησαμένων τέκνα. N.

Καθαρῶς ἐφύγομεν αἴγυπτον] Μετὰ γὰρ τὸ διελθεῖν φεύγȣσιν ἑβραίοις τὴν θάλασσαν ἡ ἑορτὴ ἐτετέλεςο. δηλοῖ δὲ καὶ τȣ̃νομα τὴν διάβασιν, δι' ἧς καὶ ἡμεῖς αἵματι Χριςȣ̃ τȣ̃ θεȣ̃ ἡμῶν καθαρῶς ἐλευθερωθέντες τȣ̃ νοητȣ̃ φαραὼ ἄγομεν τὴν πανήγυριν. εἴληπται δὲ αὐτῷ ἡ παλαιὰ ζύμη εἰς τὴν ἀθεΐαν καὶ ἀπιςίαν. N.

Χθὲς συνεςαυρȣ̃μην Χριςῷ] νοητῶς ἐν τȣ́τοις, ἀλλ' ȣ̓ κατὰ τὸ φαινόμενον γινόμενοι, τῇ πίςει συνανιςάμεθα. N.

Τὸ τιμιώτατον θεῷ κτῆμα] διὰ τὴν ἐμπνευσιν ταῦτα καὶ τὸ κατ' εἰκόνα. καὶ δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον, ἀποδῶμεν τῇ εἰκόνι τὸ κατ' εἰκόνα. τȣ̃το δέ ἐςι ἀκριβεῖς τȣ̀ς θείȣς τύπȣς προτρεπομένȣ ἐγκεχαράχθαι ἡμῖν, ȣ̃ς ἡ ἐκ τῆς παραβάσεως ἁμαρτία συγκεχυκυῖα ἠμαύρωσε. τὸ δὲ τιμή ἐςι τȣ̃ ἀρχετύπȣ διὰ τῆς ἀπηκριβωμένης ἐγγινομένη μιμήσεως. N.

Γενώ-

(1) Forte τὸν excidit.

(2) Compara edit. Billii, T. II. p. 1094. C.

Γενώμεθα ὡς Χριστὸς] ὁ κορυφαῖός φησιν πέτρος, ὅτι καὶ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν. (γέγονεν (1) γὰρ ὁ σωτὴρ ὑπογραμμὸς τοῖς ἀνθρώποις, τυπούμενος αὐτοῖς καὶ λαμβάνων ἀπαθῶς τὰ νοήματα τοῦ κόσμου τούτου. τὸ οὖν γενώμεθα, ὡς Χριστὸς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς, ὡς ἡμεῖς, οὕτω νοήσεις·) γενώμεθα (2) καθαροὶ καὶ ἀπαθεῖς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ συγκαταβὰς ἡμῖν μεμένηκεν, ὅπερ ἦν, καθαρὸς καὶ ἀπαθής. ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ. (C. hactenus. His addit N.) γενώμεθά, φησι, θεοὶ δι' αὐτὸν, ἀφθαρτισθέντες, ἐπειδὴ κἀκεῖνος δι' ἡμᾶς γεγένηται παθητὸς ἄνθρωπος καὶ θνητὸς, ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος.

Δώσει δὲ οὐδὲν τοιοῦτον] οὐδὲν, φησιν, ἄλλο τοιοῦτον δώσει, ὁποῖον ἑαυτόν. οἷον ἑαυτὸν δοὺς, οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον δώσει θεῷ. πῶς δὲ δώσει, καὶ ὁποῖον δώσει; συνιέντα, φησι, καὶ γινώσκοντα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν καὶ γινόμενον πάντα δι' αὐτὸν, ὅσα ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς ἐγένετο. ἐπτώχευσε γὰρ καὶ τὰ ἑξῆς. διὰ δὲ χριστοῦ καὶ τῶν τοιούτων τὸν οἰκεῖον αἰνίττεται πατέρα. περὶ τούτου γὰρ τὸ καρποφορεῖ μὲν ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, ποιμένα. πάντα γὰρ τὰ ἑαυτοῦ δοὺς καὶ ἑαυτὸν σὺν ἐμοὶ, διπλοῦν ἀντ' ἁπλοῦ δίδωσιν. οὐδεὶς οὖν ὑμῶν κἂν μέγα καὶ τίμιόν τι δῷ, τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον παρέξει, ὅλον αὐτὸν καὶ τὰ . . . .

Τὸν ὁποιονοῦν καὶ ἡλίκον] τὸ μὲν, ἐπὶ μεγέθους, τὸ δὲ, ἐπὶ ποιότητος. ἀνεπαχθὲς δὲ σφόδρα τὸ μὴ μέγιστόν τε καὶ κάλλιστον εἰπεῖν, ἀλλ' οὕτω ταῦτα τῇ κρίσει ῥίψαι τῶν ἀκροατῶν καὶ τῇ διαθέσει τοῦ προσενέγκοντος. N.

Ὢ τῆς μεγαλοψυχίας] τοῦτο ἔμφασιν ἔχει τῆς τοῦ πατρὸς εἰς θεὸν πίστεως καὶ τοῦ μεγίστου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς προσενέξεως· τῇ δ' ἐπιδιορθώσει διὰ τοῦ ἀληθέστερον εἰπεῖν καὶ τῆς φιλοτεκνίας ἐμφαίνει πλέον εὐεργετήσαντος τοῦ πατρὸς. . . . τὸν τὸν ἀφιερωθέντα ἢ χαρίσασθαι τῷ ᾧ τοῦτον ἀνέθηκε θεῷ N.

Τὴν πολιὰν] προστίθησι δηλονότι ὁ πατήρ. οὕτω τὸ ἑξῆς. περιεκόπη δὲ τῇ ἐπεμβολῇ τοῦ, ὢ τῆς φιλοτεκνίας. N.

Τὸν ναὸν] τὴν ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γρηγόριος αὐτόθι ἐδομήσατο. κληρονόμον δὲ καὶ νεότητα, ἑαυτὸν καλεῖ, καὶ λόγους, τοὺς ἑαυτοῦ.

N 2 με-

(1) Inclusa omittit. N.
(2) Οὖν addit. N.

μεταλαμβάνει δὲ τὰς λιθίνας πλάκας καὶ μωσαϊκὰς εἰς τὰς σαρκίνας καὶ ἀνθρωπίνας. ὡς τοὺς λόγους ἐν καρδιῶν βάθει καὶ διανοιῶν πλάτει, (1) ὡς ἐν πλαξὶ χάριτι πνεύματος ἐγγραφομένους φησὶν, ἀλλ' οὐ μέλανι. N.

Τὸν ἀρχιερέα] τὸν ἀρχιερέα ἐνταῦθα νοητέον λέγειν αὐτὸν τὸν γέροντα, καθάπερ καὶ κληροδότην, καὶ πολιάν. ναὸν δὲ, τὴν ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν· ἑαυτὸν δὲ τὸν κληρονόμον καὶ τὴν νεότητα καὶ τοὺς λόγους. (Hactenus D.) ἐπηγγέλλετο, ὥστε θεῷ τὸν πρωτότοκον ἀναθεῖναι. C. Τὸν γέροντα νοήσεις καὶ τὴν πολιὰν ὁμοίως. N.

Ὁ σεμνὸς ἀβραάμ] τὸν γέροντα λέγει. N.

Ἡ τῆς ἱερωσύνης τελείωσις] ἢ τῆς εἰς αὐτὸν ἱερωσύνης τελείωσιν καὶ τελευτὴν ἔφη τὸν πατέρα, ἢ τὸν διὰ τὴν ἀρετὴν μηδὲν ἐλλεῖπον ἐῶντα, τοῦ μὴ τέλειον ἱερέα τοῦτον καθίσασθαι. N.

Τὴν ἑκούσιον θυσίαν] ἑαυτὸν λέγει. οὕτω γὰρ οἱ γονεῖς ἐπηγγείλαντο, ὥστε τὸν πρωτότοκον θεῷ ἀναθεῖναι. N.

Τὸ καλῶς ποιμαίνεσθαι] πρὸς τὸ ποίμνιον τὸ ποιμαίνεσθαι καὶ ἡ χλόη καὶ τὸ ὕδωρ ὁμοίως. ταῦτα γὰρ ἀναπαύει τὰ θρέμματα, ἅτινα τροπικῶς εἰς τὰ θεῖα ἀνάγεται λόγια καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας διδάγματα, δι' ὧν ψυχαὶ λογικῶν τρέφονται θρεμμάτων. N.

Ἀλλοτρίῳ δὲ μὴ ἀκολουθοῦντες] τοῖς τὰ ἀλλότρια φρονοῦσι καὶ ἑτεροδιδασκαλοῦσι καὶ μηδὲ τῆς τοῦ εὐαγγελίου πορευομένοις ὁδοῦ καὶ διὰ τῆς θύρας εἰσερχομένοις Χριστοῦ. ἀλλὰ μὴ . . . . διὰ τῆς αὐλῆς ὑπερπηδῶσι. βίαιον γὰρ ἅπαν τῶν ἑτεροδόξων τὸ ὅρμημα καὶ οὐ κατὰ τάξιν διὰ τῆς θύρας ἡ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκκλησίαν εἴσοδος. τούτοις οὖν, φησὶν, ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἀποπλανῶσι μὴ ἕπεσθαι καὶ ἐπακολουθεῖν, τὴν θεότητα . . . . εἰς ἀλλοτριότητας ἐκφύλους καταμερίζουσιν. N.

Ἧς ἤκουσεν ἀεὶ φωνῆς] πρὸς τὸν νοῦν ἀποδοτέον τοῦ καλοῦντος ποιμενικῶς, καθότι καλεῖ καὶ φωνεῖ ὁ καλῶν. ἀλλ' οὐχὶ τὴν ῥηθεῖσαν πρὸ βραχέος ξένην φωνὴν, εἰ καὶ μάλιστά γε καὶ . . . . σι νοεῖν τὴν τῆς ὑγιοῦς πίστεως. οὐδὲ γάρ ἐστι σολοικισμός. τὸ δὲ ἀκούοι, εὐκτικῶς. ἐπεύχεται γὰρ ἀκούειν . . . . ὑγιοῦς ταύτης φωνῆς. N.

Λό-

(1) Alterum τ supra scriptum, ac si iussisset legere πλάττει, pro πλάτει. N.

Λόγοις δὲ κιβδήλοις] Παρασήμοις τε καὶ ἀδοκίμοις. τὸ γὰρ κίβδηλόν ἐστι τοιοῦτο. μὴ ἀκούειν ξένης φωνῆς, φησὶ, μηδὲ ἀκολυθεῖν τοῖς διὰ τῶν τοιούτων λόγων ἀποσυλῶσι καὶ χωρίζουσιν ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν ποιμένα, ὑγιοῦς πίστεως. N.

Ὧν εἴη πάντας ἡμᾶς] Κοινὴ εὐχὴ ὁ ἐπίλογος, ἀποτροπὴν ἔχουσα τῶν ἐναντίων καὶ ἀπευκταίων, ἃ νοσερὰς φησι πόας καὶ θανασίμους· προτροπὴν δὲ πρὸς τὰ τῆς εὐσεβείας ἔχοντ. . . . δόγματα, ἐν οἷς καὶ ἓν εἶναι πάντας εὔχεται καὶ ποιμένας καὶ ποίμνιον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. N.

ΣΧΟ'ΛΙΑ
εἰς τὸν β' λόγον.

Φίλου πιστοῦ —— ὄντων οὐδὲν] Πρὸς τὰ (1) κάτω καὶ αἰσθητὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὁρώμενα παραθετέον. ἀσύγκριτα γὰρ τὰ νοητά. ὥσπερ δὲ ἐπὶ πραγματείας δόσεώς τε καὶ ἀντιδόσεως θεωρητέον. οὕτω γὰρ ἐπαγγέλλεται τὰ τῆς γραφῆς καὶ τὸ ἐπαγόμενον δηλοῖ, ὁ σαθμὸς. ὡς ἐπὶ ζυγοῦ καὶ τρυτάνης ἀντιταλαντευόμενός φησιν, ὁ φίλος καθέλκει, πάντα κουφίζων ἄνω. D. N.

Εἰ δὲ καὶ παιδείας] Ἑκατέρας παιδείας τὸ ἄκρον δέδωκας αὐτῷ, φιλίᾳ ἐπαίρων καὶ σοφίᾳ, τῇ τε ἡμετέρᾳ καὶ τῇ ἔξω, τὸν ἄνδρα. πολλῷ δὲ μᾶλλον ὑψοῖ, υἱὸν φωτὸς ἀποκαλῶν καὶ τὰ ἑξῆς προστιθεὶς, ἃ καὶ δῶρον θεοῦ λέγει, καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν, φησὶν, ἀξίαν. D. N.

Εἰ δὲ καὶ παρὰ φίλου] τοῦ ἁγίου Βασιλείου λέγει. παρ' αὐτοῦ γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἀπέσαλται παρηγορητῶν ὡς φίλον αὐτῷ καὶ ὁμώνυμον. D. N.

Οὐχ ἧττον ἀδελφοὶ] Οὔ, φησιν, ἧττόν τι καὶ ἔλαττον ἕτερος ἑτέρου ἔχει, ἀλλ' ἴσοι, ὥσπερ τὴν φύσιν καὶ ἀδελφοὶ τοῖς σώμασιν, οὕτω καὶ τὴν εὐσέβειαν. D. N.

 Χρώ-

(1) Similia ſcholia in hanc orationem iam indicauit Montf. Bibl. Coislin. Cod. CCXLII. fol. 259. pag. 299. in fin.

Χρώμενος μὲν ὅσα] Βραδυγλώσσῳ γὰρ ὄντι τῷ μωϋσῇ, τὸν δὲ νοῦν λίαν ὑψηλῷ ὄντι καὶ τὴν ἀρετὴν, ἴσα καὶ γλώσσῃ ἐκέχρητο τῷ ἀαρὼν, εἰσηγούμενος αὐτῷ τὰς (1) ἐνδιδομένας ἐλλάμψεις ὑπὸ Θεοῦ καὶ τὰ πρακτέα πάντων νομοθετῶν, εἶχεν ὡς στόμα τὸν ἀδελφὸν καὶ γλῶσσαν ἐκφράζουσαν καὶ τρανοῦσάν τε καὶ τὰ τῷ Θεῷ δεδογμένα διαπορθμεύουσαν τῷ λαῷ. D. N.

Ἀμφότεροι βατανίζοντες] Τὴν τῆς ἀπιστίας ἢ κακοπιστίας ἄιγυπτόν φησι. Θάλασσαν δὲ, ἤτοι (2) τὴν γραφὴν τέμνοντες καὶ διερμηνεύοντες, καὶ δι' αὐτῆς τοὺς μὲν σώζοντες καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ τὴν ἱερουσαλὴμ εἰσάγοντες. φαραωνίτας δὲ καὶ κατὰ τῆς ἁγίας λυττῶντας τριάδος καὶ τριστάτας αἱρετικῶν βαπτίζοντας (3) καὶ καταποντίζοντας καὶ τὰ λοιπὰ ἀκολούθως νοητέον καὶ ἀνακτέον. N. D.

Μή τι γνωριμώτερον] ἀντὶ τοῦ, οὐδέν ἐστι τῆς εἰκόνος ταύτης, τῆς διὰ τῆς γραφῆς εἰκαθείσης, γνωριμώτερον καὶ ἐναργέστερον. D. N.

Καὶ γὰρ εἰ τραχύτερος] ποῖος; ὁ ὑπ' ἐμοῦ φησὶν εἰρημένος, ὡς ἀναξίως τοῦ πνεύματος τοῦ χρίσαντος ἡμᾶς κινηθέντος (4) Βασιλείου. πλὴν ἀλλὰ πάντα οἴσει φιλία, καὶ ἡ ἐκείνου ἀκούουσα, καὶ ἡ ἐμὴ τοιαῦτα πάσχουσα. D. N.

Πότερον, ὡς φιλάδελφος] ἆρά, φησι· ταύτην γὰρ τὴν δύναμιν ἔχει τὸ πότερον, ἐπὶ δύο λαμβανόμενον. ἆρ' οὖν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. ἆρ' ὡς φιλάδελφος ᾐσχύνθης τὴν βίαν ἡμῶν καὶ τὴν τυραννίδα τοῦ ἀδελφοῦ, ἣν ἡμᾶς ἐτυράννησεν, ἢ (5) τὴν ἐμὴν ἐδυσχέρανας καὶ αὐτὸς ὡς δυνατὸς ἀπείθειαν; ἀλλ' ἐγὼ (6) λόγον ὑποσχεῖν ἕτοιμος τῆς ἐμῆς εἴτε ἀπειθείας, εἴτε ἀσφαλείας. ἔστι γὰρ (7) καὶ ἀσφαλείας ἕνεκα ἀπείθεια. D. N.

Αὐτοὶ καὶ ταῦτα ὄντες] Ποῖα ταῦτα ὄντες· διδάσκαλοι, ἐστιάτορες καὶ αὐτουργοὶ τῆς μυσταγωγίας ταύτης. N. D.

Ἁγνίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς] Τίσι τούτοις; τοῖς μάρτυσιν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τοὺς μάρτυρας ἁγνισθῶμεν, ἁγνοὶ αὐτοὶ καὶ καθαροὶ προσέλθωμεν καὶ πανηγυρίσωμεν· μᾶλλον δὲ τῷ Χριστῷ ἑαυτοὺς ἁγνίσωμεν, ᾧτινι κἀκεῖνοι διὰ τοῦ

οἰκείου

(1) Διδομένας. N. (2) Ἢ τήν. N. (3) Βαπτίζοντες καὶ καταποντίζοντες. D. (4) Τοῦ addit N. (5) Ἢ καὶ τήν. N. (6) ἐγὼ τὸν λόγον. N. (7) Γάρ, φησι, καί. N.

οἰκείου ἠγνίσθησαν αἵματος. καθαρότης δὲ καὶ κάθαρσις τὸ αὐτὸ λέγει. ἢ τὸ μὲν ἡ κάθαρσις, ὡς ἐν σώματι καὶ μερικῶς νοητέον· τὸ δὲ καθόλου καὶ καθ' ἑαυτό. τῆς αὐτῆς δὲ δόξης, ἢ τῆς ὑφ' ἡμῶν (1) γενομένης εἰς αὐτοὺς, ἢ τῆς ἀποκειμένης ἐν οὐρανοῖς. N. D.

Πρὸς τὰ πνευματικὰ] Σημείωσαι, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις εἶπεν, ὡς κἀκεῖ (2) ἐνεργετούντων τούτων. εἰ μή που ἐν τῷ ἀέρι λέγει. λέγεται γὰρ οὐρανὸς (3) καὶ ἀήρ. εὐλογεῖτε γάρ, φησι, πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. D. N.

Θώμεθα ταῖς ἀκοαῖς] Πῶς οἷόν τε (4) ἐστι θύραν τιθέναι ἀκοαῖς καὶ καταφράττειν, ὥστε μὴ ἀκούειν; ἔστι γάρ τινα τῶν λεγομένων (5) μηδὲ ἀκούειν, ὡς ἐν θύρᾳ τῶν ὤτων (6) κλειομένων. ἔστι δὲ καὶ καλῶς ἀνοιγομένων ἀκούειν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. κλεῖσθαι δὲ δεῖ, οὐ κατὰ τὸν Ἰθακήσιον ἐκεῖνον κηρῷ, ἀλλὰ λόγῳ καὶ νόμῳ θείῳ, ὡς μὴ τὰ τῶν σειρήνων καὶ ἡδονῶν ἐπάσματα ἐπαΐειν καταθηλοῦντα καὶ πρὸς ὄλεθρον κατασπῶντα. D. N.

Παιδαγωγήσωμεν ἁφὴν] χεῖρα παιδαγωγῆσαι λέγει, μὴ ἐφαπτομένην καὶ ἐκτεινομένην, ἐφ' ἃ μὴ δεῖ. ἢ τὴν λυττῶσαν ἁφήν, οὐ κατὰ χεῖρα μόνον ἐκληπτέον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ πᾶν καὶ ὅλον τὸ σῶμα μαινομένην καὶ ὀργῶσαν ἁφὴν ταῖς προστρίψεσι τῆς σαρκός. γεῦσιν δὲ σπαράττουσαν καὶ καταδαπανῶσαν, οὐ μόνον ζώων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων σάρκας, παιδαγωγῆσαί φησιν. D. N.

Μὴ κάμψωμεν γόνυ] μὴ δυσσεβοῦς χρείας ἕνεκα προσκυνήσωμεν καὶ κάμψωμεν γόνυ (7) δαίμοσι, καὶ πάσαις δαιμονικαῖς ἡδοναῖς καὶ θελήσεσι. μηδὲ διὰ φόβον παρανομήσωμεν πεισθέντες καὶ δουλωθέντες χαρακτῆρι χρυσοῦ καὶ χαράγματι, ἢ ἄλλό τι φοβηθῆναι πλέον θεοῦ. D. N.

Ἀναβάσεως καὶ θεώσεως] οὕτω τὸ ἑξῆς, καὶ θεώσεως καὶ ἀναβάσεως, τῆς διὰ τῶν ἀρετῶν, ἧς οἱ μάρτυρες μεσιτεύουσιν. D. N.

Ταῦτα τῶν λυομένων] τουτέστι τῶν ἐγκρατῶν, τῶν τοῦ σώματος καὶ τῶν σωματικῶν πάντων ἀφροντιστούντων, καὶ οἷον ἀπολυομένων καὶ χωριζομένων (8) ἀπὸ τοῦ σώματος. οὗτος γὰρ φιλοσοφίας ὅρος (9) ἀληθής, ὃς καὶ τοῖς ἔξω

(1) Γινομένης. D. (2) Forte ἐνεργούντων. Et sic N. (3) Οὐρανὸς ὁ ἀήρ. N. (4) Τὴν, pro ἐστὶν. N. (5) Μὴ ἀκούειν. N. (6) Κεκλεισμένων. N. (7) Γόνυ τοῖς δαίμοσι. N. (8) Ἀπὸ omittit. N. (9) Ἔρως ἀληθής. N.

ἔξω (1) πρεσβεύεται. ὁ γὰρ τῷ ὄντι φιλόσοφος κατὰ νȣ̃ν ἀεὶ ἐνεργῶν, τὸν νȣ̃ν καὶ τὴν ψυχὴν ἔξω τῶν σωματικῶν καθιςὰς, καὶ μηδεμίαν ποιȣ́μενος τȣ́των ἐπιςροφὴν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, τρόπον τινὰ τȣ̃ σώματος (2) χωριζόμενος ἀπολύεται. D. N.

Λόγος ἄχρις βαδίσματος] προηγεῖσθω, φησὶ, πάντων ἡμῶν ὁ λόγος καὶ κατὰ τὸν προσήκοντα λόγον, οἷον τὸ συνειδὸς καὶ τὸ ἀδέκαςον κριτήριον τὸ ἐν ἡμῖν, ἅπαντα τοῖς ὡς (3) ἀληθῶς χριςιανοῖς γενέσθω. καὶ τȣ̃ βαδίσματος ἡμῶν αὐτȣ̃ ῥυθμιζομένȣ καὶ κατὰ τὸν πρέποντα (4) προχωρȣ̃ντος λόγȣ. D. N.

Οὐ γὰρ κωλύω] Ὅρα τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν συγκατάβασιν τȣ̃ παιδαγωγοῦ τȣ́τȣ λόγȣ. τὸ περιττὸν (5) δὲ, τὴν ἀμετρίαν τῆς τρυφῆς, ἀλλ᾽ ȣ̓χ ἁπλῶς τὴν ἄνεσιν ἀπορρίπτȣ̃ντος, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν παρηγοροῦντος. D. N.

Μέγα μὲν ὅτι] Μέγα τῷ ὄντι καὶ τῆς θείας φιλανθρωπίας ἐπάξιον, εἰ καὶ αὐτοὶ τῶν αὐτῶν τοῖς μάρτυσι καὶ ἄθλων καὶ ςεφάνων τȣ́τοις καὶ τῆς δόξης ἀξιωθείημεν. D. N.

Τῶν ἁγίων πατέρων] Τῶν ἀρχαιοτέρων μὲν, ἐγγυτέρω δὲ λέγει τῆς (6) Χριςȣ̃ παρȣσίας, καὶ τῆς πρώτης τῶν καινοτομιῶν τȣ́των πίςεως, τῶν ἐν νικαίᾳ οἶμαι αἰνίττεται. D. N.

Εἰ μή τι ἄλλο ἐντεῦθεν] Τȣ̃το (7) διὰ τȣ̀ς λέγοντας, μὴ δεῖν τȣ̀ς μὴ ἀκριβεῖς ἐν τῷ βίῳ μέχρι θανάτȣ τῶν τῆς εὐσεβείας ἀντιποιεῖσθαι δογμάτων· τȣ̀ς δὲ ἀκριβεῖς ἐν βίῳ ἀκινδύνως δύνασθαι προδιδόναι τὴν ἀλήθειαν. καὶ τὸ μὲν πρότερον φανερῶς διδάξαι ἐτόλμησαν, τὸ δὲ δεύτερον, διὰ τȣ̃ ἔργȣ. C. D.

Τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακρὰν] Τοῖς τε (8) ὑπὸ νόμον καὶ ἐγγὺς ἡμῶν. ȣ̓ γὰρ μακρὰν (9) ȣ̃τοι ἡμῶν, ἢ μᾶλλον ἡμεῖς αὐτῶν, νόμοις σχεδὸν αὐτοῖς καὶ γραφαῖς κεχρημένοι. μακρὰν δὲ, οἱ ἔξωθεν, οἱ μήτε νόμοις, μήτε γραφαῖς κοινωνȣ̃ντες, καὶ πλεῖςον ὅσον ἐκείνων (10) ἡμῖν διαφέροντες. D. N.

Ὁ

---

(1) Πιςεύεται. N. (2) Χωριζομένȣς. N. (3) Ὡς omittit. N. (4) Χωρȣ̃ντος. N. (5) Καὶ, pro τήν. N. (6) Τῆς τȣ̃ Χριςȣ̃. N. (7) Hoc scholium omittit. N. (8) Τȣ́τοις ὑπό. N. (9) Οὗτος. N. (10) ἐκείνοις ἡμῶν. N.

Ο῾ τῆς ἀγάπης πατὴρ, ἡ ἀγάπη] (1) (πρὸ πάντων τῶν ἄλλων) τούτοις, φησὶ, χαίρει καλούμενος. διατί; ἵν᾽ ἡμῖν τούτοις νομοθετήσῃ τοῖς ὀνόμασι τὸ φιλάδελφον, καὶ τῇ ἀγάπῃ συνάψῃ τὰ διαφέροντα. D. N.

Ο῾ δοὺς καὶ τυραννεῖν] πάλιν πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν τρέπει τὸν λόγον, τυραννεῖσθαι (2) λέγων, καὶ βίᾳ πρὸς τὴν ἱερωσύνην ἐπικαμφθῆναι. ὅμως προστίθησι καὶ τὸ καλῶς, διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν πνευματικῶς προχωρήσασαν τυραννίδα. D. N.

EX CODICE. N.

Στίχοι (3) εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Βάρβαρος ἄνπερ ἔῃς, καὶ ἔτι πλέον, υἱὸς ὁ Λυδοῦ,
Γούνασι θοὺς μόνον Γρηγορίοιο βίβλον,
Πλείην μὲν σοφίης, πλείην δ᾽ ἀρετῆς ἐριτίμου,
Καὶ ποσὶ σοῖς ὄψει μουσοπόλων ἀγέλας.

❋ ❋ ❋

Ο῾ ἅγιος (4) Γρηγόριος (5) ὁ Θεολόγος, οὐ μέγας ἀνὴρ, ὕπωχρος βραχὺ μετὰ τοῦ χαρίεντος, σιμὸς, ἐπ᾽ εὐθείας τὰς ὀφρῦς διακείμενος, ἥμερον βλέπων καὶ προσηνὲς, θάτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ὃς ἦν δεξιὸς, συννότερος, ὃν καὶ οὐλὴ κατὰ (6) κανθὸν συνῆγε, τὸν πώγωνα οὐ βαθὺς, δασὺς δὲ ἱκανῶς, φαλακρὸς, λευκὸς τὴν (7) τρίχα, τὰ ἄκρα τῆς γενειάδος, ὥσπερ κεκαπνισμένα ὑποφαίνων.

O Τά-

(1) Inclusa omittit. N. (2) Τετυραννῆσθαι. N.

(3) Quae hic ex Cod. N. edidi, ea ibi scripta sunt a manu recentiori, Sec. vt videtur, XV. aut XIV.

(4) Hoc ex Vlpio Romano excerptum est, quod intellexi ex Codice bibliothecae Sanctissimae Synodi in fol. 101. Habent autem ista Vlpii fragmenta ibi hunc indicem: ἐκ τῶν οὐλπίου τοῦ ῥωμαίου ἀρχαιολογουμένων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, περὶ χαρακτήρων σωματικῶν θεοφόρων πατέρων.

(5) Γρηγόριος ναζιανζοῦ, ὁ μέγας. Vlpius.

(6) Κατὰ τῶν κανθῶν. Vlp. (7) Ταῖς θριξί. Vlp.

Τάδε περὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου φησὶν Ἡσύχιος Ἰλλούστριος, (1) ὁ τοὺς βίους τῶν σοφῶν ἁπάντων σκιαγραφήσας.

Οὗτος (2) ὁ μέγας Γρηγόριος οὐ μόνον γραμματικὸς ἦν, καὶ τὰ ἐς τὴν ποίησιν δεξιὸς, ἀλλὰ πολλῷ πλέον καὶ ἐς φιλοσοφίαν ἐξήσκητο. καὶ ῥήτωρ ἦν ἀμφιδέξιος οὗτος. ἔγραψε (3) καταλογάδην πολλά. ἐς γὰρ τρεῖς μυριάδας στίχων τὰ συντάγματα αὐτοῦ συνέθηκεν, ἀφ' ὧν ἔγνωμεν μέχρι νῦν σωζομένων. ἠκολούθησε δὲ τῷ Πολέμωνος χαρακτῆρι τοῦ Λαοδικέως, τοῦ σοφιστεύσαντος ἐν Σμύρνῃ, ὃς ἐγεγόνει διδάσκαλος Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος. ἔγραψε (4) δὲ αὐτῷ καὶ ἑτέραν βίβλον δι' ἑξαμέτρων καὶ παντοίων καὶ διαφόρων μέτρων, ἅτινα συνάγονται ἐς ἐπῶν μυριάδας τρεῖς. Τοῦ δὲ Γρηγορίου τούτου καὶ Φιλοσόργιος ὁ Ἀρειανὸς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἱστορίᾳ μέμνηται, καὶ φησὶ Γρηγόριος ἤκμαζε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τῇ (5) ναδιανδῷ καὶ Βασίλειος ἐν καισαρείᾳ τῆς καππαδοκίας καὶ Ἀπολινάριος ἐν λαοδικείᾳ τῆς συρίας. τρεῖς δὴ οὗτοι ἄνδρες τοῦ ὁμοουσίου προὐμάχουν κατὰ τοῦ ἑτερουσίου, μακρῷ πάντας παρενεγκόντες τοὺς πρότερον καὶ ὕστερον ἄχρις ἐμοῦ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως προστάντας, ὡς παῖδα παρ' αὐτοὺς κριθῆναι τὸν Ἀθανάσιον. τῆς τε γὰρ ἔξωθεν καλουμένης παιδεύσεως ἐπὶ πλεῖστον οὗτοι προεληλύθεισαν, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν, ὁπόσα εἰς ἀνάγνωσιν καὶ τὴν πρόχειρον μνήμην ἐτέλει, πολλὴν εἶχον τὴν ἐμπειρίαν. καὶ μάλιστά γε αὐτῶν ὁ Γρηγόριος. καὶ μὴν καὶ συγγράφειν ἕκαστος αὐτῶν ἐς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον ἦν ἱκανώτατος. τοῦ μέν γε Ἀπολιναρίου τὸ ὑπομνηματικὸν εἶδος τῆς λέξεως μακρῷ ἄριστα εἶχε· Βασίλειος δὲ πανηγυρίσαι λαμπρότατος ἦν· τῷ δέ γε Γρηγορίῳ καὶ παρ' ἀμφοτέρους ἐξεταζομένῳ μείζω βάσιν εἰς συγγραφὴν εἶχεν ὁ λόγος. καὶ ἦν εἰπεῖν Ἀπολιναρίου μὲν ἁδρότερος, Βασιλείου δὲ σαθερώτερος. τοσαύτης δὲ αὐτοῖς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως οὔσης, καὶ τὸ ἦθος οὐδὲν ἧττον παρείχοντο πρὸς τὴν τῶν πολλῶν θέαν ἐπαγωγόν. ὥστε καὶ οἷς ὡρῶντο, καὶ οἷς ἔλεγον πάντας ἐς τὴν αὐτῶν ἦρουν κοινωνίαν. τοσαῦτα περὶ αὐτῶν ὁ Φιλοσόργιος καὶ ταῦ-

(1) Si Suidae fides habenda, nullius ecclesiastici scriptoris vitam Hesychius literis consignauit. Diserte enim in Ἡσύχιος Μιλήσιος tradit, ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων οὐδενὸς μνημονεύει.

(2) Haec conferri debent cum iis, quae Suidas habet in Γρηγόριος Ναζανζοῦ.

(3) Et orationes et epistolas videtur intelligere.

(4) Mira loquendi forma, pro ἐγράφη δὲ αὐτῷ καὶ ἑτέρα βίβλος, aut similibus. (5) Sic pro ναζιανζῷ.

ταῦτα ἀρειανὸς ὤν. ἔτι γοῦν περιὼν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ὁ Γρηγόριος ἐπίσκοπον καταστήσας ἐν τῇ λαχούσῃ αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς ἐν ἀγρῷ τινὶ βίον μοναδικὸν ἀπηνέγκατο. ἐλάσας δὲ περὶ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη καὶ ἐπέκεινα, Θεοδοσίου τρίτον καὶ δέκατον ἔτος ἄγοντος καταλύει τὸν βίον. ἀνάξιον τοῦτο τῆς αὐτοῦ παθὼν ἀρετῆς, τὸ τῆς καθέδρας ἀποκρουθῆναι τῆς βασιλικῆς τῶν πόλεων.

LECTORIBVS
BENEVOLIS
S. P. D.
CHR. FR. MATTHAEI.

Quoniam temporis breuitate et properatione impeditus fui, quominus in introitu huius libelli monerem, quae Lectoribus opus esset scire, hic certe breuiter exponenda esse duxi, quae ad huius editionis notitiam et vsum pertinerent. Contextum ergo, quem vocant, et versionem Latinam repetii ex editione Parisina anni 1609 *in fol. Nihil autem omnino mutaui, de quo non dixerim in animaduersionibus. Istam editionem mihi commodauit* DAMASCENVS, Archimandrita, Sanctissimae Synodi Socius et Academiae Theologicae Mosquensis Rector, Vir summe Reuerendus longeque Doctissimus. *Seruatur ea in* bibliotheca Academica, *quae* PLATONIS, Archiepiscopi, Summi Viri, *istiusque* Academiae Protectoris, *cura, liberalitate et impensis quotannis lectissimis libris augetur et locupletatur. Nam Coloniensem, seu, vt aliis videtur, Lipsiensem, quam ipse possideo, ideo adhibere nolui, quod eam multis erroribus repletam esse intellexeram. Parisiensem secundam anni* 1630 *quam conuenire puto in omnibus cum prima, hic nancisci non potui. Varias lectiones, maximam partem ex Montacutii libello repetitas et editioni Billii adiectas, quoniam et paucae sunt, et ab iis, quas nos notauimus, non discrepant, omisimus. Sed ante omnia hic gratias agere debeo NICOLAO IOANNIDI a NOWIKOW, Typographei Vniuersitatis Mosquensis Directori, Viro Generosissimo ac Doctissimo, qui industria et cura sua perfecit, vt hic libellus, de quo edendo nunquam antea cogitaueram, quinque dierum spacio maxima ex parte litterarum formulis expressus ILLVSTRISSIMO HOSPITI offerri potuerit. Minime ergo mirum, si in tanta mea et operarum properatione pauca quaedam sunt commissa vitia, quae hic in fine emendaui. Sed prius addenda sunt ea, quorum ipse fueram oblitus. Phile ergo epigrammata, a me nunc primum edita, de quibus p. 6. dixi, habet quoque Codex bibliothecae Vindobonensis v. Lambec. III. p.* 18 . *Rursus*

p. 20.

p. 20. *tres tantum Codices carminum indicaui. Duo ergo alii addi debent. Alter num. V. in quarto, alter num. XLI. etiam in quarto, qui servantur in bibliotheca Typographei Synodalis. De vtroque diligentius exposui in notitia Codd. MSS quae breui post GREGORII ALEXANDRIDIS a POTEMKIN*, Serenissimi *atque* Illustrissimi Principis *beneficio prodibit. Carmen Gregorii Nazianzeni, quod p.* 21. 22. 23. *cum interpretatione exhibui, legitur etiam in Beueregii Synodico T. II. p.* 178. *Istud carmen cum alio Amphilochii, eiusdem argumenti, in plerisque Codicibus Mosquensibus, qui canonum collectiones continent, reperitur. Propterea nescio, an illi audiendi sint, qui istud carmen Gregorio Nazianzeno abiudicent. Restat iam, vt notem errores, quos libello nouissime relegendo animaduerterim.* Beneuolos Lectores *ergo humanissime rogo, vt eos sic corrigere velint. Pag.* 11. *vers.* 9. a manu recentiori. *In eadem pagina, versu a fine tertio, pro* λαμπάδιον, *coniicio* λαμπάδα, *vt senarius constet. p.* 12. *v.* 1. ὁ λόγος ἗τος *p.* 15. *v.* 14. σελλιδίῳ. *p.* 20. *v.* 13. carmina cum scholiis *p.* 22. *v.* 2. γένεσις. *p.* 23. *v.* 9. ὢν Ἰακώβȣ. *ibid v.* 24. ἓν γέ τι πάντως. *p.* 24. *v.* 1. τῶν ἱερῶν. *p.* 26. *v. vlt.* γὰρ omittit. P. Mox ἕ τι μοι μέμφεσθαι. P. *p.* 28. *v.* 16. καὶ ἀληθείας. *ibid. in notis, versu primo:* In cod. k. autem. *ibid vers. vlt. non satis est expressum* κτίσει. *p.* 32. *v.* 7. ἓν τὸν ἑαυτȣ. *p.* 33. *in fine, post* εἰς βάθȣς, *adde litteram*, P. *p.* 34. *v.* 3. ἱερωσύνης. *v.* 13. εἰς ὄρη *p.* 47. *v.* 10. propter athletas. *Obiter ibi nota, interpretem quoque omisisse illa*, λατρείαν ταύτην καί. *p.* 49. *v.* 11. timeamus, ne quid. *p.* 50. *v.* 21. *post* ἄνθρωπον, *pone semicolon. Nam* ȣ῞τω *refertur ad superius* ὡς. *ibid. v.* 32. *in notis lege* μετριώτερον. *p.* 51. *v.* 5. spiritualis ascensus. *p.* 52. *v.* 1. τὴν ἄνεσιν. *Ibidem rectius omnia a verbis,* ἃ γὰρ ȣ῞τε *ad* μιμησαμένοις, *cum interprete includuntur signis. Nam* ἀλλὰ τήνγε, *refertur ad* μέγα μέν. *ibid. v.* 13. δεδοικότες. *v.* 18. σύντροφον ἡμῖν. *et in notis, vers.* 2. πανηγυρίζομεν. *p.* 53. *in notis post*, Spiritus Sancti, *adde*, id. *p.* 54 *v.* 6. εἰρήνην τοῖς. *v.* 7. ἡ ἀγάπη. *p* 56. *v.* 1. ἐν δικαιοσύνῃ. *Cetera, quae leuiora visa sunt, puduit memorare. Fortasse aliquando iterum hunc libellum emendatiorem et aliquot appendicibus auctiorem edam. Interim conatibus meis*, Lectores Beneuoli, *fauete et properationi meae condonate. Scribebam Mosquae. d. XVII. Iun.* 1780.

Nazianzeni, S.C.
Binae Orationes

Duplicate 3/24/71

Nazianzeni, S.G.

Binae Orationes

Duplicate 3/24/71